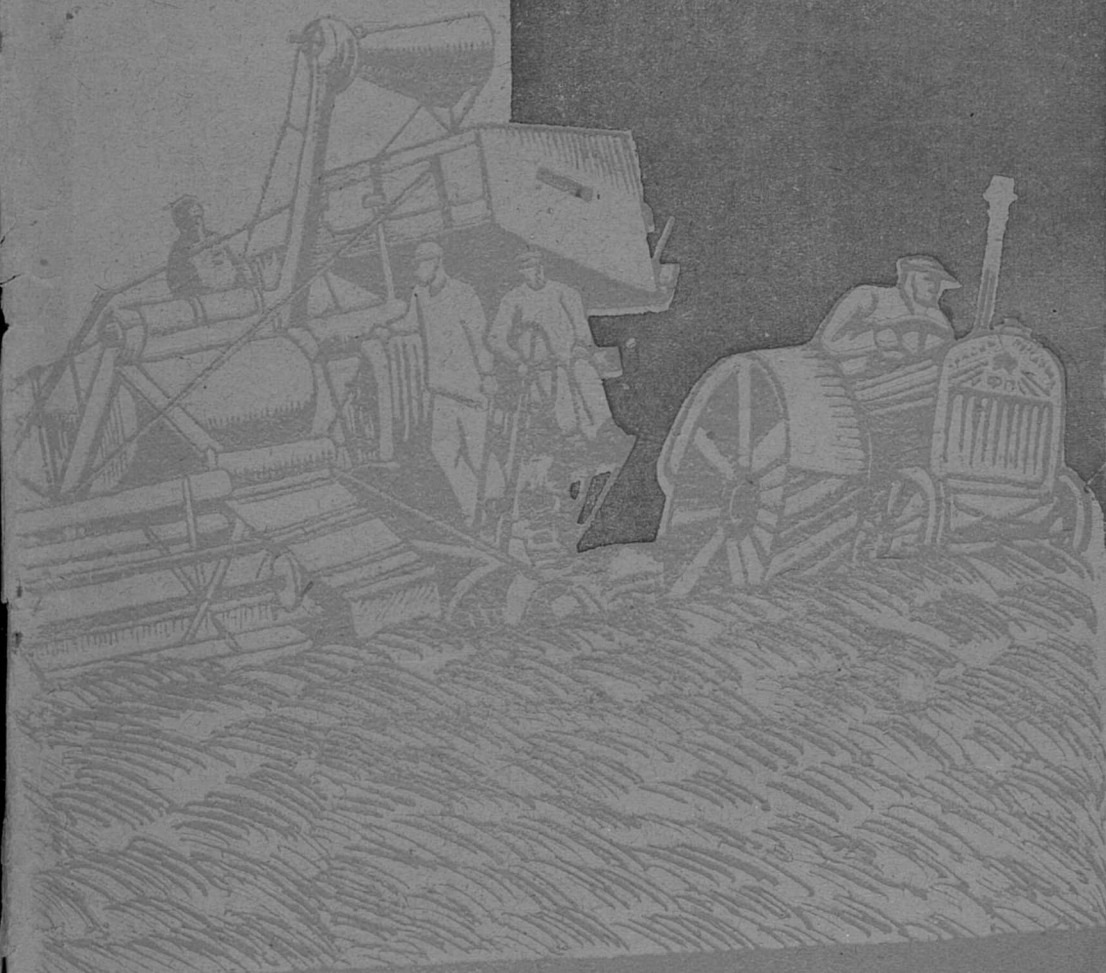

1929-74

Б. КРИЛ

МАШИНА КОЛХОЗЫН

ЖУРНААЛЫГ

	Листб.
1. Воқкыв	3
2. Муужалан көлујјас	5
3. Плугјас	—
4. Кушом плугјас емөс	13
5. Плуг лөсөдан правілөјас	17
6. Тракторнөј плугјас	19
7. Агасјас да култиваторјас	22
8. Көчан машинајас	28
9. Му вынесөдан көчан машинајас	36
10. Вундан машинајас	40
11. Вартан машинајас	53
12. Комбајн	63
13. Нһан весалан машинајас	67
14. Сортировкајас	69
15. Візму ужалан машинајаслөн да өрудііөјаслөн произвоітел- ност	73
16. Тракторјас мунөм жылыг таблица	75
17. Машинајас гырыс овмөсјаслы	76
18. Машинаөн вөдігчөм да најөс візөм	78
19. Вартан машина көлөсајас вылө	79
20. Прімернөј уж Јегорлыкскөј МТС-лөн	81
21. Бөрја кыв	83

~~124-11~~

Б. К Р І Л.

Коми-3

3-1628.

Лістб.

3

5

13

17

19

22

28

36

40

53

63

67

69

73

75

76

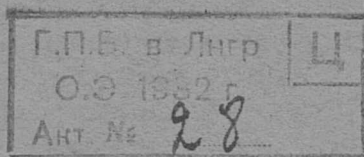
78

79

81

83

МАШИНА КОЛХОЗЫН

КОМІНІГА ЛЕЖАНІН (КОМІ ГІЗ)
1 9 3 1

Криль—Машина в колхозе

Тираж 2.500. Заказ № 6031
Уполном. облит. № А-921
Ф. 62×94, 152.693 з., 5,5 п. л.
Отв. редактор Шадрин.
Тех. редактор Соснин.

8-нмоя

Г е т ö м а н а б о р ö 3/XI-31, с е т ö м а п е ч а т ö 24/XI-31^{мг.}
К о м і г о с і з д а т л ö н т і п о г р а ф і я
С ы к т ы в к а р, К о м м у н і с т і ч е с к ö ј, 2.

В О З К Ы В

Социализм сама візмужалом кутас мунны машина-
жасон.

Трактор да гырыс машинажас кыпөдөны урожај,
сөдтөны овмөслыс төварнөј продукция, кыпөдөны уж-
лыс продуктивност.

Бостам-көт өтi гектар шобдi му комбайнөн поңо
идравны өтi мортлы часонжынјөнөн, кор сiјө-жө мусө
кiпомыс idралом выло да вартанөн вартөм выло петө
250 морта час.

Сложнөј машинажас колхозын оз сөмын кыпөдны
урожайност да продуктивност ужлыс.

Колхозын машинажас — кулаккөд косасан чорыд
өрүдiјө.

Колхозын машинажасыд гөм да шөркөд-дема крес-
танаалы отсалө өдјөнжык бурмөдны візму овмөс, кы-
пөдны ужлыс производительностсө, мынтысны зікөз
кулак кiпод улыс.

Овмөслыс төварност кыпөдөмөн колхозса машина
отсалө бырөдны кулакөс, кызі классөс, дорвыв кол-
лективизация база вылын да венны кулак ыаы колхозса
ыаыөн.

Машина колхозын, производственно-технiческөј база
кыпөдөмөн, гөм да шөркөд-дема крестанаөс сөкыд
ужыс мынтөмөн, сетiс бур подув культурнөј револю-
циялы.

Кулак зев бура гөгөрвоө машиналыс значеңнөсө.
Машина кулак кырымын отсасө эксплоатация нуөдны,
зескөдны гөм крестана массаөс.

Революция бөрын первојја војасас лжеколхозјас
пыр кулакјас быдсама ногөн вермасiсны гырыс слож-
нөј машинажас аскiас бостөм вөсна.

Отпор сетөм бөртi кулак вежіс ассыс тактiкасө —
кутчiеiс нуөдны паныда агiтация тракторјаслы да ма-
шино-тракторнөј станцияјаслы. Колө вөлі сөмын крес-

тана мујас вылын тракторјаслөн Һекымын вога уж мед ескө гөл-шөркода олыс крестана масса гөгөрвоисны, мыј машинајас медкокңида мынтөдөны кулак кабыр улыс.

Они Совет сојуз пастала абу сеңдөм места, көни тракторлы паныд мунан агитація мөртчис олөмө.

Тани вермөм бөрын кулак бара кутис муҗеритчыны. Они сижө „гырыс машинајас дор“ сулалө. Кулак виставлө крестанлы, мыј колхозын-пө став уж кутасны нуны тракторјасөн да комбайнјасөн да сы вөсна колхозө пыртөз војдөр посны вимуужалаан көлујтө колө вузаваны.

Таји көсјис кулак колхозјасын вөчны мышдө (падмөд). Сөмын i тајө сылы ез удајтчы.

Гөл да шөркода олыс крестана гөгөрвооны: көт робочөј классыд став вынсө-һын зелөдөма промышленност кыпөдөм вылө, сывылө мобилујтө став ассыс средствојассө, а заводјасыд оз-на вермыны сетны став колхозјаслы тырмымөн гырыс машинајас.

Гырыс машинајас колхозјасө кутасны воны вочасөн. Сы вөсна тајө војасас вөлөн ужалан буржык машинајассө да көлујсө колө ставнас исползујтны, меҗым буржыка исползујтны машинајас колхозын, колө төдны кушдөм орудіјөјас да машинајас колө отувтөм секторыс медвојдөр исползујтны, кыји колө лөгөдны машинајасөн орјавлытөм уж, кыји колө вјзны машинајасөс.

Тајө Һигаыс сувтөдө ас војас мог — отсавны массалы тајө ужын. Ми тани висталам кыји прөстөј машинајас јылыс, кодјасөн бур ужавны ічөт овмөсјасын да кодјасөс колхозчыклы колө кужны бура исползујсны, сјзј-жө сложнөј машинајас јылыс-і.

Тани тракторјас јылыс оз виставсы, а комбайнјас јылыс пасјөма зев ешаңк. Тајө машинајасөн төдмөдө Савченко-Бельскөјлөн „Трактор да комбайнјас“ Һима кодөс КомиҺига леҗанин леҗис роч вылыс коми кыв вылө вужөдөмөн, 1931 воын.

Мусін (почва) обрабататмөн небәддөны ежасо
өрөжкә гыреа комокјасо вөчөны. Өрөжкәкод му бур-
жыка вичмөдө ас пыщыс васо. Комөкјас костјасас ко-
лө сынөд. Сынөд јона коланатор: сынөдөн лолалө кө-
зәыс (быдмгас, сынөдыс вынсөданторјассө мусінмыс
(почваыс) өдјөжык разлагатө — сывдө. Рышкыд мусін
оз сещөм јона шонав шондә возын, дырөнжык көзалө-
и. Быдтасјаслы сјө бурөщ колана. Быдтасјас, либө быд-
тасјаслөн көјдысыс—тусыс оз мучитчы јона көзыдыс-
ны, јона жарыс-ны. Вывтә бусмөм мусін вајө вред. Бусыс
тыртө посәи комокјас костсө, вөтлө сес сынөдсө. Зе-
расөм бөрын буса му коркаасө. Коркаыс кор вывтә
өдјө космө мусінмыс, ваыс дај петасыс кызмырдөн
сыпыр аслыс түйсө пискөдөны.

Рышкыд код комокјаса мусін артмō нарoшнō лō-
сōдōм унā сīкас кōлујјасōн (ōруд-іјōјасōн) мусō ужалō
мōн. Сещōм сīкас кōлујјасыс-кō абуōс-на, кодјасōн по-
чīs ескō колананог му ужавны, лōужавны плугјасōн,
пīңајасōн (агасјасōн), лībō култиваторјасōн, мукōд дырїї
весіг каткајасōн. Ташōм сīкас кōлуј зев уна ем, мед-
са-нын колхозјасын, быдсама інвентарсō сенјасын öтыв-
тōма-да. Колхознїкјаслы колō кужны бōрїны на пыш-
кыс медколанајассō да медбурїассō.

Мусинобработайтан орудийојасөн төдмөдөм могыг
вёлалам на пышкыг медколанајассө, төдмөдөм кызі
најо ужалёны, мыјөн бурёс да мыјөн омёлёс. Індам
щөщ кызі сіјөјасөн вөдйтчыны да кызі позана посны
ремонтјас вөчны.

Лөгөдөмә уна сикас плуг: емөс плугјас ежа ко-
савны, важ му гөрны: емөс нөшта аслыс сама плугјас лаж-
мыдјика гөрыштана, мулыс коркасө луштјыны. Таыс өп-

річ быд плуг лөсөдөһны уна пөлөс пыднаті гөрһны: плуг-
јас абу өткөдөс течөһмыс серті, көлөса лыдыс серті,
вескөдлан (управлајтан) сертіыс-і. Сөкта сертіыс
плугјас овлөһны вөлөн да тракторөн кыскалана.

Вөлөн гөран плугјас овлөһны өті корпусаөс да кык
корпусаөс. Өті корпуса плугјөн пыдіті гөрөһны, кык-
корпусанас мөдпөвсталөһны лажмыдһка: чорыд му вы-
лын ужавһны сөщөм плугһнас оз шогһмы: секі ковмас уна
вөв додһавһны, уна вөвлөн мөдһмөдһыслы мешајтчө-
мысла производһтельностыс лоө улын. Өті корпуса
плугјас бара-жө абу ҙик өткөдөс, емөс прөстөј, лөбө
өшалан (вісачөј плугјас, рамаа плугјас көлөсајасөн. Кык-
корпуса плугјас көлөсааөс-жө, емөс рычагајас-і. Нөм-
корпуса плугјасөн вөдһтчөһны сөһын јогтурун бырөдөм
могыс, кујөд да мһңерала вынөдһнајас мупыщкө сүјөм
могыс: сіјөн вөдһтчыһнысө кокһид, уна вөв додһавһны оз
ковһмы.

Тракториөј плугјас лөсөдөһны трактор вын серті-
кыка, кујһма, нөмһ лөбө вөткорпусајасөс¹⁾, мукөд дырјі овлө
унжык. Гөрөһны, вөлөн кыскалан плуг моз-жө, пыдыті;
бөрја пом пондһсны вөчһны уна корпуса тракториөј лу-
шщһлһңкјас.

Плуг частјас. Торја сһкас плугјасөс вөдһавтөд төд-
масам кущөм частјасыс течөма плугсө. Плугһн емужа-
лан (робочөј) част да отсһсан (служебһөј) частјас.
Ужалһн частөн лыдһысөһны: пурт, ралһңк, шабала.

Пурт пластсө вундө, лөсөдөһма быд плугјө. Пурт-
төг гөрһны сөкыд, секі плассө һещкыһны лоө-да, дај
бөрөздаыс буждө, ветлыһны сөлө. Меһым пурт ужалһс
бура, сіјөс колө лучкһ лөсөдһны. Пуртлөн јылыс меһым
вөлі чут-чут вылынжык ралһңк јывыс дај мыјкөһмында
воҙынжык; бөрөзда пыдөсһһ пурт јыв 4 см. мында
вылынжык, воҙынжык—4 см. мында-жө, лөбө кык чун-
вөмлөс кыкһһһла дорсаһыс (віҙөд 2-д серпас). Тақі
вөчөһны сы вөсна, меһым пурта ралһңка костас му ко-
мөкјасыс да јогјасыс оз тырһны, оз көвјасһны. Сөсһа
пуртсө ладмөдөһны оз вескыда сүвтсөһ, а ещһңк воҙ-
лаһ һывкһмөсөһ, пуртлөн вундан дорышыс песовтөма-
код шујгалаһ. Тақі вөчөһны сы вөсна, меһым бөрөзда
шујгала дорышһс ез һһртчы тышладор баныс, а һһмһс
сөһын вундан дорыс. Бөрөзда дорышө тышладор ба-

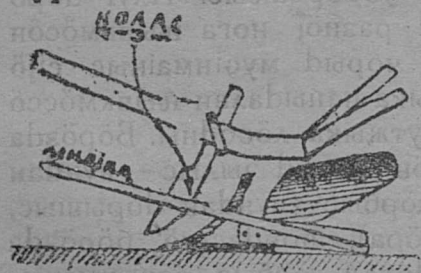
1) Вітыс өтһырјө гөрһштһна.

ныс ыртчигөн кыскавнысö лоö сөкыджык. Лучки-ö лоö зайтöма пуртсö, почö видлыны кызі indöма 2-d серпас вылын: плуг шуҗгала дорас иҗатайывсаңыс да шабала пöлөнöдыс пуктöны мiңејка да мöдар иомöдыс кутöмөн лептöны вевдорлаң; мiңејкаыслы колö ырыштны (имывны) пурт вундан дорышас, а пурт тыша мiңејка костас iзас төрмөн (2-3 мм) кост колыштö. Колана ног пуртсö ладмöдöны виңтјаснас; увдор-вевдор виңтјассö зелöдыштöны, мiчöдыштöны, мiбö кодарла-кö бокас пуктыштöны көрттор. Путор пуктыны оз поч, ужалiгөн сiјö iзас. Пуртыс-кö ыеладнö лоö пуктöма, мiбö ужалiгас пöлыңтчас - торкас, — кыскавнысö лоö сөкыджык. Унаöн-на крестана колхозныкјас пöвсыс пуртсö лучки лöсöднысö оз кужны-да, гөриганыс аікөз бостлöны. Пурттöгыс-пö кокныжык, шуöны најö. Сöмын тајö абу

1-ја серпас

Плуг пурт. Шуҗгалаңас, боксаыс виңöдöмөн, вескыдланас — дорышаыс виңöдöмөн

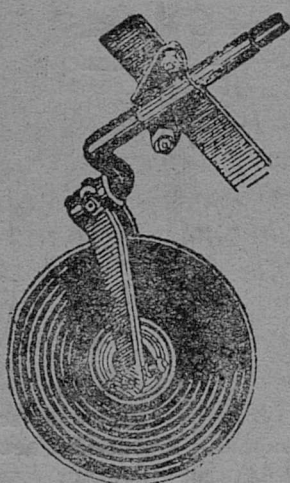

2-d серпас

Плугыс боксаң гөртöм муывысаң виңöдöмөн. Мiңејкаыс пуктысö иҗата вывсаңыс лемех да ралык пöлөнöдыс. Пурт лечыд дорышыслы мiңејкаас iнмыны-жö колö.

да вылыс төчитны. Мулик пурт оз вунды, а сöмын нiлгö да сөктöдö плугыслы. Овлö, уна корпуса плугыс воҗаа пуртјассö бостывлöны, но тајö почö сöмын јона ыбыд мујас ужалiгөн. Плугыс бөрја пуртјассö (уна корпуса плугын пуртыс уна-жö) оз бостыс, пуртөн мунигөн бөрöздаыслөн шуҗгаладор вундасыс пыржык шылыд лоö.

Тракторнөй плугын лөсөдөмә фиска пурт, мусө вундө бергалігас (віз. 3-д серпас). Прөстөй вескыд пурт дорыс тајон ужавны кокніжык, сөмын мумікмас-кө, пондас гөрсө вевдорлаң лептыны: секі паныдасас-кө кушөмкө пурт-лі, мукөд сікас тор-лі, ныжмө-

3-д серпас
фиска пурт

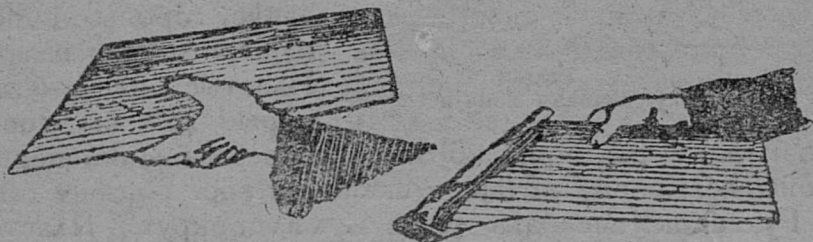
мысла оз вунды, а быгылтчас велдор-тіыс. Сы вөсна тащөм пуртсө лөсөдө-ны сөмын сөкыд плугын. Фиска пурт-лөн фисксө кутыс вілкаыс (вожа көрт) вөлаыс өтарө-мөдарө чөрс-јылас бергалө, плугјөн ужалігөн сіјө асшодјасеыс колана ног вескөдчө. Фиска пурт лөсөдөны сіз, медым меулысса гөрбыс, лібө—мөдногөн-кө шуны—гөрбјыв чутыс вөлі бурөш ралнык јылас да 4 міліметр мында вылынжык бөрөзда пыдөссаңыс. Аучкі лөсөдөм пуртлөн ліңејкаөн прөверітігөн ліңејка дорышас інмө пасталакоднас, кост колтөг (ззор-төг).

Ралнык, вундө му пластсө удорсаңыс. Плуг дорө пуктысө бөрөзда пыдөслаңыс разіөй нога һывкмөсөн мусін (почва) мода сертіыс: чорыд мусінмаіныс сіјө јонжыка һывкмөсалөны, лазжыка паныдалан һывкмөссө вөчөны; һебыд мусінмаінын крутжыка лөсөдны. Бөрөзда пыдөсө колө інмыны ралныклөн лечыд јылыс—вундан дорышыс, а һе удорладор гөрбыс (вундан дорышыс, медым һекушөма ез вөв чатөра); пондас-кө бөрөзда пыдөсө інмыны ралныклөн удорла гөрбыс, секі кыскы-нысө лоө сөкыд. Ралныктө колө пыр ісправнөја кутны, јонжыка сы вөсна төждыны: өд ралнык вылө плугыслөн жын выныс усө і дерт-жө—кыткө көв һеуна сылөн торк-сас, сіјө пондас јонжыка төдчыны мукөд частјас торксөм дорыс. Медвојдөр, ралныксө колө төчітны; төчітны шук вевдораңыс—вевдорсаң төчітөмөн ралнык јылыс пондас мітажыка сібавны бөрөзда пыдөсас. Ралныкыс колана-ног пукалөмсө прөверітөны со кызі; плугсө кымыңтөны ралныкјас вевдорлаң, пуктөны пјата помсаңыс ліңејка да нуөдөны вундан дорыш јылөдыс; ліңејка да ралнык удор гөрб костас колө колны велыжыд кост. Зік-жө тазі прөверітөны колана ног ралнык пуктөмсө уна кор-

пуса плугјасын-і. Прөверітіганыс-кө адзгас, мыј ку-
щөмкө ралык мнѣјкасагыс ылынкоф, сіз-кө сіјө гөрі-
гөныс лажмыджыка пондас гөрны.

Ралыклөн медвојдөр бырө јывладорыс — нырыс,
сөкыдыс сылы медјона імө-да. Ралык нырыскө мулк-
мас, колө нуны кузъеч ордө справітны — јывдыны.
Справітігөн ралык нырсө келыдөз donödöны da мөлө-
төн кучкалөмөн колана выјөз нужөдөны, важ модаөзыс
вајөдөны. Медым ралыксө нужөдны стөча, вөчөны ыль
ралык серті шаблон жөч мстыс; шаблон серті прове-
рајтөны ралыклыс артман модасө (формасө). Сы вөсна
колхозлы, ыль плугјас нөбөм бөрын, колө төждыны,
медым кузъеч мбө ремонтнөј мастерскөјын ужалысјас
пырыгтөм-пыр лөсөдалысны колана шаблонјас.

Міјан да немецкөј заводјасын вөчөм ралыкјаслөн
увдорла дорыс кызмөдыштөма (4-d серпас), көрт запас

4-d серп. Јевропаса ралык.

5 серп. Америкаса ралык — нырыс
өжін модаа.

сетчө лөсөдөма. Сіјө запасыс і нужөдөны ылыссө.
Запасыс-кө бырас, секі-нын лөө содтөд көрт мбө уклад
сетчө пучөдны, сөмын, колө шуны, пучөдөмнад рал-
ныкыс оз-нын важкоф бур ло, сы вөсна ізсөм ралыксө
буржык вежны ыль ралык ыльө. Ремонт бөрын рал-
ныксө чорыда кода калитөны: donödlöны келыдөз da
өdjö көзөдөны — көзыд ваө сујөны.

Америкаса ралыкјаслөн модаыс (1 формаыс), зев
сложнөј (5-d серпас). Нырјылыс налөн кыз дај јона кузъ,
сізісө вөчөма немсө нужөдөм вөсна. Американскіј рал-
нык ремонтірујтны сөкыдык. Колө ыжыд кужөм, медым
сылы лөсөдны колана мода.

Шабала—плуглөн медглавнөј частыс; кущөм модаа
шабала, сещөма і му нѣбзас. Кызі мі індылім-нын возын-
жык, мусін обрабатөны ежасө da јогтурунјассө бырө-
дөм могыс da поснөдөм могыс. Оті сікас плугөн кык-

нан торсö öтпырjаыс вöчны он вермы сы вöсна, кор муыс вывтi чорыд, первоj лоö вундыны мусö вöснiдик пластjасөн да вiдчысны сылыс пöжсöмсö. Муыс-кö важ гөрöм-нын, jона-нын ыебжöма, сiјöс ынöмла пöжсöднысö; сiјöс вескыда колö посжöдны, дрöбитны.

Шабала ем уна сiкас, но најöс ставсö — вöла i тракторнöj плугjасыс — позö jукны ыол сiкасö. Налөн ымjасыс: вiнтöвöj, полуви́нтöвöj, културнöj да рухадловöj (6-d серпас).

6 серп. Плуг шабала модajас.

пиновтигас тырмымөнjа нöйтнысö оз вермыны-да, первоj кöжöны аслыссама кöзajас — шабди да зөр.

Рухадловöj шабала jона ыукуыла, крут. Пластсö крутöjа лептö да возладорас лезö. Сы вöсна пластыс jона жугавлö, поснi торпырiгö торjавлö. Ташöм сiкас шабала гөрjөн позö гөрны сöмын ыебыд мусiн; ежа косавны рухадловöj шабала оз шогмы, вывтi делö гөрнысö-да. Рухадловöj шабала jонжыкасö вöчöны кыккорпуса да ыолкорпуса вöлөн кыскалан плугjассö. Тајö кык сiкас шабалаjасыс — вiнтöвöjыс да рухадловöjыс — абу нач шогманаöс-да, jонжыкасö паскалiсны сещöм сiкас шабалаjас, кодjас öтпырjöыс бергöдöны i жугöдöны пластсö. Сещöм шабалаыс кык сiкас: полуви́нтöвöj да културнöj.

Полуви́нтöвöj шабала пластсö тырмымөнjа бергöдö да бура дрöбитö. Шабалаыслөн веркöсыс (поверхностыс) мiчаа ыугылтöма, куз бордjа, бордыс jонакофа-жö ыугылтöма. Сы вöсна i бура ыугылтчö пластыс.

Културнöj шабалалөн бордjыс абужык ыугыла даj веркöсыс крутжык: пластсö дрöбитö зев бура, сöмын омöлжыка гугöдö. Мусiн ногас серви бостöны кодкö

сікас шабала плугсө. Полувінтөвөй шабала шогмөжык дөңөрйтны му турун улыс, шуам көт, клевер улыс културној шабалаөн дөңөрйтөны му Һаң көза улыс.

Вөлөн кыскалан став плугјасыс, сіз-жө унжык тракторној плугјасыс-і, ладмөдөмаөс кушөмкө өтө сікас шабалаөн. Сывөсна овмөсса мусінјас сертө да муужалан переменајас сертө лоө бөрјыны кушөм-кө өтө, мөбө кык сікаса шабала плугјас. Ковмас-кө, шуам, мукөд сікас шабала, секі-һын лоө быдса плуг һөбны: мөд сікас шабалатө мөд плуг дінад ладмөдһысө оз поз.

Бөрја кадын германјаса да америкаса тракторној плугјасө пондісны лөсөдавны вежлалан корпусјас. Вежлалан корпусөн позө ладмөдһысө мүбөј, кушөм колө, шабала.

Ежабергөдан. Ежабергөданөн шусө зоманьк плужној корпус, кодөс лөсөдөма ыжыд корпусыс һеуна возынжык. Мыј вөсна, да мыј ылоө сіјөс вөчөма? Со мыј вөсна: өтө корпуса гөрігөн гөрігөн ежа пластыс пөрө дорышөн код да колөны костјас; костјасыс вөсна ежыс дыр оз сісмы, оз пөжсы. Ежа бергөдан вундө пластсө да мічаа пөрөдө-кымынтө, бөрсаньс муныс гөріс кыпөдө удорја ежатөм мусө да мічаа тыртө став ежа пластсө. Тази гөрігөн ежыд һекушөма-һын сөсөа оз ловзы, регыдөн пөжсас. Ежабергөдана плугөн позө дај колө ужавны һе сөмын ежа косалігөн, а щөщ чорзөм коркаа му гөрігөн-і. Ежа бергөдланьд уна сікас модаөн-жө вөчсө. Немецкөј плугјасын ежашумалыс бостө пластыс кык қөјмөд пај ($\frac{2}{3}$) пастасө, а пыдна сертыс шумыштө пластыс кык жынсө (8-10 см.) Американскөј плугјасын ежашумалансө вөчөны јосјылаөнз кык, шумыштө пластыс кык жынсө; щөкыда сіјөс өтлаалөны діска пуртдінө (14-д серпас), секі-һын сіјө телөбалө дај—вуштө діскыс мусө.

Шабаласө да ралһыксө өтлаөдөны стојка ылын. Стојкамыс јон, зурыд; сізісө вөчөма сы вөсна, медем сіјө ез жунав, ез вөрөшөтчы да сыдорө сібөдөм частјассө тоһыджыка кутөс. Стојка көстөма укладыс, мөбө штампуетөма, удорас сібөдөма пөдөшва (2-д да 14-д серпас), медем плугыс муһыс ез вөј, а мічаа шлувдіс-муһыс. Пөдөшва бөрладорас вөһтөма пјата (чурвізө). Пјатаа пөдөшвалы колө мічаа сібавны өтөкө—бөрөзда пыдөсас,

möd-kö böрөздә шуҗгала дорас. Пөдөшваыслөн сijö мес-
таыс, кыті jітчөма стоjка dінас, оз ков зік топыда тө-
павны böрөздә пыдөсыскөd, пыр мед сені җеыжыд
кост вөлі.

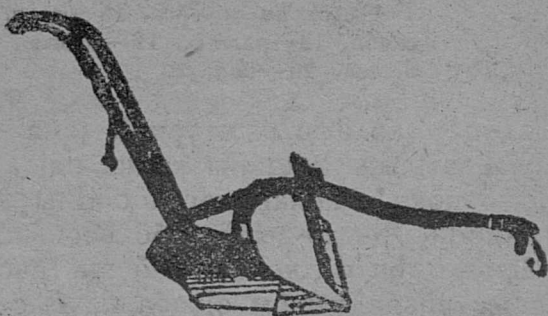
Плугөн ужалігөн колө віқөдлавлыны кызі пөдөш-
ваыс ветлө. Бөжнас-кө пјатаыс кыпөдчөма, — плуг пы-
рө пыдө; бөжнас-кө вундө böрөздә пыдөссө, — плуг-
ыс петны індысө. Сы вөсна плугсө колө лөсөдны сјз,
медым пјатаыс ез лыб җі ез ледчы, а мјчаа шмівгіс.
Пјаталы сјз-жө топыда колө шмівгыны böрөздә дорыш
пелөсөдыс. Пјата бөжыс-кө пырө пелөсас, секі плугыс
гөрөм мулаҗыс піскөдчө; бөжыс-кө пелөссаҗыс чур-
гысө,—плугыс вывті горш лоөма, вывті паскыда плааст-
сө бостө. Кыкнан случај дырjыс плугсө колө лөсөдны.

КУЩӨМ ПЛУГЈАС ЕМОС

Вөлөн кыскалан плугјас. Медпрөстөј плугјас— өтө вөлөн кыскалан „Гражданін“ да „СПГ“ нима плугјас, вөчлісны Брјанскөј заводуын өтка олысјаслы. Отувтөм гырыс овмөсјаслы ташөм сикас плугјасыд оз-нын шогмыны. Сы вөсна 1930-д вогаң „СПГ“ да „Гражданін“ маркаа уна плугјас вөчөмыс дүгдисны.

Сөмын, колө шуны, ташөм сикас плугјасыд өтка овмөсјас ordө вескаліс уна сурс мында; колхозө пырөмөн өтка олысјас сешөм плугјассө сөрсыныс щөщ пыртөны-да, наөн мыјкөдыра лоө-на вөдтчыны. Сы вөсна кымынкө кывјөн висталыштам кызі сіјө прөстөј плугјассө вөчөма да кызі ужалөны.

„Гражданін“ нима плугын (7-д серпас) ем гөрбылтөм сурса (рочнас грјаділөн шусө), сы помын клепајтөма роңос сувтса көрт— гребјонка, рөңјасас вежлалөны колана судтаө додҕасаныс-лыс круксө. Плугыслөн шабалаыс полувінтөвөј. Тајө плугыс өтө вөлөн кыскігөн кыпөдө 20-25 см. паста пласт пыдта сертыс 13 см.

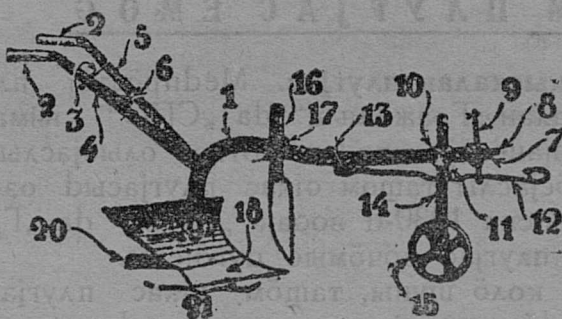

7 серпас. „Гражданін“ плуг

кыза. Плугыс-лыс пыдтаног мунөмсө вежлалөны додҕасан крукнас: додҕасан круксө улөжык мибө вылөжык лөсөдөмөн; плугыс-лыс воңө мунан ногсө вежлалөны гребјонканас: гребјонкасө шујгалаң мибө вескыдлаң вештөны. Плугыслөн сурсаыс вевдорлаң нугымтөма-да, ужаліганыс суподыс да кувөдыс да быдсикас јогтуруныс оз папуріт, оз чукөрмы. Тырмытөм торјасыс: плугыслөн

шабаласо абу лучкі вочома-да, сывосна муыс откымын-лао пуксо, шабалаыслон вескыдладор удор дорышыс ыртот кымынтотм пластсо.

Оті волон кыскалан модсикас корт плуг вочоны миан заводяс вылын, модасысылон зик-жо „СПГ“ маркаа немецкој Сакка заводас плугкод (8-d серпас).

8 серп. „СПГ“ маркаа Сакка плуг. Лыдпасјасыс петкодлоны: 1—мегыр модаа градыл (сурсаыс), 2—вороп пујаса, 3—воропјас кост јитод, 4—вескыдладор вороп, 5—шужгаладор вороп, 6—гајки кључ, 7—доџдасан крук кутодыс (сјјосыс), 9—сјјос скџба, 10—кџлџса кутан скџба, 11—кџлџса топџдан вџлт, 12—доџдасан крук, доџдасан крук кољча, 14—кџлџса кутџд стојка, 15—мыжсаа кџлџса, 16—пурт, 17—пурт кутџд скџба, 18—ралык, 19—броњаа шабала, 20—поџшва, 21—корпус.

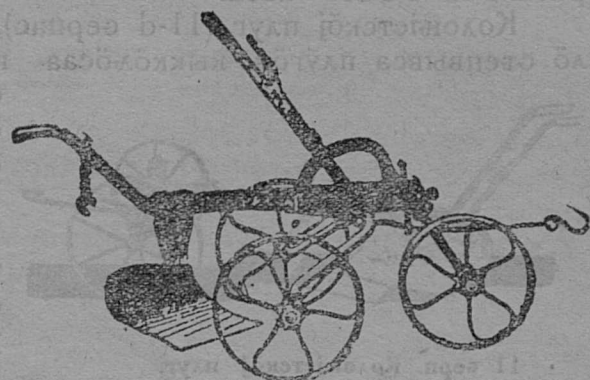
Талон шабалаыс културнџ, јона шогмџ ужавны важ мујас вылын. Ужавны кокны дај абу лугџ-леги, а зумыд, поџџ кокнџа колананог лџсџдны доџдасан круксџ отарџ-мџдарџ—улџ-вылџ мџбџ вескыдладор-мџ шужгала дор вешталџмџн да колана инџ вџнтнас зелџдџмџн. Бурлунјасыс вџсна ташџм сџкаса плугыс јона паскалџс весџс сешџм рајонјасџ, кџнџ мусџнмыс јона топыд. „Сакка“ моџаа плуг вџчавлџсны Одџссаын, „Окџабрскџ револуџџа“ нџма заводын, „БК“ маркаџн.

Вылынжык инџдџм плугјасыс ужалџганыс абу зев устојџчџвџџс-да, миан заводјасын лџзалаалџсны зев уна сџкас џтџкорпуса џтџ вџлџн кыскалан плугјас кџлџсајасџн. Сешџм плугјас (9-d серпас) ачыс кутџџг мунџ-да, поџџ ужавны (гџрны) нывбабалы мџбџ џџџџналы. Корџт рамаџ, кодџс лџсџдџма плугас, лџсџдчысџ плугыслџн корпусыс, кџлџсаыс, доџдасан крукыс да вороп.

ымын-
ышыс
өчөны
СПС“
рпас).

Щокыда ташом сикас плугјасас лөсөдалоны рычагјас колана ног вештавны — жүждөдны либө лажмөдны — ралһиксө да медым тыртөгыс мунігөн ралһиксө јона вылаө лептыны.

Шабалајассө тащом плугјасас пуктыссөны либө културнөјөс либөј полувиңтөвөјөс, а өткымын заводјасын лөзөны кыкнан сикас шабаласө. Са мох однөј плугјас гөрыштөны 15 см. пыдна да 25 см. паста.

9 серп. Өтө вөлөн кыскалана рамаа плуг

Медым гөрны пыдөжык, шуам көтө 18 см. пыгна да 27 см. паста і унжык, лөсөдөма передковөј плугјас. Сөщом плугјасыслөн ем кыккөлөсаа передок; передокас плугыс јітчө чөптөн. Сөщом сикас плугјас пые мјанын медјона разалөмаөс: „Сакка“ модаа һемецкөј передока плугјас да роч передока „Колонист“ һыма плугјас.

Сакка плуг (10-d серпас) вөчөны мјан заводјасын конструкціјасө (modасө) быдөсикас ног вежлалөмөн, шабала-

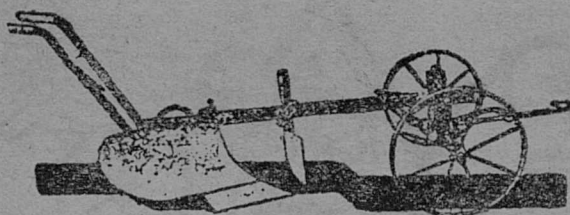
10 серп. Ежашулаана Сакка плуг.

ыс културнөј, гөрөны јонжыкасө һебыд мујас вылын. Медым тајө плугнас позіс косавны ежа, сьдорө ралһиквозвыласпуктөны ежашулаыс, код јылыс возынжык-һын сорһітлім. Гөрігас мунө зумыда, оз мег, ескө-көтө

сложнөј-да, позө бура ладмөдны. Гөрнысө додөдалоны кујім середнөј вөв, либө кык јон вөв. Ежашулаыснас ужавнысө сөкыджык, но качественыс буржык; һебыд му вылын гөрігөн ежашулаысыс ужсө оз сөктөд. Сакка плуг мјан заводјасын вөчөны кык сикасаөс: һебыд-кок-

ні мусін гөрны лөсөдөны кумтурнөй шабалаөн, а ежа косавны да чорыд му гөрны — полуви́нтовөйөс; ежашу-малысө ми́жан заводжасын оз вөчны. Ташом сикас плугыс разалөма СССР паста.

Колоһистскөй плуг (11-d серпас), коді јешцө шусыв-лө сҥепвывса плугөн, кыккөлөсаа передока-жө; пере-доксө плуг бердас домалөны (јітөны) сөмын өтї чептөн.

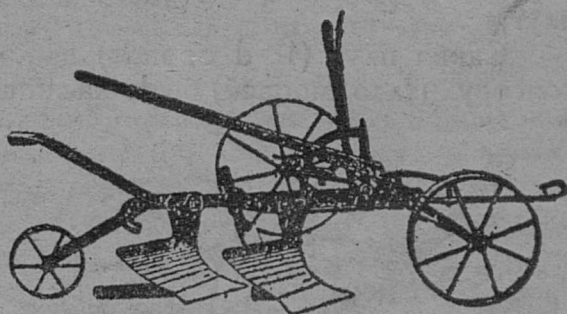

11 серп. Колоһистскөй плуг.

Возтисө вөлі вөчавлісны зев горша бостысөн, өні ми́жан заводжасыс лөзөм плугјасыс амыштөны 18 см. пыдта да 27 см. паста. Колоһистскөй плугјасөн ужалөны (гөрөны) паскыд пластјасөн, пластыс көтї омөла дрөбалө, но бура бергөдчө.

Кыккорпуса плугјас (12-d серпас), кыҗи ми́ сор-һітїм-һін возвылын, лөсөдны мусө мөдпөв гөрөм вылө, јогтурунјассө бырөдөм вылө. Сөщөм плугнас һебыд мујас вылынжык гөрөны-да шаба-лајасыс кумтурнөй сикасаөс, мукөд дырјї весіг рукад-ловөјөс.

Плугыс-лөн ем кык лїбө кујїм көлөса, лөсө-дөма рычагјас. Ужалөны пурттөг, сөмын, колө шу-ны: медбөрја рал-һикас пурттө колө-жө пуктыны — пуртнас бөрөздаыс шы-мыджык дорыша лөө. Ташом плугнас ужавны дод-да-лөны кујїм вөв. Ужавны кокһи: гөрігас кутнысө оз ков, а бергөдчїгас көлөсајас вылас мунөны.

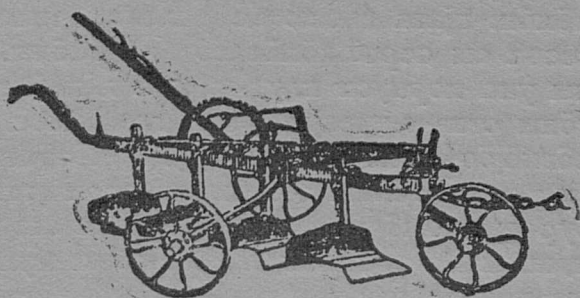
12 серп. Кыккорпуса плуг.

Лаушцилыкјас (13-d серпас) унжыкысө овлөны һөлкор-пусаөс, гөрөны 7 см. пыдна да 60 см. паста; шабалајасыс рухадловөјөс, 3 көлөсаа, рычагјаса-да, ужалөны пара вөлөн

ПЛУГ ЛӨГӨДАН ПРАВИЛОЖАС

Быдсикас плугос — көлөсөөс көт көлөсатөмөс — по-
чө лөгөдны, позө кокны да вескыда нуны. Серт, емөс
плугжас, коджасөс сөкыд лөгөднытө мбө зик оз поз,
сещом плугжасөс заводсааыс вывти омөла чукөртөмаөс-
да сывөсна. Онi

мижан заводжасын
плугжасөс бура
проверитөмөн ле-
зөны да уж, вылад
ладмөднытө зев
кокны. Плуг лад-
мөдигөн колө ви-
зөдны, медем луч-
ки пукалис **dodda-**
сан крукыс, ме-
дем плугыс мунис

13 серп. Гөрыс-лушцигыс.

нач вескыда: медем пыдө ез пыр, вылө ез кай ны бөрөздаө ез
пет. Медем плуг мунис вескыда, колө колананог вештавны
doddasan круксө. Плугыс-кө рымасө бөрөздаас петны,
doddasan круксө вештыны вескыда дорсааыс; мула-
аыс-кө пырө, вывти горша амыштө — **doddasan** круксө
вештыны шујгалаа. **doddasan** круксө отарө-мөдарө
вешталөмөн позө стөчөз плугтө ладмөдны; бура ладмө-
дөмөн плуг мунө зик вескыда, оз пыр ны оз пет, воро-
пөдыс оз ковмы кутны-ны Рамаа, уна корпуса плугжасад
позө стөчөз лөгөдны **doddasan** круксө коланаинө сижөс
крепитөмөн. Сещом плугжасын, көни **doddasan** круксө жөр-
төны мегырас, мукөддырји рсчыс-кө оз ладмы, он вер-
мы плугсө колана ног ладмөдны.

Медем ужалигас плугыслөн пјатаыс ез кыпав, **dod-**
dasan круксө колө лезыштны i мөдарө — кыпөдыштны,
пјатаыс-кө бырөзда пыдөссө гиргө. Передковөж плугжа-
сын еща мөдногжык вөчөны. Сакка плугын; пјатаыс-кө
кыпалө, лөө вештыны градил кутөдсө — передокыс
перекладинасө вывлаа, — а пјатаыс-кө мчыкысө бөрөзда

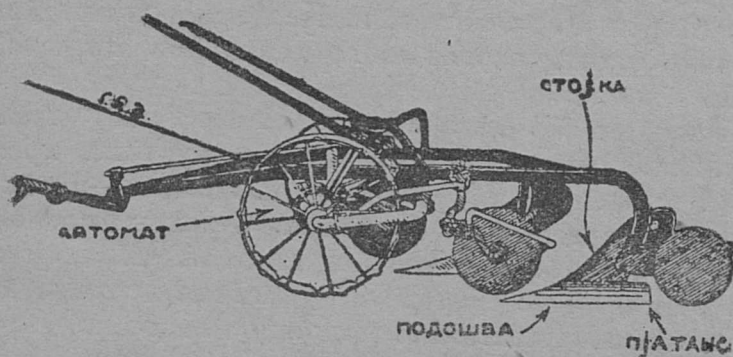
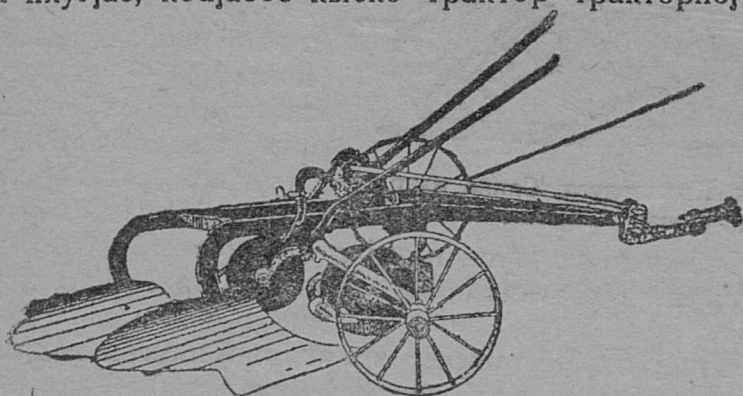
пыдöсас пырö, секі-нын лоö перекладинасö леыштны. Сесса колö пыдна сертыс лöсöдны гортöм му вывтыс мунан кöмöсасö. Колохистскöй плугјасын регулірујтöны вıнтöн, kodöс лöсöдöмаöс плуг стојкаас да kodі зелöдö градıлсö. Пјатасö кыпöдигөн вıнтсö зелöдöны градıл вылас, лептігас вöчöны мöдарö—лчöдöны вıнтсö.

Таыс öпріч плугтö прöверітігөн колö ладмöдны бөрöздаöд мунан кöмöсасö, медым гөрігас плугыслөн муас інмісны сöмын лечыд дорышыс—ралнıк вылыс— да пјата помыс. Бөрöзда кöмöсаыслы, сіз-жö, колö мыж-сыны бөрöзда пыдöсас. Мыжган самјассö прöверітöны рöвнöй жож вылын, доска вылын лıбö вывлаң кымын-тöмөн: пјата вылас да ралнıк вылас пуктöны лıңејка сесса сы серті кöмöсасö лöсöдöны. Зік-жö таног вöчöны уна корпуса плугјасын-і: лıңејка пуктöмөн прöверітöны став лемехјасыслыс ладмöмсö. Лемехјасыс-кö абу рöвнöйöс, колö ремоңтірујтны-лöсöдны, мöдног лемехјасыс оз пондыны öтпыднаті гөрыштны. Кöмöсасö-кö абу бурещ ладмöдöма да сіјö-кö лоі шуам көт, сантиметр жынмында жуыд-жык, секі быд мунöм бöрын бөрöзда-ыс пондас пыднаммыны і пыднаммыны, овлö—10 бөрöзда мунöм бöрын ужалöмсыс дугдыны лоö кöмöса-ыс-кö мыјтакö мында вылынжык лемех сертыс, секі кымын-кö бөрöзда мыст гөрыштöмыс зікöз петас. Гөрыштöм му вывті мунан кöмöсасö сіз-жö колö бура ладмöдны бөрöзда мында сертыс. Сіз-жö колö вıзöдны пуртас-да лемехыс пыр вöліны местаынöс, лучкі ладмöдöмаöс да; кушöмкö көт öтi тор оз ло лучкі ладмöдöма, плугөн оз поң ужавны.

Ставыс, мыј вıсталöма коннöй плугјас лöсöдöм јылыс сещöма-жö інмö тракторнöй плугјаслы-і. Лемех-јасыс да бөрöзда кöмöсаыслы ладмöмсö, сіз-жö, выверітны рöвнöй жож вылын лıбö лıңејкаөн. Гөрігас-кö вескыда мунöмыс торкөма, колö јітан тагасö леыштны лıбö лептыштны; плугыс-кö бокшавыв пырö, петö, јітан тагасö колö вештавын шујгалаң лıбö вескыдлаң колöм серті. Тракторнöй плугјаснад лоö јещö ладмöдчыны тракторыскöд-і медым плугыс муніс вескыда, ез шатлас öтарö-мöдарö, додҕасан крукыслы колö вескавын бурöщ трактор шöрас. Оз-кö вескав, секі плугсö пондас лıбö вывті горша нуны (ыввті паскыд пласт пондас нуны), лıбö петны пондас.

ТРАКТОРНОҢ ПЛУГАС

Совхозјаслы да колхозјаслы паскыд му плөщад-
јас гөрны медга-нын выл ежајас гөрны колөны аслыс-
сама плугјас, кодјасөс кыскө трактор тракторноҗ плуг-

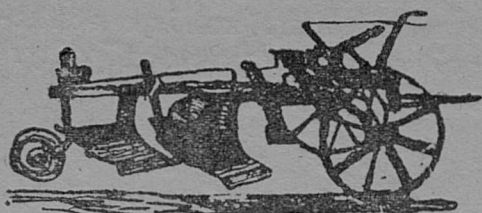

14 сери. Америкаса тракторноҗ плуг. Бевдорас—веекыд-
ладорсааныс—гөрөмлааҥсааныс — виҗөдөмөн; увдорас—гө-
рөмлааҥсааныс виҗөдөмөн.

јас, кодјасөн мијанын ужалөны, јуксөны медвојдөр
корпус лыд сертыыс. Корпусјасыслыг лыдсө лөсөдөны
трактор вын серты. Поҗө артавын шөркод-дема, мыј
плувыслөн өтө корпус, гөрыштө-кө 20 см. пыднаөд 30
см. паста пласт, кутас виҗны тракторлыг 5 пөлезноҗ вын,

трактор вын сертыс і лөсөдөны плугјассө: вынажык-кө трактор, унжык корпуса плуг домаласны і мөдарө. Міянын јонжыкасө вөлі разалөма кык да 3 корпуса плугјас, кодјас бостлісны 10 да 15 вын; вынажык тракторјаслы ковмісны һол да віт корпуса плугјас.

Міянын да заграңичаын разалөм тракторнөј плугјас вөчсөны кык сикасаөс: американскөј (14-d серпас) да һемецкөј (15-d серпас). Тајө плугјасыс мөда-мөдөсы-

15 серп. Кыккорпуса Сакка плуг
„Пінчер“ маркаг.

вод вөчө кык корпуса плугјас да кутчисө вөчны һол корпуса плугјас америкаса Джондир заводјас плугјас мөдаөһ.

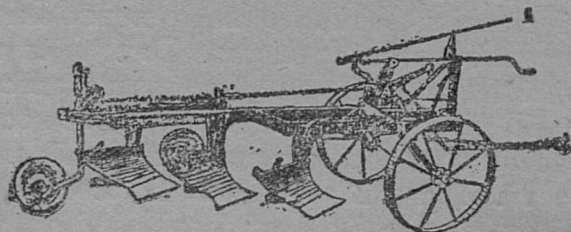
Коннөј плугјас дорыс тракторнөј плугјас торјалөны сөкта сертыс да аслыссама мехаңизмөн—автоматөн. Сесса јона торјалө деталјаснас-і, көлөсајаснас, рычагјаснас, пріцепкајаснас да с. в. Подјомнөј автомат вөчсө сы могыс, медым плугсө ез ло лепталөма морт кіөн, а трактор выннас.

Со кушдөм сіјө мехаңизмыс (14-d серпас): гөрыштөм му вывті мунан көлөса чөрсас пуктөма храповөј муфта кык жыңыс. Муфтаыслөн өті жыңыс—пінөсыс—ругдывтөг бергалө көлөсаыскөд өтлаын; мөджыңыс камчыыс—чөрс бердас топыда топөдөма-да, плуг мунігас оз бергав. Тајө муфтаыслөн камчыс первојја муфта жыinsa пінјассыс мынтөдчө нарошнө лөсөдөм рычажокөн; сіјө рычаг дінас јітөма көв. Көвјыс мунө тракторіст дінас. Тракторістыс-кө көвјөдыс кыскыштас да мынтөдас рычажоксө, секі мөд муфта жыңыслөн камчјасыс өтлаасасны первојја муфтаса пінјасыскөд. Муфтаыслөн мөд жыңыс кутас бергавны гөрыштөм му вывті муныс көлөсаыскөд өтлаын да пондас бергөдлыны чөрсыслыс пізөссө, мыј вөсна сіјө көлөсаыс рама увтас пондас гөгылтчыны-да, катөдас плугсө мусаһыс. Плугыслөн һемехјасыс му пышсыс петасны-да, мөд муфта-

ыслөн камічјасыс мынөны, плугыс пондас гөгылтчыны көмөсә вылас. Меҗым плугсө бөр муас сујны, колө бара кыскыштны көвјөдыс.

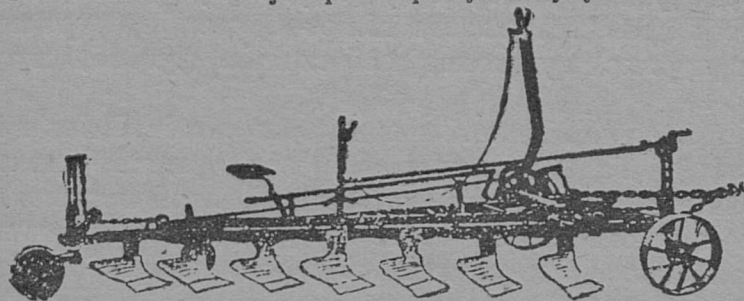
Бөрја кадө тракторнөј плугјастө пондисны вөчны мынтөдана корпусјасөн. Шуам, плугыс-кө ужалө җебы-дык мусінмын 5 корпусөн, сөкыд му вылө вужігөн сылыс поҗө торјөдны өтө мбө кык корпус да сіјө-жө тракторнас сесса уҗавны. Җик-жө сіҗі кык корпуса плуг дінө поҗө содтыны содтөд рама да пуктыны сетчө којмөд корпус (16-d серпас). Тајө зев удобнөј, сіҗінас лубөј мусінмө да лубөј трактор дінө верман ладмөдчыны да.

Тракторнөј плугјасыд ужалөны унҗык қоннөј плугјас серті оз сөмын паскыда гөрыштөмысла, а со мыј вөсна: тракторыд вөв серті кык пөв өдјөжык муно да сы вөсна.

16 серп. Шинчер маркаа куім корпуса тракторнөј Сакка плуг. Лыпасјасыс петкөдлөны: 1 — автоматыскөд јитчан сьаст, 2—көмөсәјассө ладмөдан рычаг.

Обыкновеннөј тракторнөј плугјас кынҗі өнө

17 серп. Тракторнөј лушцілык

җемецкөј заводјасын пондисны вөчны тракторнөј лушцілыкјас (17-d серпас). Сөщөм сикас лушцілыкјассө вөчөны мјан заводјасын-і.

А Г А С Ј А С д а К У Л Ъ Т И В А Т О Р Ј А С

Агасјасөн вѳѳтчѳны: 1) плугѳн гѳрѳм бѳрын му пластјас небѳѳдѳм могыс. 2) Јогтурунјас бырѳдѳм могыс; 3) кѳјдысјас да мѳнерала мувынсѳданјас му пыщкѳ тыртѳм могыс; 4) зера поводѳа бѳрын кѳза вылыс коркасѳ жугѳдѳм могыс. Со кушѳм требовањњѳас колѳ пуктыны агаслы: 1) меѳым быѳ пѳњ агасыслѳн мунѳсны аслас вѳѳѳд ѳѳз вѳѳѳ вескавтѳг; 2) вѳѳјас костыс меѳым вѳлѳ ѳтпаста да мыјверман матынжык мѳдамоѳсањыс; 3) пѳњјас кост коласыс колѳ сы паста, меѳым му комокјасыс сетчѳ ез крукасны; 4) агаслы колѳ тырмымѳн сѳкта, меѳым ужалѳгас ѳеммында ез четчав.

Агаслѳн пѳњ моѳаыс колѳ сещѳм, меѳым сѳјѳ му комокјассѳ сѳмын жугѳдѳс а ез пыѳѳѳ нѳјт. Сы вѳсна гѳгрѳс да гранѳѳ пѳњјасыѳ ѳз шогмыны. Сещѳм пѳња агаснаѳ поѳѳѳ ужавны сѳмын му корка жугѳдѳгѳн. Меѳбурѳн поѳѳѳлыѳѳыны пласта пѳпјѳѳ дорышѳн (пурт моѳаа) сещѳм пуртыс му комокјассѳ кокњѳа жугѳдѳ, мусѳ ѳз буссѳдѳ-ѳ.

Пѳњјассѳ колѳ сувтѳѳны возлањ пѳлѳѳтѳмѳн; вескыда сулалыс пѳњ ѳѳјѳ мулѳкмѳѳај муыс сетчѳ јѳна пуксѳ сывѳсна зев щѳкыѳа лѳѳ сувтлыны пѳњјассѳ весавны. Пѳлѳнѳн мѳртѳм пѳњјас ѳзкѳ вунѳыны лептѳны вывлањ турун вуѳјассѳ да комокјассѳ, сесѳа пѳлѳна пѳњјаса агасыѳ пыщлањыс пырысжык, агасыс рѳвнѳјжыка мунѳ.

Мѳјан пу агасыѳ зев ѳмѳла ужалѳны, сылѳн пѳњјасыс абу рѳвнѳјѳѳ, вескыѳѳѳ, гѳгрѳсѳѳѳ дај коњѳѳ агасыс, сы вѳсна агасыс мувывтѳ мунѳгас четчалѳ, сѳмын вевѳѳѳѳа слѳјѳѳдыс шњлѳгѳ, мукомокјассѳ бѳкѳ вешталѳ дај јѳна ауссѳдѳ. Колхозјаслы ташѳм пу агасјастѳ колѳ ѳнѳмжалѳттѳг вѳтлыны.

Сѳмын, колѳ шуны, радѳвѳј колхозњѳкјасыс ѳпрѳч мукѳѳѳѳѳѳѳѳѳ весѳг агрономјас ѳз тырмымѳн артавны пу агасјаслыс лѳклаунсѳ.

Колхозник Вытанін јорт гіжө:

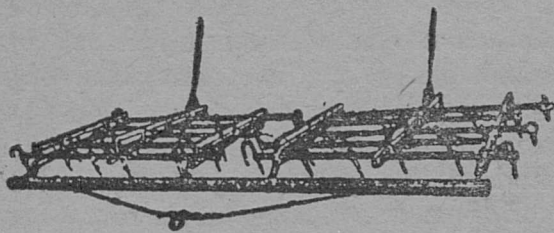
„12 годовщина Октября“ нима колхозын 287 агас, на пышкын унжыкыс пу агасјас. Колхознөј агрономјас производственнөј плансө лөсөдигөн индөмаөс бостны 30 көрт агас да... 336 пу агас. Тајө бөрөкыскан плансө, коді ескө увтыртис колхозөс өтка олысјас возын,— прав-
Леңнөса ужалысјас вынөдісны дај кырымалісны“ 1 „Кр. газета“, 1930 во, 4. IV)

Колхозјаслы колө тырөн вежны важ пөмјас сама пу агасјассө заводјасын вөчөм көрт агас вылө.

Заводын вөчөм медбур агасјасыс со кушөмөс:

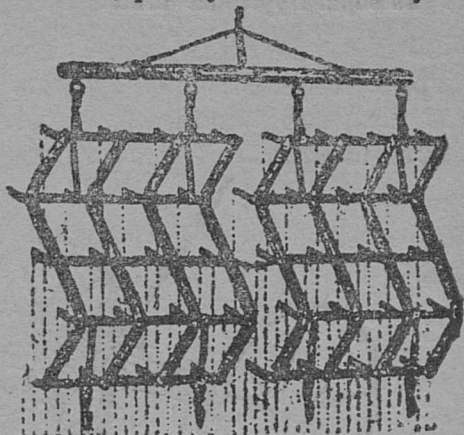
„**Үг-заг**“ агас (18-өд серпас). Сецөм нымсө тајө агасыслы сетөмаөс модаыс вөсна, рамајасыс сылөн чуку-
Лөс-мукумөс -да. Та-
ног көрт рамасө нуглөд-
лөмөн пінјасыс некор оз
вескавыны мөд-мөд ту-
јас. Рамасө вөчөны нол-
грана дөрыша көртыс;
пінјасыс пөлөсөс, пурт
модааөс. Вөлөн
кыскавыны домалөны кык
чвена (кык агас) трак-
торөн кыскалөны— ку-
јімөс і квајтөс.

Рычажнөј агас (19-д серпас). Америкаса ры-
чажнөј агас пінјассө по-
чө колана ног пөлөстыны
нарошнө лөсөдөм рычагөн,
пөчө весіг бөрлаңыс пөлөстыны тыртөг муніг-воігјасад.

19 серп. Американскөј рычага агас.

јонжыка пөлөстыны-і мөдарө—вывті-кө сө-
кыд кыскавыныс, пөчө сувтөдны вескыджыка.

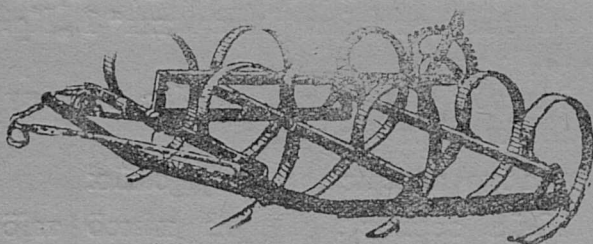

18 серп. Кык чвенаа агас „Үг-заг“.

Агасыслыс пін-
јассө колана выјөз
пөлөстөмөн пөчө
стөчөз ладмөдчы-
ны мугіндінас, кыс
кыс вын дінас-да.
Агасыс-кө омөла
пырөдчө му пыш-
кас, пінјассө пөчө

Піңјасыс-кө муёсасны (муыс-кө пуксас сетчө), колө сөмын муніг костыс піңјассө бөрлаң пөлыңтлыны— агасыс пырыгтөмпыр весавсас.

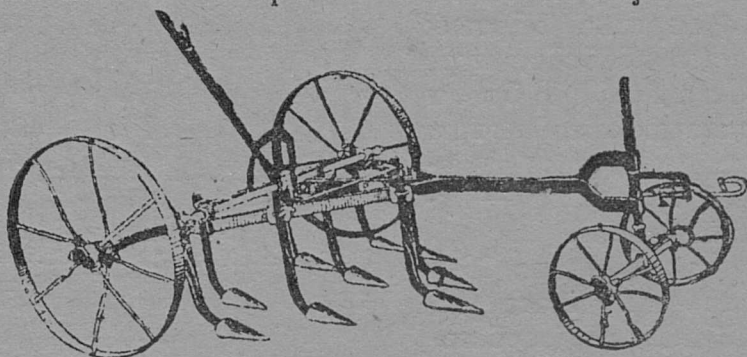
Medbur рычажнөј агасјасыс Амерікаса Лна заво- ды; мјан завод- јасын ташөм агас- јассө сыног-жө вө- чөны.

20 серп. Пружинаа агас.

вөчөма шабала модаөн. Піңјассө мөртөма чөрс модаа гөгрөс пөперечінајасө, рычаг бергөдөмөн позө колана ног піңјассө лөсөдны— сувтсөнжык лібө водсөнжык. Местаыс-местаө тыртөг ветлігөн піңјассө позө

Пружинаа агас (20-өд серпас). Тајө агасыслөн ужалан частыс пружінаалыс ук- лада піңјас; пің- јасыслыс јывјассө

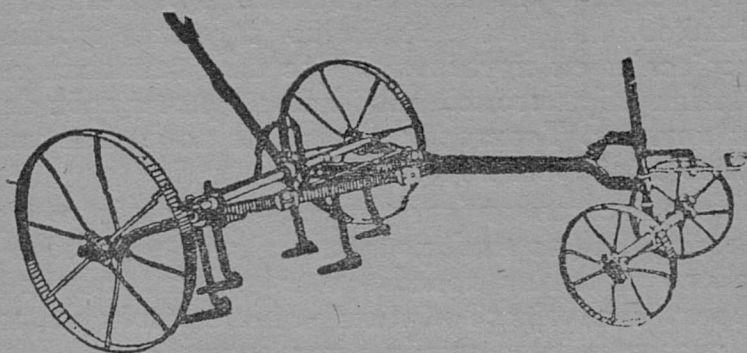

21 серп. Губбер, вөлігчөны мусін кебчөдны

сполна лептыны, лібө гөрб вылас лөсөдны. лібө му вывтыс пондас рамаыс кыссыны. Рамасө вөчөма ортча пласта көртыс дорышалөмөн. Ужалігас піңјасыс бөр- лаң сетчөны, сесса—мусінсө ас пружінаалөмнас венас- ны-да—воэлаң сетөбтөны, воэлаң мусінсө којыштөны. Мусінмыс-кө лапыд коф, тајөн ужавны јона бур. Кос мусінма інад јона буссөдөны-да, озжык шогмыны. Сес- са, мөд омөмторјыс талөн—овлө; піңыс крукасас му- сінмас да оз којышт сіјөс, кызі ескө колө вөлі, а віл- көбтө бокө, сы вөсна мусінмыс омөла нөјтчө. Чорыда крукасіјасөн агасыс четчалө, лөоны тележнааіңјас. Тајө

агас
пас).
ыслөн
тыс
ук-
пін-
jassö
odaa
лана
жык.
пофö

му
гча
ör-
ас-
ны.
ос
G-
у-
л-
la
jö

балакод телебјаснас да лапаторјаснас; лемех да лапа
мода сертіыс і уж нуодоны. Култиваторлөн пінјасыс
ещажык агас серті, рамаыс јонжык дај ләсәдәма кәл-
са вылә. Унжык култиваторас ләсәдәма օтарә-мәдарә

вешјасан доџџасан крук, коџ серті поџо лѳсѳдны
гѳрыштан пыџнасѳ.

Култиваторјасыџ ем уна сѳкаса, уна ног мусѳн об-
работајтѳм вылѳ лѳсѳдѳма. На пыџкыс колхозјаслы
медколанајасыс:

Губбер (21-d серпас)— лѳсѳдѳма мусѳн ѳебѳѳдѳм
вылѳ. Губберлѳн пѳѳјасыс лѳбѳ мылѳја лемехаѳс, лѳбѳ
пружѳннѳјѳс. Медјона разалѳмаѳс пружѳнаа култиватор-
јас, коџјаслѳн ем пружѳнаа пѳѳјас да вежласан лемех-
јас. Пыџна гѳрыштѳмсѳ лѳсѳдчысѳсѳ рычагјасѳн да доџ-
џасан крукнас. Тракторѳн кыскавны домалѳны уна губ-
бер, лѳбѳ лѳсѳдѳны нарошнѳ уна пѳѳаѳс.

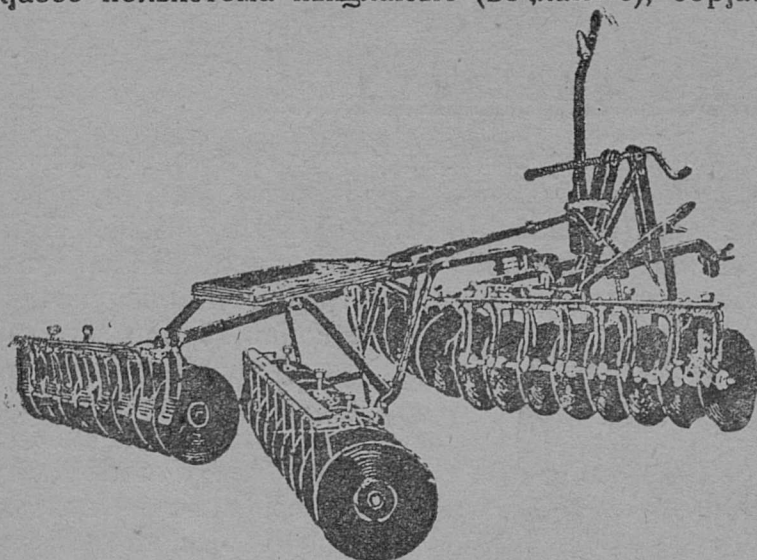
Коскѳмјас вылыс јѳгтурунјас бырѳдны јона бур ек-
сѳѳрпатор (22-d серпас), коџлѳн емѳс кујѳм пелѳса пурт
модаа лемехјас. Кос поводѳѳаа рајѳнјаслы таџѳм кул-
тиваторыслы пуртјасѳсѳ вѳчѳны мѳчаа пластѳн да, медым
мусѳс јона ез нѳјтны, мунѳны нач вескыда.

7 да 9 пѳѳа култиваторјаслѳн гѳрыштан пастаыс
1 метра, 15 пѳѳајаслѳн (тракторѳн кыскаланјаслѳн)—
2 метра.

ѳѳска агас лѳбѳ ѳѳска култиватор (23-d серпас). Быџѳ-
кас лемехјасѳн ужалѳм пыџѳѳ вѳѳѳтчѳны ѳѳскаѳн.

ѳѳскыслѳн ужыс торјалѳ сѳјѳн, мыј ѳѳскыс оз сѳ-
мын мусѳнсѳ нѳјт, а џѳџ шыблалѳ бѳкѳ дај кымынѳтѳ.
ѳѳскјасѳсѳ ѳтлаалѳны ѳѳѳ чѳрс вылѳ--батарејаѳ. ѳѳска агасаџ
џѳкыџжыкасѳ овлѳ кык батареја: вескыџвывса да шуј-
гавывса; ѳѳскјасыс мунѳны пыџлаѳ пѳлѳссѳмѳн—шуј-
галасаыс мусѳс шыбытѳ шујгалаѳыс, вескыџласаыс—вес-
кыџвылас. Батарејајастѳ поџѳ-ѳ вескыда сувтѳдны, секи-
ѳѳн најѳ мусѳс оз понѳыны шыбытны, а сомѳн вунѳѳны.
Кымын јона пѳлѳстан батарејајасѳсѳ, сѳмын јона ѳебѳѳдѳ-
ны мусѳс. Такѳѳ ѳтџѳџ ѳѳскѳс пѳлѳстѳмѳн ладмѳ пыџ-
нанѳ пырѳмыс-ѳ. ѳѳскјасыс-кѳ мунѳны лажмыда, нарош-
нѳ лѳсѳдѳм дозјас вылѳ поџѳ течны ѳзјас, лѳбѳ лыа
мешѳкјас. ѳѳскјассыс сѳѳдѳм мусѳс весавны лѳсѳдѳма
нарошнѳ телебјас, коџјасѳс поџѳ вештавны кок увса
педалѳ мѳчкѳмѳн. Вѳлѳн кыскалан ѳѳска агасјасѳ лѳсѳ-
дѳма передок, медым сѳјѳн вѳвјасѳсѳ езжык нѳјт, езжык
тојлав. Местаыс-местаѳ тыртѳг мунѳгѳн ѳѳскјасѳсѳ лептѳны
кѳлѳса вылѳ. Вѳлѳн кыскалан ѳѳска агасјасѳ лѳсѳдѳны
8, 10, 12 ѳѳскѳѳ, кыскавнысѳ колѳ кык вѳвсаѳ ѳѳлѳ вѳлѳѳ.

Тракторнөй дискөвөй агас вөчсө өтөй рада, 16 дискөн (23 серпас), мибө шөкыджыка 2 рада (24-д серпас). Бөрјаыслөн—2 радаыслөн—32 диск, воҗа радјасса дискјассө пөлынтома пышланьыс (воҗланьыс), бөрјасыс—

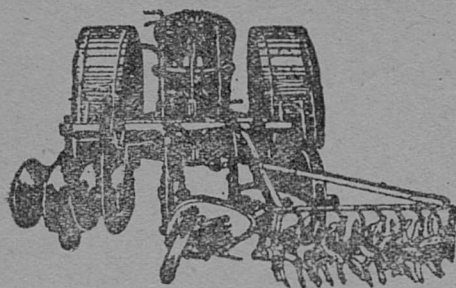
24 серп. Кык рада тракторнөй диска агас.

бөрланьыс. Таҗинас мусинмыс јонжыка нөйтчө-гудрасө. Колана ног пөлөстөм вылө лөсөдөма рычагјас, винта механизмјас-да.

Топыд мусинмаинјасын прөстөј дискјас пыдди лөсөдөма вундан диск. Овлө, тракторјас динө јитлөны уна еікас агасјас уна ногөн, шуам, воҗас мунө диска агас, а бөрсаньыс кыссө пиҗа агас: первојјаыс пыдыті мунө бөрјаыс—вевдорја слөјсө нөјтө. 25-д серпас вылын петкөдлөма уна еікас агасјасөс өтөй трактор динө јитлөм: медвоҗас мунө топыд гөгымјаса агас, сесса—плуг, сесса фрез модаа агас. Уҗалігас первојја топыд гөгыла агасјасыс еҗасө вундалөны, гөрјасыс—сјө-жө местасө гөрөны, фрез модаа агасыс—мусінсө помөҗ җебәдө.

К О З А Н М А Ш И Н А Ј А С.

Козан машинајас асланыс уж серті овлывлөны кужим сикас: кызсурө козан (разброснөј), радөвөј да чукөрөн козан (гнездөвөј). Первојяыс му вылас көјдыссө кожалөны да бөрын сјјөс тыртөны пиновтөмөн, култиваторјасөн либө уна корпуса плугјасөн. Радөвөј козан машинајас көзөны мусөвиэөн да суыштөны муас торја сурјасөн (сошныкјасөн). Чукөрөн козан машинајас көзөны өтө туйтчөдөмас чукөра көјдысөн — позтырөн. Двигательјас серті јуксысөны вөла да трактора машинајас вьлө.

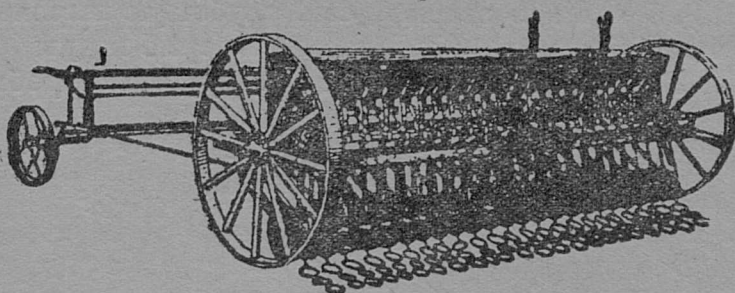
25 серп. Трактор бөрө јитөмаөе, телөбјаса агас да диска агас. Диска агасыс мунө гөртөм вьвтыыс, телөбјаса агасыс—гөрөм вьвтыыс.

таас вьвти щөкыда көзсыны, а мукөдлаас кушөн моз колны дај. Сы вөсна кушінјасас јона чепјөсөны турун јогыс. Көјдыссө пиновтөмөн тыртігөн најө оз өтпыднаөн ставныс лоны да оз вермыны өтмоза петны. Көдјас вьвти пыдын, либө ортсын лоөны—најө сиз вошөны чужтөг. Сы вөсна колхозјаслы, кор вермыны кутасны лөгөдны радөвөј козан машинајас, колө еновтлыны кызсурө козан машинајасөн көзөмыс.

Машинаөн көзігөн көјдыс пуктыссө көјдыс да му серті колана пыдтаө. Виэјас костын колөны коласјас, медым быдтасыс верміс быдмыны щөщ боклааныс, кор сылы кутас лоны дескыд радвиэас. Сы вөсна, мыј көзгө виэјасөн да өтө пыдтаө, көјдыс һөтө оз вош. Öтыжда местаө машинаөн поэө көзны прөчент 30 кымын ещажык кіөн дорыс. Дона көјдыс тащөм јона виэтөмөн

көзән машина сетө зев ыжыд бур да ассө регыдөн вештө. Таыс өтдор, уна видлөгјас серті аңысны, мыј машинаөн көзөмөн содө 10 прөч. мында.

Көзән машиналөн частјас. Видлалам војдөр медсагырыс частјассө: јашщік, көзән приборјас, сошныкјас, көјдыс гылөдан да көлөса бергөдлан механизм.

26 серп. 24 пада дискка көзән машина.

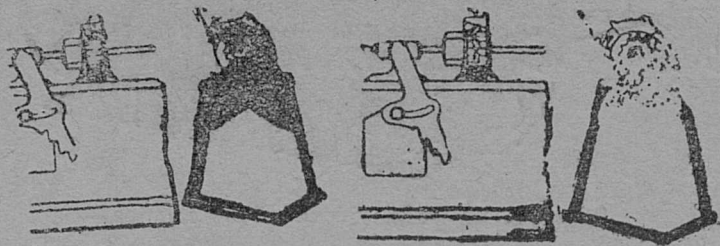
Јашщік. Јашщік вөчгө вывтіыс паскыджыкөн, уліс-тіыс вескыдөн. Вөчсө пуыс лібө көртыс. Колө, медым јашщікыс ез вөв зев вылын: ладтөм вылын јашщікад көјдыстө кістны сөкыд. Јашщік вевт мед вөлі вөссө ставнас, кістігөн мед ез кіссы ортсө көјдысыс. Сізі-жө јашщікыс мед вөлі позө көјдыссө бөр лезны, мед мөд пөлөс көјдыскөд сорласөм ез ло. Јашщік піын овлөны зев частө көјдыс гудраланјас—мед көјдысыс ез кујлы өті ногөн вывті дыр.

Јашщікыс розјас пыр көјдыс петө көзән приборјасөд. Розјасыс тајө вермөны тупкыссыны, мед дугөдны ужыс торја приборјас лібө көзән машина частјас: колө лөсөдны сізі, медым заслонкајас пөдласісны топыда, мед ез кусһасны нї ез вешјавны.

Көзән приборјас. Јашщікыс көјдыс көзөм вылө сүв-төдсөны торја көзән приборјас. Овлөны зев уна пөлөс приборјас, но мї візөдлам һекымынөс, кодї медса разалөма.

Медым доңјавны көзән приборлыс ужсө, колө төд-мавны вылынжык індөм корөмјас куһаыс машинаыдыс шогманлунсө. Колө шуны, мыј өнїја став приборјаслөн ем тырмытөмторјас, а сы вөсна, воыс-воө, вайөдөны көзән приборјаслы выл конструкціјајас. Да сіјө-өд і гөгөрвоана өті пөлөс көјдыс шылыд вылыса (проса код), мукөдыс абу шылыд, шуам зөр, өті көјдыс гырыс, шуам віка, а мукөд і посны.

Медса јона разалом көзән приборөн, кодөс пуктöны мїјан көзән машинајасö—трубїчаа көзән прибор. Трубїчаын емөс жөлөбјас, кодөн бостö көјдыс јашщїк пыдөс-са көрөбкајасы. Став трубїчајассö пуктöма öтї чöрс былö, сы вöсна најö бергалöны валїккөд öтувјөн. Трубїчајаскөд ортчөн течöма муфтајас, кодјас оз бергавны. Öтарвыв-кө валїксö вештан, секї трубїчајас пырöны бокысса вундöдјас пыр көрөбкаö да вермө көзны тыр пастаөн. Валїксö-кө вештан мөдарö, трубїча көрөбканы

27-а. серп. Катужкаа прибор лөсөдöма увдорсаыс тусе петом былö.

27-б. серп. Катужкаа прибор, лөсөдöма вевдорсаыс тусе петом былö.

петö, сы местаö пырö муфта, көзöм dyrdö. Шујгалаң да вескыдлаң трубїчасö вешталöмөн позö лөсөдны суктасö көзöмыс.

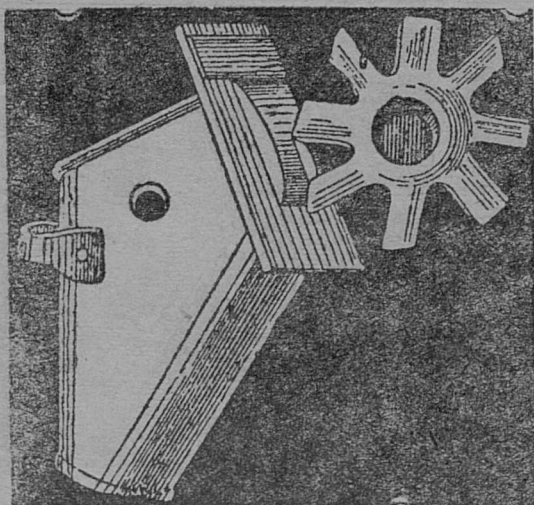
Трубїчаа көзән прибор көјдыссö лөзö сїзї, мыј најö мунöны трубїчаа көрөбка пыдөс косттї. Тајї көјдыс сетöмыс шусö улыссаң көзöмөн. Кор кутан көзны гырыс көјдыс, најö вермасны сїбдыны да трубїчаа көрөбкаа костас нырсыны. Сы вöсна, көзән машинаын позö лөсөдны трубїча бергалöмсö мөдарö да көјдыссö сетны вылісаң. Тазсö, трубїчаа көрөбка костыс ыжыджык да көјдысыс оз шыклас. Ташöм көзöмыс шусö вевдорсаң көзöмөн. Трубїчаа көзән прибор оз вермы көзны став пөлөс көјдысјас, бостамкөт—көтөдөм севекла көјдыс да сы вöсна Кїјевса „Краснөј Похар“ ыма завод вöчалö мотылкөвөј прїбора көзән машинајас (28-д серпас). Тајö прїборыс, бергалана бордјасөн босталö көјдыссö јашщїкыс да јөткәлө розјасас. Мукөд пөлөс көјдысјас тајö прїборыс оз мїчаа öткода көз.

Турун көјдысјас көзöм былö, бостам көт клеверлы да шепта пырејлы, ем нöшта щеточнөј көзән прїбор. Щеточнөј көзән прїбор лөö гөгрөс щеткаыс, кодөс лөсө-

дѣла јашшѣк пышшас рѣжас дѣрас. Кѣжѣмыслѣн шѣ-
кыда—гежѣдасѣ лѣсѣдлѣны рѣжасѣ торја пѣданјасѣн
пѣдлавлѣмѣн.

Мукѣд пѣлѣс кѣжан прѣборјас јылыс мѣ огѣ јона
пѣскѣдчѣ. Нѣјѣ зев омѣла разалѣмаѣс мѣјанын.

Кѣжан прѣборјасѣ вѣрѣѣдан мехѣнѣзм. Вѣлѣкы
бергалѣмыс (вѣрѣѣданыс) лѣктѣ ортсѣ кѣлѣсасѣн уна пѣња
кѣлѣсѣјас пыр, кѣдјас пуктысѣсѣны кѣжан машѣнаѣ оз

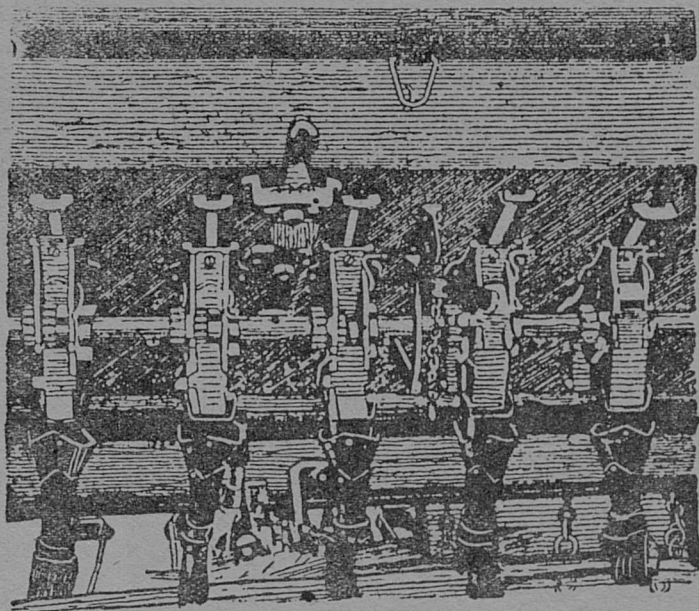
28 сѣрп. Свѣкла кѣжан

ѣтмындаѣн да оз ѣтмында пѣнјасѣн. „Краснаја ѣвѣзда“
завѣдса кѣжан машѣнаын вѣтлан кѣлѣса чѣрс помас
пуктѣма тѣшѣм кѣлѣсасѣ 22 пѣњаѣс да сѣкѣд ортѣн
нѣшта кык посѣдѣжык 12 пѣњајаса кѣлѣсѣјас. Тѣјѣ кык-
нан кѣлѣсѣјасѣ вѣрѣѣдны пѣѣѣ рычагјасѣн, ѣтѣсѣ, лѣбѣ
ѣтпырјѣ кыкнансѣ. Вѣрѣѣдан-кѣ кыкнан кѣлѣсасѣ, сѣкѣ
прѣборыс сѣтас увѣдѣрса кѣжѣм, ѣтѣсѣ-кѣ—сѣтас вѣвѣдѣрса
кѣжѣм. Тѣјѣ ѣѣѣтѣк пѣња кѣлѣсѣјасѣс јѣтѣѣ кык вѣвѣга пѣња
кѣлѣса—ѣтѣыс 25 пѣн да мѣдас 35 пѣн. 25 пѣн кѣлѣ-
сѣыс јѣтѣѣ кѣжан прѣборѣ чѣрс вѣвѣса 35 пѣња кѣлѣсѣ-
ыскѣд.

Мѣдым тѣдмѣвны, кымыныс бергѣдчѣ кѣжан прѣбор-
лѣн вѣлѣкыс ортсѣ кѣлѣсѣыс ѣтѣыд бергѣдѣгѣн, колѣ 25
да 22 вѣлѣ бѣстѣм лыдпѣс јукны 25 да 35 бѣстѣм лыд-
пѣс вѣлѣ мѣд ногѣн-кѣ—бѣстны вѣѣѣа кѣлѣсѣыслѣыс
пѣн лыдсѣ кѣјмѣд кѣлѣса пѣн лыд вѣлѣ да јукны тѣјѣс

мөд да һөлөд көмөсәяс пінһыд вылас. Тәјө прімерын лоо 0, 45 мібө позө шуны: ортсі көмөса өтчөд бергөдчигөн көзән пріборыс вочө жың бергөдчөм.

Мукөд көјдысыс, бостам-кө зөр, гырыс вөснаыс оз вермыны көзһы тырмымөн. Сы вөсна заводһань ләҗсысө

29 серп. Катущака прібора көзән. Кујим көрөбһаас шујһалаас тыдалһы катущакаяс жыңвыјө вештөмөн вөскыдлорһајасыс тупкөма-да сз тыдавы. Вөвдорас пуктөма рычаг катущакајассө ладмөдһы; увдорас тыдалһы тус петан трубајас.

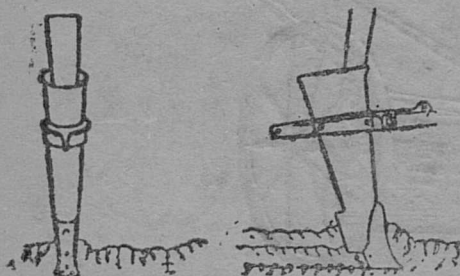
содтөд көмөса 22 пінһа. Сіјө пуктывлөһы ортсі көмөса чөрс вывса пінһа көмөсаыскөд јітөмөн.

Та вөсна, меһым төдмавыны кымын пөв бергөдчөм вөчө валікыс, тәјө содтөд көмөсасө пуктөм мысты колө ортсі көмөса пінһа лыдсө јукһы валік вывса көмөса пінһа лыд вылө. Артмө 22:22-1, мөдһогөн-кө, кымыныс бергөдчө ортсі (ветһан) көмөсаыс, сымыныс-жө і көзән пріборыс. Воҙһа сертһыс көзән прібор бергөдчө кыкмындаыс.

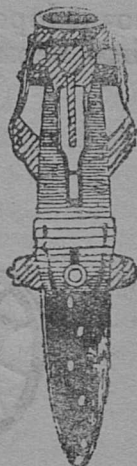
Тракторөн көзән Сақһаын сізі-жө ем заһаснөј пінһа көмөсајас, кызі гырысжык көјдыслы, сізі-і посһы көјдыслы. Мукөд көзән машіһајасын, көні пуктөмһы трубіһаа көзән пріборһас көзһалыс шөкыда-гежөдасө вежһалөм мөгыс лоо вежһавһы пінһа көмөсајассө.

прімерын
бергөд-
снаыс оз
еңсысө

Трубчаа прибор модног лөгөдөм былө ем торја рычажок (29-d серпас), кодөс вешталөмөн позө сув-төдны колана лыдпас былө. „Красној ѕвезда“ заводса возза машинајасын вөлі торја шиферблат, көні индысө, кымын пуд көзсысө десатіна былө. Мукөд көзан машинајасас вөчалөмаөс сөмын візјас да інда-лөмаөс, кушөм віз былө лөгөдөмөн кымын кілограмм көзсө өтө гектар былө. Тајө став індөдјасыс абу вескыдөс. Од көзнытө лоо уна пөлөс бур і омөм көјдысјасөн. Сывөсна көзан

30 серп. Русско-Американскөј
сошнык бөксаныс да мышыв
візөдөмөн

31 серп. Кык діска сошнык

өлөсө
өдчөм
колө
а пің
бер-
көзан
кык-

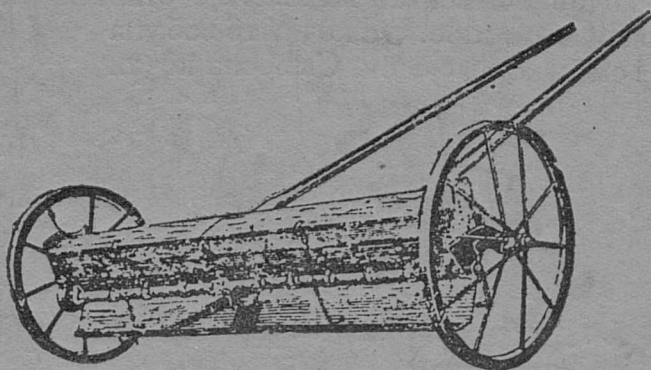
машинатө му былө петтөз војдөр колө відлыны (пробуйт лыны), код јылыг буржыка лоо вісталөма возын.

Көрөбкајасыс көјдысыс кісө гырка трубкајас кузта, кодјас шусөны көјдыс гылөданјасөн, колө лөгөдны, медем тајө трубкајас кузта көјдысыс муніс өткода да быдлаті өтмоза көзсіс. Көјдыс гылөданјасыс міјан заводјасын вөчсөны резінаыс. Најө кокніја кусынтчөны да космөм вөсна шыкөны. Медса јона вөчөны гартөм уклада лантаыс, сетчө јона-жө көјдысыс тырө. Немецкөј көзан машинајасын көјдыс гылөданјас вөчөмны улы-саңыс мода-мөдыслы пырана кујм трубајасыс. Таті көјдысыс мунө нөтө сувтлытөг.

піңа
көј-
тру-
жла-

Бөрөздајас нуөдөм былө, кытчө колө көзсыны көјдыс, емөс аслыс сурјас (сошныкјас). „Краснаја ѕвезда“ нима завод лөгөдіс руско-американскөј тіпа сурјас (30-d серпас). Талөн сурјасыс мунөны зумыда, сы вөсна ташөм сама сурјассө вөчөны шөщ заграңчаса заводјасын-і.

Емөс і мукөд пөлөс сурјас, сөмын паныдаслөны шоча. Прөстөј сурјас омөла ужалөны сојөд да васөд мујас вылын. Сывөсна Америкаын, сізі-жө і міјан, кутісны вөчавны фіскөвөј сурјас (31-d серпас). Тажө сурсө лөсөдөма кык торја лапөдјасы, кодјас лөсөдчысөны војладорсаңыс топыдөз, а бөрладорсаңыс костөн, ме-
дым верміс петны көјдысыс. Фіска сур ужалө берга-

32 серп. Өті вөла Кызсурө көзан

ліг-тыр да сывөсна бура пуктө көјдысө быдсама пөлөс пөшваа муө. Лапөдјассө весалөм вылө пуктысөны тор-
ја весанјас.

Сурјаслыс пыді мунан тујсө вежөм вылө ем рычаг-
јас. Прөстөј сурјассө рычагјаснас лөсөдөны уна ног
дорышөн да сы серті вежласө сылөн пыднаыс. Фіска
сурјаслөн пыдна мунан тујыс лөсөдчысө пружіна мч-
көмөн.

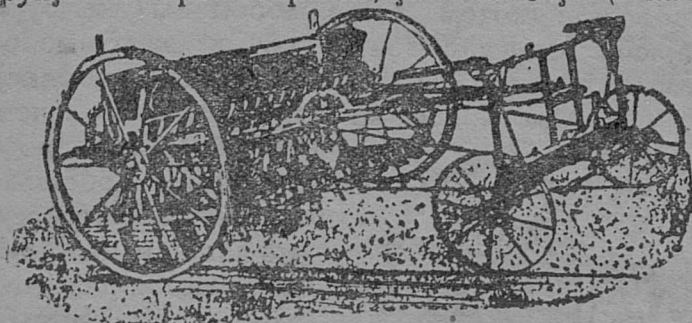
Көјдыс сертіыс сурјасыслыс мөда мөдөныыс костјас-
сө лөсөдөны хомутыс гајкајассө вөрзөдөмөн, кодјасөн
сурјассө жітөма көзан рамаас да шујгавыв лібө вескыд-
ыв бергөдөмөн поңө көт мывыјө бөр крепітны. Ме-
дым лөсөдны точнөја көмөм серті сур коласјас, сы
вылө ем дөска, кытчө вөчалөма пасјас быд пөлөс ко-
ласјаслы. Ташөм пөвјыс пуктысө сурјасыс улө да ко-
ласјассө лөсөдлөны пасјышталөм серті. Абу-кө ташөм
пөвјыс, колө колхозса вынөн вөчны да точнөјжыка
пасјавны. Сур коласјассө прөстөј сурјаслы лөсөдөны
12,5 см. да фіскалы—15 см.

Көзан машинајас жылыс. Кызсурө көзана вөла ма-
шинаын (32-d серпас) ем 2.5 метрсаң да 3,5 метр ку-
таа јашшік. Көзан пріборыс унжыкыслөн трубічаа,

даслõны
а васõд
јан, ку-
õ сурсõ
ысõны
õн, ме-
берга-

клеверлы былõ вõчõны щеткаа прїборõн. Јашщїк улас
кõзан прїборыскõд õтпõмыс лõсõдчысõ дõрышногõн
кыкпõвса пõв, кытчõ тувјавлõма кõрттувјас. Јашщїкыс
кõјдысыс летчїгõн сїјõ кõрттувјасыс пасталаыс разõдõны
кõјдысјассõ. Сїјõ пõвјыс кõјдысјассõ вїзõ тõлõн резõмыс.
Кызї мї вїставлїм-нїн, кызсурõ кõзана машїнаõн н-н
кõзны абу зев бур да оз ї ков сещõм машїнана с кõзны.

Гырыс колхозјасын сещõм машїнајассõ пõзõ лõсõдны ту-
рунјас да кõрым сора кõзјас да смесјас (вїка да зõр) кõзны.

33 сеп. Вї-
зõн-вїзõн кõ-
зан передокõн

а пõлõе
ны тор-

рычаг-
на ног
дїска
на лїч-

остјас-
дјасõн
ескыд-
н. Ме-
ас, сы
õс ко-
да ко-
тащõм
јжыка
õдõны

а ма-
о куз-
бїчаа,

Сурјаса, сошнїковõј, кõзан машїнајас мїјан заводјас-
сын вõчгысõны уна радјас былõ: õтї вõла 7 рад былõ,
кык вõла 11 да 14 рад былõ, кујїм вõла 17 да 19 рад
былõ. дїскõвõј сурјаса мїјан кык вõвлы былõ вõчлїсны
8 радаõс да 12 радаõс—кујїм вõв былõ.

Колõ шуны, мыј 7-9 рада прõстõј сурјаса да 8 ра-
да дїска сурјаса кõзан машїнајас вõлї арталõма поснї
õтка овмõсјаслы. 1930-31 вõс-н тащõм кõзан машїнајас-
сõ дурдїсны лезõмыс.

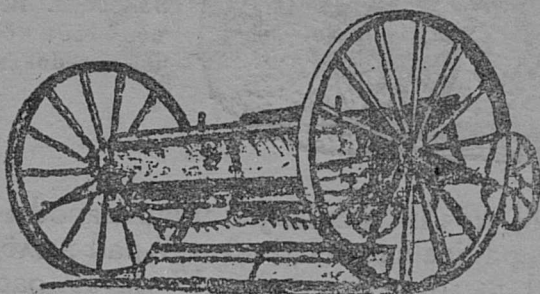
Серт, колхозјаслы тащõм õтї вõла кõзан машїнајас-
сõ лõõ-на вõдїтны. Став колхозјаслы õтпырїгõн трак-
торнõј кõзан машїнајас мõдõдны оз-на вермыны.

Кõзан машїнајаслõн пастаног мунõмыс кõзан сурјас
лыд сертыс лыддысõ 1,4 м. да 2,4 метрõз. Кõзансõ
лõсõдõны трубїчаа прїбор. Сїзїм рада кõзан машїнаын
кынчї гырысжыкјасас ем воз гõгылјас (передок), кодї
вескодлысõ дõрса румјаснас.

Тракторõн кõзан машїнајас вõчсõны дїска сурјасõн.
Сурјас лыдыс овлõ 20-24-õз, паста ногсõ бõгтõ 4 м.
Машїнаас ем кык рычаг, торїõн кыкнанладõрса сурјас-
сõ лõсõдны. Кыкнанла дõрас лõсõдõма бок пõвјас
ужалысјасыслы да кõјдысõ новлõдлыны. Сурјасыс бõр-
са кысõны чепјас, кодјас шылõдõны суртуј бõрõздајассõ.

МУВЫНСӨДАН КӨЗАН МАШИНАС

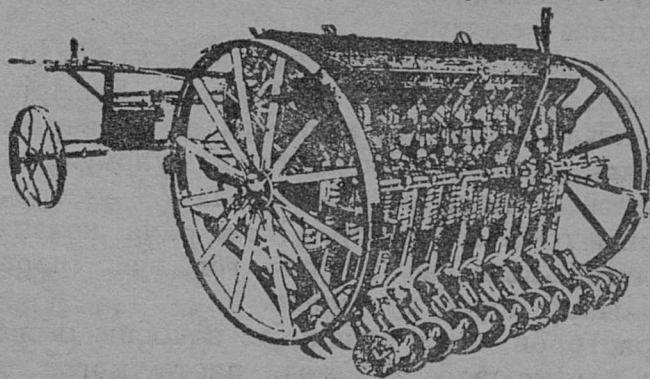
Му вынсөданјас көзөм былө лөсөдөны кысчурө көзан машинајасөс. Му вынсөданјас көзөм былө медса јона паскалөма „Вестфалја“ машина (34-d серпас). Көзан прибор пыддыс лөсөдөма кыщола отпомса чеп,

34 серп. Му вынсөдан көзан
„Вестфалја“

кытчө быд кыщөсө (эвеноө) лөсөдөма планкіјас Чепыс мунө јашщік пыдөсті-
ыс, а планкіјасыс петөмны бөрладорө-
дыс јашщік пыдөса стена костөдыс. Кор чептыс мунө (шужа-
ладорганьыс вескыд вылас) планкі-
јасыс кутасны јөт-

кавны мувынсөдансө шщелөдыс. Сетысань вынсөданьыс ксөсө разөдан дөска былө, кытчө тувјавлөма уна көрт-

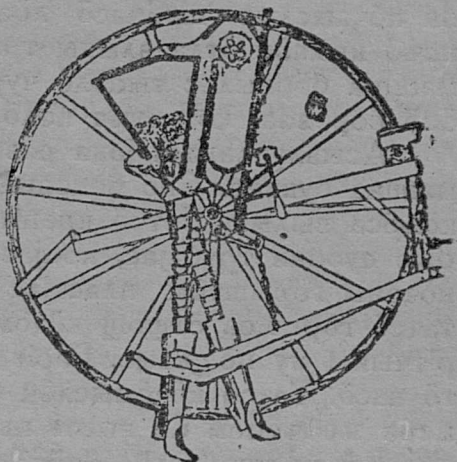

35 серп. Ёглаалөм (комбінірујтөм) көзан Сошныкјас бөр-
саыс вөтчөны гөгылјас, көдјас мусө топөдөны.

тувјас, а сесањ—летчө муө. Сукжыка лібө кизөржыка көзөмсө лөсөдөны шщел костсө чінтөм-содтөмөн, сја-

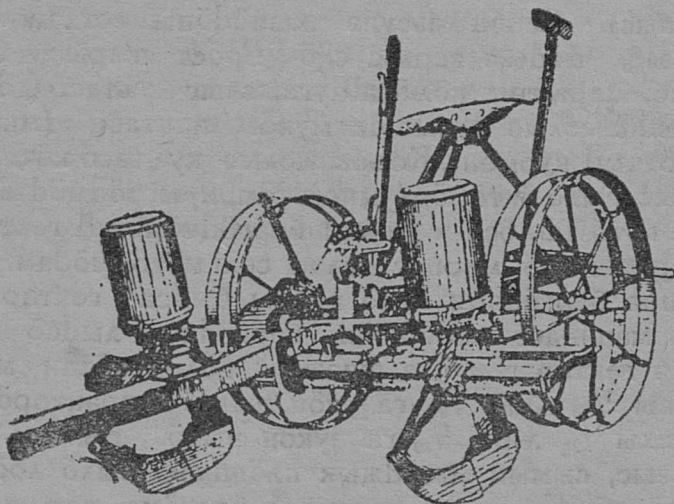
жѳ поѳѳ лѳсѳдны чѳптыслыс вѳшјалан ѳдсѳ сѳдтѳмѳн, кѳдѳс поѳѳ лѳсѳдны пѳна кѳлѳсасѳ мѳднѳг лѳсѳдѳмѳн.

Комбѳнѳрованнѳј кѳѳан машѳна (35 да 36-d сѳрпас-јас). Тазѳ шусѳ кѳѳан машѳна, кѳдѳ ѳтпырјѳн кѳѳѳ кѳј-ѳыс да мувынѳдѳн. Сѳјѳс вѳѳѳма тазѳ: ем кык јашѳік: бѳрвыссыс кѳјдыслы вы-лѳ прѳстѳј, а вѳзвыссыс мувынѳдѳнаныслы, вѳшјала-на. 36-d сѳрпасыс тыдалѳ, кыѳі гѳмлассѳ мувынѳ-дѳныс барабанѳікјасѳн да шыблассѳ јашѳікјас кѳс-тас, а сѳсан ѳтѳѳ кѳј-ѳыс лѳзан сурјасас. Му-вынѳдѳн тыра јашѳікыс ѳѳјѳѳнѳкѳн кѳјѳ вывлѳнѳ, кѳдлыс кѳјан ѳдсѳ поѳѳ вѳжлавны шѳкыда лѳбѳ гежѳда лѳзны колѳм сѳртѳ. Тѳщѳм кѳѳан машѳнајас вѳѳсѳны, кыѳі вѳлѳн кыс-калѳм вылѳ, сѳзі і трак-торјаслы.

36 сѳрп. ѳглаалѳм кѳѳсан шѳрвѳн дасѳдыс. Шѳјгалаас тыдалѳ мувын-ѳдѳнјаслы дѳз, вѳскыдас — кѳј-ѳысјаслы дѳз.

Подсолнуха, кукуруза да хлопѳк кѳѳѳм вылѳ ем

37 сѳрп. Кукуруза кѳѳан.

аслыс пѳлѳс кѳѳан машѳнајас. 37-d сѳрпас вылын пѳт-кѳдлѳма кукуруза кѳѳан кык рада машѳна. Сурјасыс сы-

лөн дорышаос, векныдѣка вундöны мусö, но оз небзöдны. Кojдысјасыс кіссöны кружкаыс, кор ачысөн восылö кöйдис петан заслонкаыс. Сурјасыс бөрса бергöдчöны кык дорыша кöмöсajас, кодјас бөр тыртöны кöзöм вiзсö. Кöзан машинаын ем ужалыслы пукаланін да кöзаыслыс пыднасö лöсöдан рычаг. Машинајассö почö кыкаөн öтлаавлыны тракторөн кöзöм вылö. Кöзан машина бөрвылас тыдалö чурвиқан сур, кодi кöзiгас нуöдö бөрöзда, код куча колö мунны мöдыс мунiгөн.

Асывлунлаһын јона разалöма даöни јона вöдiтчöны машина буккер. Сijö боксаһыс 4 корпуса плуг код, нол кöмöса вылын. Сетчö крепiтöма кöйдис јашщик да кöйдис нуöдан трубајас, кодјас мунöны быд сурö. Тајөн кöзöны гöрыштöм пластјас улö. Костана рајонјасын тазсö гöрiгмоз öтщöщ кöзöмыс јона бур, оз удiт парiтчыны му пöщваыс. Гöрiг кöзiгас муыс ещажык воштö васö. Тазсö кöзöмыслөн омöл боксаһыс лöö мусö жеба небзöдöм да вывti пыдö кöзöм.

Кöзан машинасö лöсöдöм. Арса лiбö тувсов кöза вылö петiгөн колхозса быд брiгадалы колö кöзан машинасö бура течны да вiдлыны кöзöмсö. Тајö вöчсö тајi. Колö јашщикас жынјыс мында кiстны кöйдиссö да колöм сертi лöсöдны рычажоксö, сувтöдны сijö лыдпасö, кодөн скöдiтчö ылöсас кöзан ногыс (щöкыда — гежöдаыс). Сесса һеуна кыпöдöны ветлан кöмöсасö мусаһыс, медем вермiс сijö прöст пырыс бергавны кушнас, мерајтны кöмöса дугаыслыс кузтасö (гöгöртiыс) да машинаыслыс öтчыdjөн мунöм пастасö (мыј паста кöзö öтчыд нуöмөн). Кöмöсаыслыс кузтасö кöзан машина пастаыс вылö öктöмөн (умножiтöмөн) мi тöдмöдам, ыжыдö места кöзö кöмöсаыс öтчыд бергöдчöмөн. 1 гектар кöзав-кö јукан тајö лыдпас вылас, секi мi тöдмöдам, кымын гöгөрпöв бергöдчöм колö вöчны быдса гектар кöзiгөн. Кöзан машинасö лöсöдiгөн бергöдчöм лыдсö бостöны: оз тыр гектар вылö, а ещажык: вöлөн кöзан машиналы бостöны $\frac{1}{50}$ лiбö $\frac{1}{25}$ га јукөн вылö, а тракторөн кöзан машиналы $\frac{1}{25}$ лiбö $\frac{1}{30}$ га јукөн вылö. Кымын паскыд машинаыс, сымын ыжыджык плöщад вылö лöö бостны вiдласöмсö. Кор лoас расчотсö бостöма, секi колö бергöдны кöмöсасö сымыныс, кымын бергöдчöм воö $\frac{1}{50}$ лiбö $\frac{1}{25}$ јукөн вылö. Кöмöсасö колö бергöдлыны сы ödjөн, мыј ödjөн бергöдчö кöзiгас—öтi гöгөрпöвсö 3 секундөн.

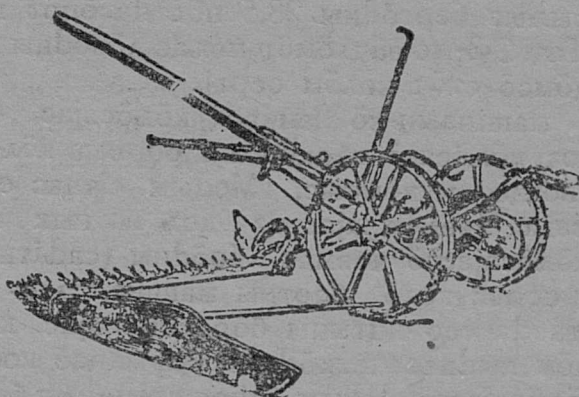
Лыдпаса пример. Шуам, колö артавны бергöдчöм лыд 14 рада көзан машиналыс $\frac{1}{50}$ га көзöм былö. Көзан машиналыс паста ногсö позö адзыны, бостамкө быд сур кост да сјös öктам (X) 14 сурс былö. Пастаыс лоö 1,75 метр. Воэö, мунан көмөсаыслөн кыщолыс 4 метр куэта. Секі көмөсаыс öтчыд бергöдчигөн көзö $1,75 \times 4 = 7$ кв. метр. Көзасö-кө лөсöдны $\frac{1}{50}$ га былö, колö төдмавны, кымыныс көмөсаыс бергöдчас 200 кв. метр (лбö $\frac{1}{50}$ га былö). 200 сö 7 былö јукөмөн лоö 28,6 лбö прөстөјжыка 28,5. Оні колö бергöдны көмөсасö 27,5-ыс да петөм көјдыссö весітны. Весітөм көјдысыс лоö-кө ещажык, мыјдтөм арталөма көзнысö колхозјаслөн, секі колö трубичасö еујыштны көзан прібор көрөбкаас.

Унжык-кө лоö, секі трубичасö колö кыскыштны, көмөсасö вылыс бергöдны 28,5 пөв да öпөт весітлыны көјдыссö. Тазі 2-3-ыс вöчлөмөн позас лөсöдны щöкыда—гежöда көзөмсö стöч колөм серті.

Көзан машинаын-кө ем воэ көмөсајас (передок), ужалігөн воэ көмөсасö вескөдöны бөрвыв көмөса тујас, коді колö воэза мунөмгыс. Медым сјзнас ез торксы көзöм пастаыс (тележнајас ез кол ны кык вевсөн ез көз), воэ көмөсајассö ковмас лөсöдны (садітны) ташöм правілөјас серті: колö бостны машинаыслыс кык пөв мунөм паста да сеф чінтыны бөр көмөсајас колас пастасö. Артмөм лыдпас петкөдлас, мыјылнаö костөн колö лөсöдны көмөсајассö. Шуам, мјјан прімерын бөрја көмөсајас коласыс 1 метр: кыкыс бостөм лоö $1,75 \times 2 = 3,5$ м. 3,5 метраыс-кө чінтыны 2 метр, лоас 1,5 метр. Воэ көмөсајассö колö лөсöдны 1,5 метра коствыјö. Лөсöдны сјзі: шөрвыјсаңыс вескыдладор көмөсасö колö лөсöдны 75 см. вескыдвыв, а шујгаладорсö 75 см. шујгавыв.

IV. ВУНДАН МАШИНАТАС

Вундан машинајасөн шусёны урожај ідралан машинајас, бостам көт—вундан машина, колта вёнавлан машина, комбайн.. Урожај ідралігөн вевјалёмыс јона ем машинајасөн вёдітчём помын да кушёма кужёны вёдітчыны машинајасөн колхозныкјас. Сы вёсна лоо јонжыка сувт-

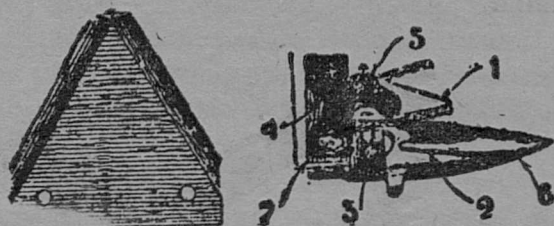

38 серп. Кык вёлён ышкан машина уж вёчёмыс—
4 гектар лунён.

лыны вундан машинајас вёлё, кыжі медса сложнөј машинајас вёлё.

Ышкан машина (38 серпас). Ышкан машинаөн ышкёны турун да угём су, кодёс зев сёкыд вундыны вундан машинајасөн. Машинајаслөн ышкан аппаратыс ветлө чуңкутөда (пальцевөј) брусун. Тажө чуңкутөда брусус зев песласыс, мунө зік му вежтыс (бердөдыс), сібалө быд лајкјөлө, мылкјө, ышкан дорсө позө чатөртны, лезны-і, медем мічаөз ышкыны турунсө. Ышкөм туруныс вештассө аслыс вешталанөн боквыв. Ышкан машина ветлө кык көлөса вылын, кодјас шусёны мунан көлөсајасөн. Најө бергалөмөн ужалө став механизмыс ышкан машинаыслөн.

Вундан машинажаслөн вундан аппаратыс лоо ташом частжасыс: уклад полосао кык заклепка косто дорвын дортчыссоны уклад пластинкажас (шыранжас). Пласти-
нкажасыс лооны кујим пелоса формаа, кык боксо пуртжасос
моз точитома; тажик артмо пурта полоса мибо пурт. Тажо
пуртыслөн овло 30-сань 60 пластинкао (пластинка шусо
сегментжасон). Шыран пластинкажасыс топыда пуксоны

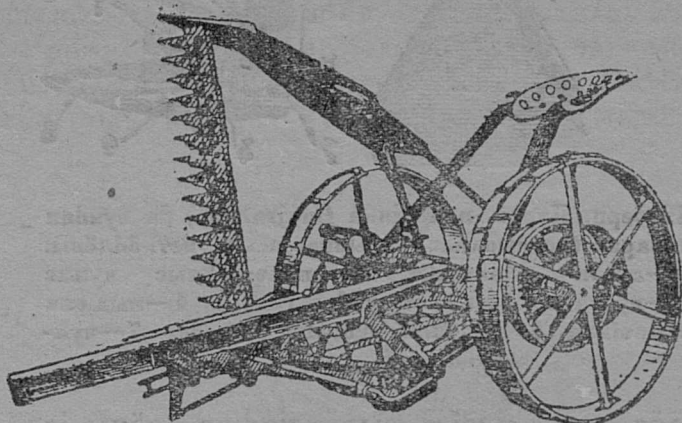
39 серп. Пурта пластинка (шужалаас) да вундан
аппарат (веекылаас). Лыдпасжасыс петкөдлөны:
1—пурта пластинка, 2—пластинкаыс чукас
3—пурта полосаыслөн удор горбыс, 4—мыжсан
пластинка, 5—зелөдөм лапөд, 6—чун, 7—чун-
кутөд брус.

мөд пөлөс пластинкажас былө, коджас лооны жостом чуң-
жас кодөс. Чуңжасыс—пластинкажас мындаыс-жө, виңт-
чыссоны болтжасон уклада брускас. Чуңжасо лөсөдөма
сы былө, медем машинаыс мунгөн турунсо жулөдлыны
аслас костжасо, кытй ветлоны пуртжасыс да ородоны
ветлиг мозныс. Чуң модаа пластинкажасыс вундан дор-
жасо пиналома чарла пинөн. Пурт пластинкажасыс да чуң
пластинкажасыс мед вөли мода-мөд выланыс пуксоны
бурещ топыда, сытөг вермас туруныс ныргыны да тырны
пластинкажас костас. Сы вөсна чуңкутөда брускас виң-
тчыссо 4-5 нажимжас (топөданжас). На улө пуктыссоны
торжа пластинкажас укладыс, коджас былө мышнас инмо
пуртыс мибө пурта полосаыс.

Вундан аппарат—медса колана јукөн вундан маши-
налөн. Быд крестянин-колхозныкы колө төдны, мы
төкөтө омөла дөжөритөм-вижөдөм вөсна машина жугалө.
Сывөсна машина оз кут ужавны урожај idралгөн медса
колана кадө. Медем виңны машинаос жугавломыс, колө
вижөдны, мед пурт ужалис бура да кокныда. Пуртыс-кө
оз топыда пуксы чуң пластинкажасас, секі чуңжасо
колө лөсөдны мөлөтөн вачкыштолөмон, ташом дырјыс

чуңјасыс дрөбітчөмыс оз ков повны—најөс вөчөма дорчыссаң чугуныс. Кутас-кө пуртыс четчавны, сізі-жө колө лөгөдны мөләтөн вачкышталөмөн. Пуртыс-кө ветлә зев топыда, колө лапјассө кусыңтны вывлаң, лібө то-пөданјассө напілокөн зыртыштавны.

Пуртыс-кө вермө ветлыны бөрө і воҙө колө, топөдан пластінкајассө гајкајассө лічөдлөмөн вештыны воҙө да бөр велөдны.

40 сери. Паравөла ышкан машина, чуңкутөда бруссө кышөдөма

Сегга колө відлыны пуртлыс ветлөмсө: сылы колө ветлыны сізі, мед быд пластінка вөлі ветлә өтө чуң шөрсәң мөд чуң шөрөз. Пурта пластінкајасыс оз-кө воыны өтмөдар бокса чуңјасыс шөрөз, секі најө кутасны тырны турунөн, сывөсна вермас жугавны шатуныс лібө орны пурта полосаыс. Колө төдны, ышкан машиналөн пуртыс быд секундын өтарө-мөдарө вешјө 25-ыс, а вундан машинаын—15-20 пөв. Та өдјөн ветлөмысла быд ічөвіка торксыштөмыс машинаыс вермө жугавны. Медым лөгөдны пуртсө лок ногөн ветлөмыс, колө нужөдыштыны рамасө. Сы вылө ем торја пріспособлеңнө—вінт.

Пурта пластінкајасыс кокныда жуглассөны. Жуглассөм пластінкајассө колө вежны был пластінкајасөн. Пластінкајас вежаавны зев кокныд, сөмыи напілокөн зыртыны заклепкајассө да вежом бөрті вымыс көзид вывгыс донөдлытөг шлапітны мөләтөн. Пурта пластінкајас регыдөн ныжмөны: поҙө бөстны, кызі правілә, пурта

пластынкајассо вежлыны быд лунын отчыл. Буржык
воштыны ещанік лішнөј кад пуртсө бостом-лөсөдөм
вылө да сізөн відчысны лок турун вөсна машинасо жүгө-
дөмыс да уждөны машинасо тыр нагрузкаон колана
дырји.

Ышкан машиналөн чуңкутөда бруссы сөлө кык
кысган (полозка) былө. Кысгансө позө лөсөдөны улө
лібө былө, мыј выланаті колө ышкынысө. Ем рычаг, коді
лөсөдө чуңјаслыс нырсө увань лібө вывань. Увань-кө
лөсөдан кутас улі ышкыны, чатөрөн-кө выліті-дај. Колө,
дөрт, уліті ышкыны, сөмын оз-жө ков чуңјас костас муыс
тырмөн уліті-а.

Чуңкутөда бруссо лептан-лежан механизм (40-d сер-
пас). Тајө механизмыс лө рычагыс да педальс. Кор ышкан
машиналы воө кушөмкө препјатствіјө, секі, медем не
жүгөдөны бруссо да не макны турунсө, машинаон ужалыс
вескыл кокнас лічкө педальсө. Кушөн новлөдчіјасө колө
щөщ кыпөдөны рычагөн: кокнад лічкыны педальсө да
щөщ лічкыны рычагөн. Рычагөн бруссо позө кыпөдөны
нөшта былөжык да крукыштны рычаг бердса крук јылө.
Мукөд машинајасын бруссы сувтө зік сувтсаөз, сізікөн
позө новлөдөны зев векні местајасті. Унжык машина-
јасас бруссо позө кыпөдөны нөшта вылынжык да кре-
пітны вожјас (дышлоас) крук јылө.

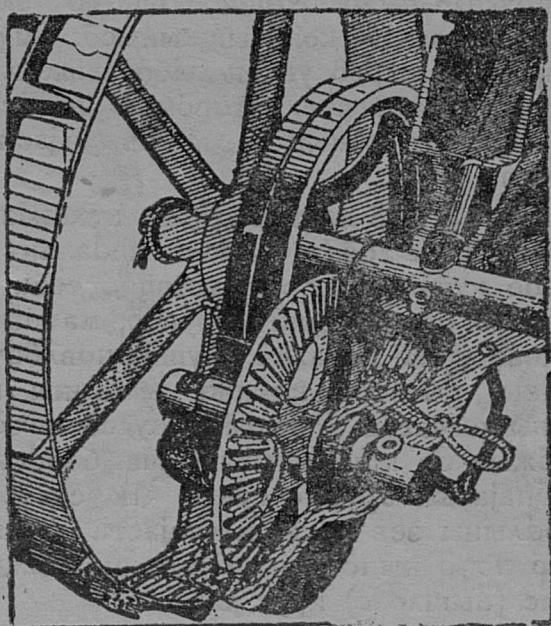
Ышкан машиналөн механизм. Ышкан машиналөн
мунан көлөсаас емоө шапөдјас. Шапјасыс мөртчөны
муас да оз лөзны көлөсајассө волсјавны. Шапјасыс-кө
тырөны муөн—көлөсајасыс сувтасны, пондасны кыс-
сыны да ышкан аппаратыс сувтөм вөсна пуртјасыс
тырөны туруннас.

Сы вөсна ужавны заводіттөз војдөр көлөсајассө
колө весавны.

Көлөсајасыс бергөдөны піңа көлөсајасөс, а најө
кривошіпөс да шатунөс. Шатуныс јітөма пуртсө. Мунан
көлөса ступіцајасын ем аслыс сама Храповөј механиз-
јас, кодјас еетөны бергалөмсө сөмын отарлань. Кор маши-
наыс муно воө, секі храповөј механизмыс јітчө да
машина ужалө, бөрынчтігөн храповөј механизм мынө,
собачкајасыс кутасны мынласны храповөј механизм пі-
ңјасыс да көлөсајассаньыс кутас кывны трачкөдчөм.
Піңа көлөсајас секі оз ужавны.

Таыс өтдор ышкан машинаын ем крукалан муфта, кодөн позё крукавны пи́на көлөсаясё да најё пондасны бергавны машинаыс во́зё мунігөн (41-d серпас).

Ышкан машина-кө ужалігас торкесас, пырыспыр-жё колё машинасо бөрінтны, сесса мынтөдны крукалан муфтасё кіөн лібё кокөн лічкыштан рычагөн. Сесса

41 серп. Ышкан машиналөн пи́нё көлөсаясыс да жітан муфтаыс

машина вылыс четчызломён весавны пурта аппаратсё.

Ышкан машинаын ем кык пара пи́на көлөсаяс (41-d серпас). Во́зё парайс шусё ціліндріческөй көлөсаясөн, а мөдыс коңическөйөн. Тракторён ышкан машинаын мукөд дырјыс овлө 3 пара пи́на көлөсаяс. Оты пара лөсөдчысё пуртлыс ветлан өдсө вежлалөм былө. Мөдар вал помас, көні пукалө медбөрја коңическөй көлөсаыс, садітөма кривошіп (42-d серпас).

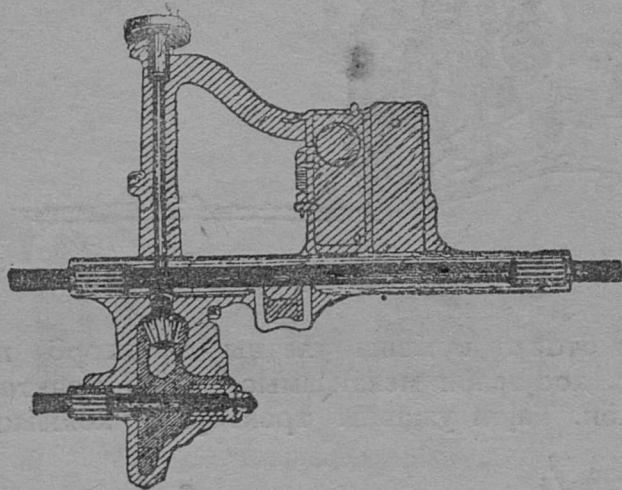
Кривошіпыс діск формаа, өті бокыс кыз, медым пуртлыс да шатунылыс інмалөмсө өтвыјөдны. Шатуныс вөчгысё пуйе кык јура чөрс модаөн. Отар јурыс жітчө кривошіпас, мөдарыс—пуртас (42-d серпас). Машина вөрөдтөз колө төдмавны, мед оз вөлі меэ шатуныс да мед ез вывті вөв зелөдөма болтнас. Ужалігөн машинасо колө мавтлыны, медга-һын буржыка мавтны ша-

уфта,
асны

р-жө
алан
есса

тунсө, кыті сіјө јөртчыссө кривошіп чуңнас, ужалігас сетыг мевтасыс јона резсө-да. Шатуныс-кө жугалі, колө сіјөс вежны кыззыг вылыг вөчөмөн.

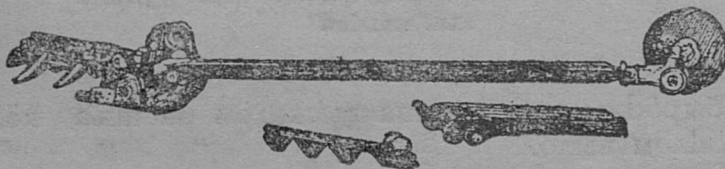
Ышқан машинао доддалөны кык вөв. Сіјө покостсө бостө 1,3 метр паста да лунтырөн вермө ышкыны 4 гектар ув. Кык вөла ышқан машинајасыг өтдор вөчсөны өтө вөла машинајас, кодө ышкө 1 метр паста покостөн да ышкө луннас 3 га. Тајө машинанас медсасө

42-а серп. Ышқан машиналөң рамаыс. Шугалаас пунктөма вал, вал өтар помас коническөј зубчатка, мөдар помас кривошіп.

сө.
ајас
лө-
ші-
өтө
лө.
көј

ышкөны мылкјөс вөјјасын да кустјас кост. Сіјө сөкыд өтө вөвлы да сіјөн лөө вөвјассө щөкыда вежлавны.

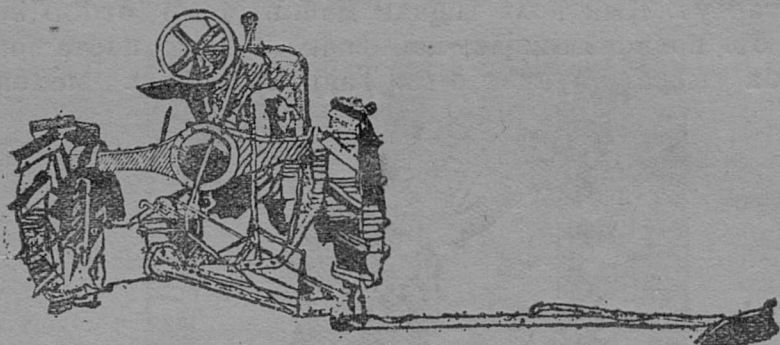

42-б серп. Кривошіп да шатун. Увдорас шатунсө да пуртсө торјөдөма

ым
ыс
гчө
іна
ыс
пі-
іа-

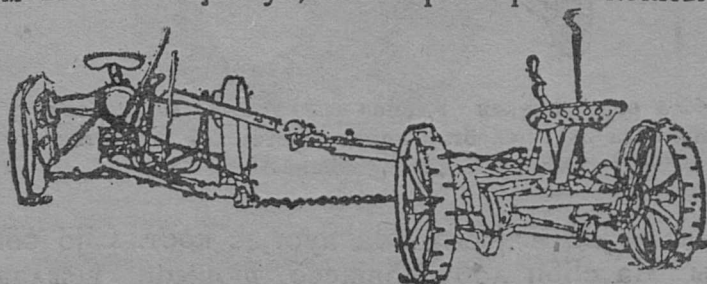
Колхозјасын унжыкыс вөлөн ышқан машинајас. Тракторөң ышқан машинајас пөштө абуөс-на. Сы вөсна вөлөн ышқан машинајасөс кыкөс лөбө кујөмөс пөчө өтлаавны да јөтны

трактор помö. Сöмьин тракторöн ужалігөн вöлөн ыцкаи машинајас јона жуглассöны, меdса-нын воz машинаыс, коdöс зевтöны бөрвывса машинајасыс. Öнi СССР-са НКЗ indöm сертi тракторјаслы вьлö кутісны лезны паскыdжык покоста ыцкаи машинајас.

43 серп. Тракторöн ыцкаи машина.

Таыг ötdop кутісны лезны тракторö подвешнöй машинајас, коdјаслөн механизмыс ужалö трактор механизм вьнөн. Тајөн ужавны тракторлы кокныdжык—оз

44. серп. Петкöдлöма кычi трактор бердö јiтöны кык машина

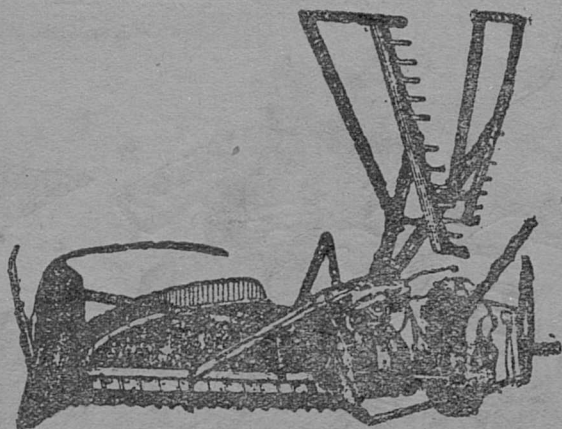
ков бырöдны вьн машина кыскалöм да пiңа көмöсajaс бергöдлöм вьлö.

Тракторöн ыцкаи машинајас покостсö нуöны 2½ м. паста. 10-20 вöв вьна тракторлы кык машина јiтöмөн—öтiсö подвешнöјöс (44-d серпас) мöдсö јитанаöс (прiдeп-нöјöс)—поzö ыцкыны öтi лунөн 16 га.

Вундаи машинајас. Вундан машинајасöс поzö торјöд-ны: машинајас вьлö, коdјас сöмьин вундöны, да коdјас вундiгас щöщ колтајассö вöңавлöны.

дкаи
наыс,
СР-са
еэны

Вундан машинажасос абу тырмымон механизирутма, сы восна і втвоста планын најос вочом шуома чинтыны. Вундом борти нощта лоо вочавлыны колтажассо. Колхозжаслы отувтом вундан машинажассо ковмас-на вочитны тајо војасын, сы восна тани ми вилалам налыс конструкцијажассо. Мијан заводјасын вочавлісны кык полос машинажас, отыс—машина „лобогрејка“, кодон лоо

45 серп. Жыејка-самосброска.

сној
еха-
—оз

колтатырјассо шыблавны кюн, да модыс—машина „самосброска“—куран аппарата. Лобогрејка платформа вылыс вундом нањсо лоо лезны куранон мибовілаон (ачыс оз летчы), сы восна сени ужалысжаслы вывти гокыд—збылыс плешто шонтө. Сегса зев јона зугеө ізасыс да оз шогмы вочавлыны колтажассо. Лобогрејкаыд зев кажитчө кулақжаслы, кодлон вөлі уна донтөм батрақјас. Батраклон збылыс тајо машинанад ужаліг „шонавліс плешыс“.

јас

Мијан социалистическөј овмөсын ташом машинаыд оз шогмы. Лобогрејка пычди мијан колө лөсөдны мод полос машина, коді шугө „хедер“.

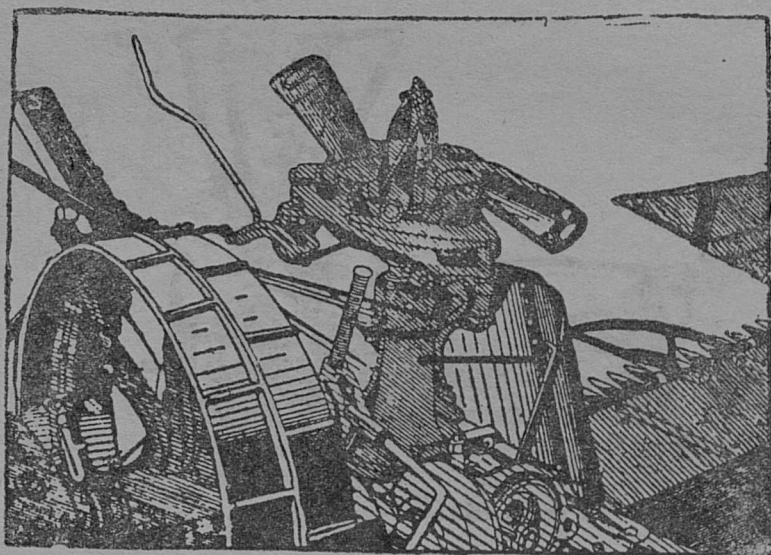
м.

х—
еп-

д-
јас

Тајо машинажаслон ем бергалан мотовіло ізассо пурт бердас јуклодлыны. Вундом ізасыс порө платформа выло, а платформа вывтыс ветлыс полотно сетө елеваторлы, коді лоо кык полотноыс, кодјас ізассо лептоны выло дашыблалоны машинажаскод ортчон муныс, повозкаө. Хедерлон производительностыс ыжыд,—вермө вундыны лунон 10 га.

Самосброскалөн (45-d серпас) ем ізас шыблалан торја аппарат 4 кураныс. Платформаыс, кытчө чукөр-мёны колтатырыс, зумыда пуктёма основнөй рама вылас. Машинаыслөн ем өтөи ходөвөй да өтөи ортсө (тыртөг мунаи) көмөса, код вылын кутеыссө платформаыс. Рычагјасөн поёө лөгөдны платформаё кыжі колө—улө мбө вылө да сја-жө кодкө ногыс пөлынөн. Чуыкутөда

46. серп. Жыејка самосброскалөн курана аппаратыс, куранјасө бөстөма.

брусыс крепыда пуктыссө платформаас. Сы вөсна шоч-жыка овывлө торкөмјас ышкан машинаын дорыс.

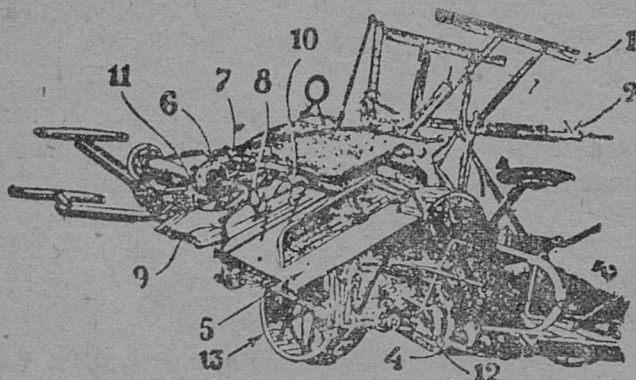
Курана аппарат ужалө тајі: куранјаслөн ем ромік-јас, кодјас ветлөны куран стојкавывса тудөмөд (46-d серпас). Ромікјаслы тудөмыс вөчөыссө кыклаө—улө да вылө. Ромікјасыс-кө мунөны вылыс тудөдөмөд, кураныс сөмын четчыштө да бергөдчө вывлаң, ізасыс колө платформа вылын. Роміксө-кө лөзан улыс тудөмас, кураныс ыртыштө платформа вывтөыс да шыбытө колтатырсө муө. Улыс да вылыс тудөмјасас роміксө вес-көдлө торја стрелка, коді вөссө пружінаөн да вөрәөдө курансө. Стрелкаыс-кө пөдса, сјаөс секі кутөны торја кручокјас. Тајө ставсө вөчө автомат, коді шусө счөт-чөкөн. Счөтчөк поёө лөгөдны уна ногөн, ізасыс шөкыда сөрті. Поёө лөгөдны, мед шыблаліс нөмөд кураныс

малан
укор-
вы-
ртотг
ры-
—улö
тöда

којмөд мёбө мөд кураныс. Поэö куранјассө лөсөдны өчередтөг. Сывылө ем педал, кодөс мчыкыштөмөн поэö шыбытны колана ыжда колта. Колтаыс-кө чукөрмис-ыжыда, а өчереднөј куран ез на во, поэö колтасө шыбытны педал мчыкөмөн матысса куранөн.

Самосброскаө колө дөддөавны кык вөв, сјө бөстө 1,5 метр паста, вермө лунөн вундыны 5 га. Тракторө поэö јитны 2 мёбө күйм вундан машина.

Колта вөһавлан (47-d серпас). Колта вөһавланөн

47 серп. Колтакеран машина. Лыдпасјасыс петкөд-лөһны: 1—мотовило, мотовило рычаг, 3—платформа полотно, 4—елеватор, 5—јасан пызан, 6—јасые прибор, 7—подбојка, 8—вілка компрессор, 9 мыжсан рычаг, 10—јем номыс, 11—колта шыблалан рычаг-јас, 12—колта јіалан механизм, 13 мунан көлөсајас

поч-

мк-
46-d
ö da
ура-
олө
мас,
ол-
сес-
өдө
рја
ет-
ыда
ыс

шусө вундан машина, коді вундігас өтпырјөн вөһавлө колтајассө шпигатјасөн. Колта вөһавлан ужалө тајі: ізас јуковтсө пурт бердас квајт planoка мотовилоөн.

Мотовило лөсөдчысө вылө мёбө улө, воэö мёбө бөрө ізасыс сулалөм сертыыс. Тајө установкасө лөсөдө машинанын ужалыс кык рычагөн. Ізас усө платформа вылө, кытчө һужөдөма кыщола полотно, выліас пу планкјасөн.

Полотно бөстө ізассө да кыскалө шујгавыв елеваторлан, коді лөө сјі-жө кыщола кык полотнойс. Елеваторјассө сетө колта вөһавлан пызан вылө. Пызансө лөсөдөма шујгавывланө увлан пөлынтьчөмөн. Пызан куһаыс ізасыс мунө да сес-жө курыштчысө кык вілаөн, кодјас шусөны компрессорјасөн мёбө топөданјасөн. Компрессорјассө лөсөдөма пызан горулө, гөрдәалан вал вылө да помјасыс пызан костөд петавлөны ортсёз. Компрессыс пызан улыс мытчыслгөн курыштө мыкө мын-

da ıassö, veshö vöñavlan prıborö da bör çebö pyzan ulö. Sy börca möd kompressorvajö symında-žö. Taıı ıasyс чукörmö upornöı рычажок dorö.

Рычажоклөн ем пружина, кор чукöрмас колта тыр da мıчкыскас пружинаыс, sıjö пырыс-пыр-жöачысөн пeч-dödö колта вöчавлан прıборсö. Секı пызанулас петö jem da кыщовтödö колтасö шпaгaтөн. Шпaгaт помıассö бoс-tö гөрödvöчысыс da гөрdçалö, а сы бердын мехaнıчес-кöı пурт opödö шпaгaтсö. Торja вıлkıяс тајö колтасö вештöны колта лeçалан döска вылö, кытыс ñeуна чу-кöрмөм мыстı торja рычажокөн лeçö муас машına вы-лас ужaлыгыс.

Göröd vöчaлыгыс ачыссö vöчöма кујım торıыс: то-пöдан, крук da пурт. Топöданыс кутö прöст пома шпa-гaтсö. Крукыс кыкнан шпaгaт помсö кутöмөн бергöдчö, вöчö пекла сeсca крукыс вoссö da бoстö кыкнан шпa-гaтсö. Кор шпaгaтсö пуртыс opödac, секı колтаыс вıл-каөн вешjö пызан вывыс, а крукыс кыскö шпaгaтсö пеклаас da sıçөн гөрdçассö гөрöдыс.

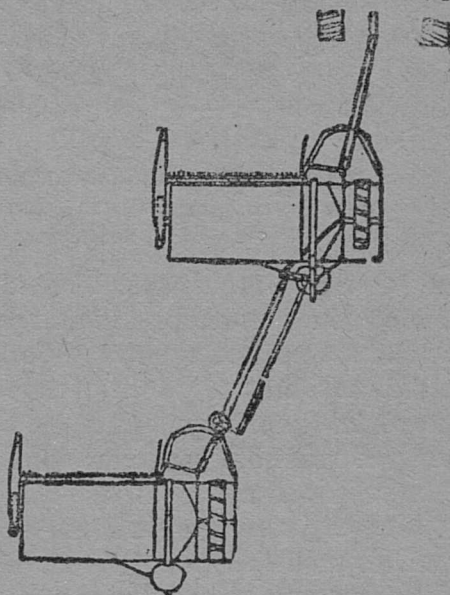
Кор колта вöñавлан пызан вылын чукöрмö колта-ыс сенı-жö сывыв лöсöдöм вешjалан пöвjөн (подбoјкаөн) колта dıныс шöщöдчыссö. Куçaö колö колны вöñ гö-rödcaныс колта dıнсö, колта вöñавланыскöd вешгалöны пызансö. Подбoјка берdас-кö матö лöсöдан колта вöñав-лансö, секı жеñыджыка кутас колны колта dıныс da sıç-жö i mödapö. Колта ыждасö da вöñавлöмлыс зeлыd-сö лöсöдны ем торja рычаг, kod dıнö чукöрмö колтаыс. ıзас подсö улö мıбö вылö колны колö лöсöдны көмöсa-ıас берdca кык вугjөн (рычагıясөн), а платформaлыс пöлыña ногсö - пуклöс dıнca рычагөн.

Колта вöñавлана вундан машınaлөн ем кык воç көмöсaıас. Сıjö көмöсaıасыслөн чöрсыс тарaнтасын-мoз бергалö ıсeрга вылын da сы вöсна пoçö вöчавны зев крутöja бергöдчöмıас. Ташöм передокыс шусö автомо-бıлнöјөн.

Колта вöñавлан вундан машınaлөн мехaнıзмыс та-шöмı (47-d cepac). Пуксан көмöсaсañ торja чeпөн вöр-çö вaмıкыс, kodı лöсöдöма көмöсa чöрсыскöd opтчөн. Машınaoс уж вылö вöрçöдны çвeздoчкaкöd opтчөн лö-сöдöма муфта. Муфтаыс вöрçöдчыссö пуклöс dıнca ры-чaжoкөн. Вaмıк помö сaдıтöма кoнıчeскöј пıña көмöсa, kodı jıтчö möd вaмıк вывca пıña көмöсaкöd. Möd вaмı-

кас воладорас сафитома кривошип, кодсаң вөрѣо шатуныс, а шатунсаңыс вөрѣодчысѣо пуртыс. Тајо валікас-жѣ бөрвылас лѣсѣдѣома ѣвездочка да сы гѣгѣр кыщов-тѣдѣома чеп, коді бергѣдлѣ сешѣм частјасѣс: платформа вывса полотнолыс валік, елеватор полотнолыс валік да вал, кодсаң бостѣны вѣрѣѣдѣмсѣо компрессор да вѣѣавлан прібор. Елеватор валіксаң бергѣдлысѣоны мотовіло да подбојка.

Ужалігѣн колѣ вѣѣдѣны быд част бѣрса да бура мавтаыны. Елеваторыс-кѣ тырѣома, машінасѣо колѣ сувтѣдѣлыны да бергѣдны механизмсѣо. Колта вѣѣавланысѣо лѣока вѣѣавлѣ, лѣбѣ орјѣдлѣ шпагатсѣо, колѣ зелѣдны лѣбѣ лѣчѣдны крукыс-лыс пружінасѣо. Ужалѣмыс дурѣдѣм бѣрын полотноѣс колѣ лѣчѣдны: зерыс лѣбѣ лыс-ваыс најѣ вермѣоны щыкны. Машіна колѣ вевѣтѣыны брѣѣентѣн. Колта вѣѣавлана ыщ-кан машінаѣ додѣалѣоны кујім лѣбѣ ѣол вѣв. Покостсѣо нуѣ 1,8 метр паста, луннас вундѣ 6 га.

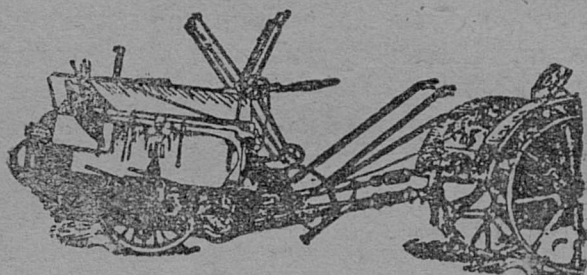
48 серп. Кык колтајалан машіна трактор бердѣ домалан план.

Тракторнѣј колта вѣѣавлана машінајас вѣчсѣоны кык ногѣн: пріцепнѣј, кодјас ужалѣоны ветлан кѣлѣса вынѣн, да сымѣдаа-жѣ, кодјас ужалѣоны тракторсаң бостѣм вынѣн. Пріцепнѣј тракторнѣј колта вѣѣавлана вундан машінајас, вѣла машінајас сертѣ торјалѣоны сіјѣн, мыј талыс кушѣмсурѣ частјассѣо вѣчѣома ыжыдѣжыка да мотовілоныслѣн, куѣ вѣснаыс, ем мѣд кутѣд ортѣла дорсаңыс.

Мѣд сікаса машінајас вынсѣо бостѣоны кѣленчатѣј валѣн трактор механизмыс (49-d серпас). Мотовілоѣн вескѣдлан да колта вѣѣавлан пріборјас лѣсѣдан рычаг-јассѣо лѣсѣдѣома тракторіетлаѣо. Тракторнѣј колта вѣ-

һавлан вундан машинаһас вермөны вундыны луннас 8—10 гаӧз. Покост воӧсӧ нуӧны 2,4 метрасаӧ 3 метр пастаӧз.

Шпагат. Кор колтаһасыс вӧһавлысӧны шпагатӧн, таӧ машинасӧ иналӧм јона сулалӧ шпагат дон да јон-

49 серп. Ттакторӧн кыскалан колта јавлан став рычагһасыс колта јавлансыс тракторист-ланһыс корӧдӧма.

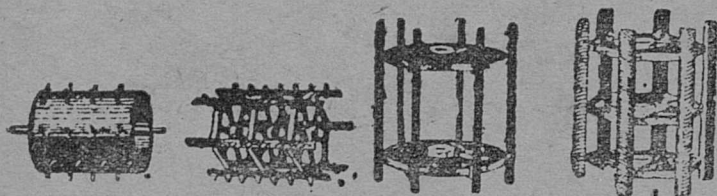
луныс помын. Шпагатыс вӧзсысӧ заграӧчнӧј, маӧл-нӧј мӧбӧ роч пекковӧј шпагат. Ӧнӧ вӧчӧны шпагат мукӧд пӧлӧс быдман пуһасыс, бостам кӧт кенафа. Шпагат колӧ тащӧмӧ: колӧ јон, мед кык метра куӧта шпагат кутӧ 25 кгр. груз, мед ез вӧв сӧкыд. Мед 1 килограмм лептӧ вӧлӧ һе еща 350 метр. Мед шпагатыс вӧлӧ гартӧма 2 килограмма чукӧрјасӧ, ез вӧвны кыза вӧснӧ инјас да мед ез вӧвны гӧрӧдјас, гарчкылјас.

Шпагат бырӧ зев уна: щӧкыд сертӧ быд гектар былӧ 3 кгр-саӧ 4 кгр-ӧз, лунтырӧн мунӧ 15 килограм-саӧ 25 кгр. ӧз Артавны-кӧ став лунса рӧскӧдјас ужалы-јас былӧ, вӧв былӧ, машиналыс лунса ужалан донсӧ (мавтӧм, ремонт) да мӧд боксаӧ шпагатыслы лунса рӧскӧдуйтӧм донсӧ, секӧ петӧ ӧтмында рӧскӧдыс, мыјдта шпагатыс былӧ, сымында-жӧ мукӧд пӧлӧс став рӧскӧд-јасыс былӧ. Мӧднӧгӧн-кӧ шуны—шпагат вылас усӧ жын рӧскӧдыс. Колӧ шуны, колта вӧһавлана вундан маши-наһас вундӧгӧн кӧт рӧскӧдыс ыжыджык, колхозһасын таӧ машинаһыс ассӧ вештӧ. Талӧн ыжыдууж производел-ностыс да зев уна прӧстмӧдӧ кӧпом уж.

ВАРТАН МАШИНАЈАС

Вартан машинајас вöчöмaöс, медем торјöдны тусјассö шепдiныс. Вартан машинајас шусöны прöстöжөн, кор најö вартöны сöмын тусјассö, полусложнöжөн—кор тусјасыс петöны јогтöг-нын, да сложнöжөн—кор тусјассö торјöд-лö сортјас вылö.

Главнöј ужалан јукöд вартан машинaлөн—вартан

50 серп. Штифтöвöј бара-
банјас, 1—пöдса, 2—воеса,

51 серп. Бiлнöј барабанјас
1—шылыд, 2—гранбе.

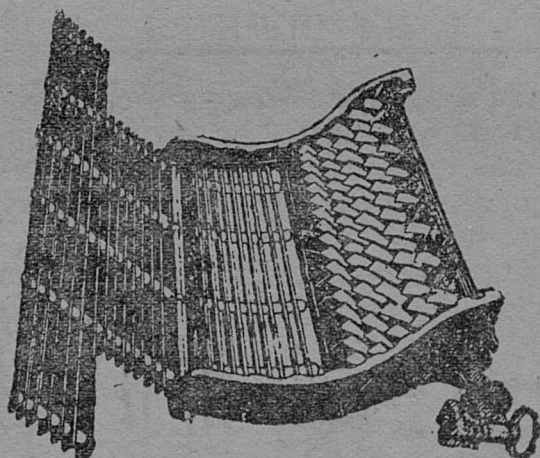
барабан. Барабанјас овлöны кык пöлöс: 1) зубчатöј лiбö штифтöвöј; 2) бiлнöј лiбö бечевöј, (51-д серпас).

Пiнöс барабаныс торјöдлö шепјассö, бiлнöј барабан чышкыштöмөн-моз кыскö шеп пыщыс туссö. Сы пон-да бiлнöј барабана, машинaөн јона воом һаң вартöны, лунывывладорынжык ужалöны; пiнöс барабанјасөн јонжы-ка вöдiтчöны шöр полосаын да војвывлаһын, көн лö вöдiтчыны омöлжыка воом һаңөн.

Барабанјасöс вöчалöны тупкöсөн i вoссаөн (50 d серпас). Тупкöса барабан омöлжыка буссöдö вoсса до-рыс, но вoссаыс буржык: сылыс кокһиджык вiдöдлыны пыщкöссö да лöсöдны ужалигөн торкөм гајкајас да болтјас. Вартан барабан бергалö зев ödjö, вöчö шöркoд-дема 1000 пöв бергöдчöм минутын, кымын унжыкыс бергöдчö барабаныс, сымын јонжыка торјöдö туссö, ещa-жыкыскö—вартö омöлжыка. Улжык һаң вартiгөн ба-рабанлы колö вöчны унжык бергöдчöм, аңкыщ вартiгөн бергöдчöм чiнтöны кык мында. Барабаныс-кö бергöдчöм вöчö уна, сiјöс сувтöдлöны да бура лöсöдöны. Подшип-

һи́кјас колö лонь јонöс, вартан барабан увтö подшп-
һи́к јонжыка пуктыссыны ачыс пуктысана вкладышјасөн
јона паскалöмaс шаріковöј подшпһи́кјас.

Барабан бердö пуктöма кусына чугу́ннöј решета, кодi
шусö барабан пöвјөн лiбö декаөн (2-d серп). Барабан
пöвјыс вöчсысö барабаныс сертi—пiнјасөн лiбö план-

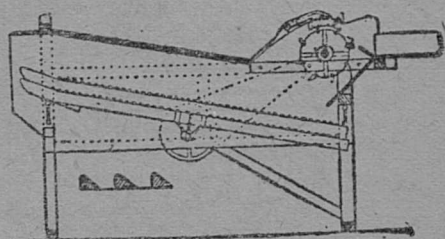
52 серп. Пiнöс дека америкaнскöј молотіакалөн;
вескыдлаас петнöдлöма дека ладмöдан регулятор

кiјасөн (тасјасөн). Барабан пöвјыс лöсöдчысö öткымын
вартан машінаын барабан вылас, а мукöдас — улiас-дај.
Первојја дырјыс колтасö сеталöны вывсаң, а бөрјаас—
увсаң. Увсаңыс колтасö сетавны лöсыджык да нöшта
сы боксаң бур, секі колтаыс барабанас кыскыштчö ачы-
ысөн да унжык вевјалан сетавнысö, сiң-кö i производі-
тельностыс вылынжык лö. Омöл боксаңыс увсаң се-
талöмыс лö, сiңсö барабанас јонжыка вермö суравны
бокöвöј торјас-да. Вывсаң сеталiгөн сеталысыслы де-
лöжык да производітельностыс улынжык лö, но бараба-
нас бокöвöј торјасыс омöлжыка вермасны сурны. Выв-
саң сеталаныс лöсöдчысö посныдiк кiөн вартан да
вöла вартан машінајасын, медым лiшнöј һе сетавны
бергöдлысјасыс вермöм сертi. Барабан пöвсö позö веш-
тавны барабан сертыс. Кор барабаныс омöла вартö,
секі барабан пöвсö колö матыстны барабан бердлаңыс,
а вывтi-кö јона туссö дрöбитö—ылыстыштны.

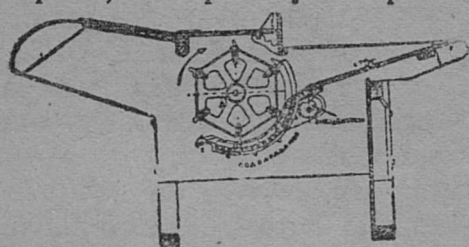
Вывсаң сеталiгөн барабан пöвјыс öтi местаыс мöд-
лаö вештысö торја вiнтөн (53 d серпас). Таңсö лöсö-
дöмөн барабан пöвјыс пуксö паныдөн сеталан вомдор

вевдоас да лөсыд сійос відлавны, лөсөдны торкөмжасыс. Тааі пукалігас-кө барабанас мшнөй лоө сетөма кол-тајассө (перегрузка), секі барабан пөвјыс ачыс сетчыштө боквыв. Увсаң сеталігөн вештысө вштјасөн-жө, кодјас шусөны эксцентрікөн (54-d серпас), кодјасөс лөсөдөма кыкнан вал бокас Валыс јөткысө боксаңыс вштјачан кму-чөн да крепітчысө колана местаө краповык собачкаөн.

Прөстөј вартан маши-најас пыржык овлоны өтү барабанөн, секі барабан-увсыс петө вартан тор-јыс ставыс өтлаын да ізас-сө лоө вөрөксыс торјөдны куранөн. Емөс вартан ма-шинајас, көнјасын ем ізас-пыркөданјас. Медса јона паскалөма кујім мбө нол-кыскөда (клавіша) ізас-пыркөданјас. Ізас пыркө-даныс пукалө гөрдзалан (коленчатөј) вал вылын (55-d серпас). Кор валјыс бергалө, секі ізаскыскөдјасыс ку-

53 серп. Гысегь сеталан да ізас-пыркөдана вартан машиналөн шөр-вундасыс. Пыщкас петкөдлөма пу брусјасыс модасө.

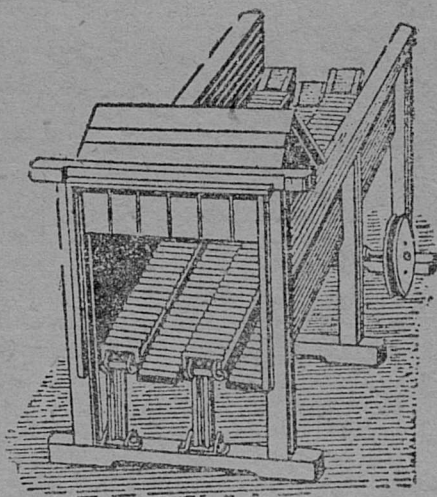
54 серп. Улысан сеталан моло-тилкалөн шөрвундасыс. (пөчөма „Краснаја Ывезда“ заводуын,

пелөса пөперөга пу тасјас мбө пөпөрөг ногыс костөд-лөм көрт мстјас, кодјасыс дорјассө куснөдлөма выв-лаң да өтарногыс. Кыскөдјасыс куа ізасө петкөдөны ортсө, а туссө да жүгјөгсө лөзөны тасјас костөдыс.

Ізас пыркөдан кыскөдјас уло пуктысө куа решета, рочног шусө—грохот. Сіјө јансөдө туссө ізасыс да жүгјыс. Грохог пыржык овлываө пөвјыс мбө роуөдлөм көрт мстыс. Ем грохотјас кодјасөс роуөдлөма мылк-мөсөн. Сешөмјасыс јонжыкасө овлывлөны сложнөј вар-

тан машинажасыч, көні вартан машинаас ем төлөдчан венгилаторјас. Вартан машинажасын зев шөкыда овлывлө чуна (палчатөј) ізаспыркөданјас (56-d серпас), коді пыркјөдлөмөн шыблалө ізассө.

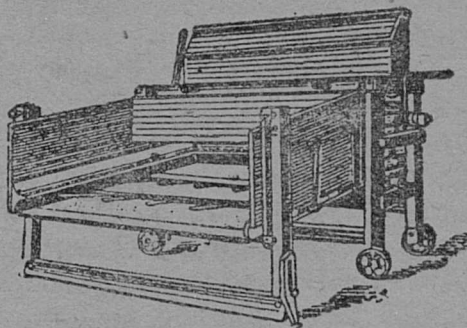
Полусложнөј вартан машиналөн вылын гіжөм ужалан частјасыс кынжі ем нөшта венгилатор да решеткаа стан,

55 серп. Нол клавишаа торјөн пуктысана ізаспыркөдан.

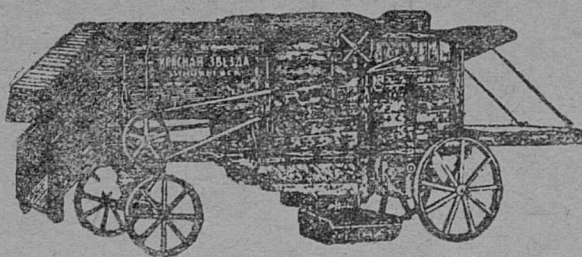
тө кыжі колө. Барабанө увсаң комтајас сеталігөн сеталыгыс сувтө торја лөсөдөм посвылө.

Барабан бөрын ізаспыркөдан вестын ем мөдпөлөс барабанчик, шусө „біттерөн“ сіјө куталө ізассө да јөт-калө ізас пыркөдан вылө. Ізаспыркөданыс пуктысө палчатөј. Төлөдчан машина пуктөма улыс-саң, кодлөн ем уна решета (пөж). Вылыс пөж-саңыс петө вартчытөм шеп, мөдсаң — төлалө жуг, којмөдсаң — муно весалөм тус да усө торја жөлөбө, сіјө пөж пырыс-жө летчө лыа да мукөд посны јөг. Вартан машина дінө лөсөдөма һе-ыжыд елеватор, коді лептө туссө вылө, медем лөгыд-

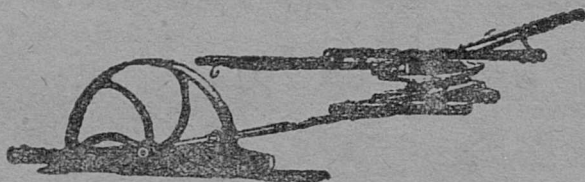
56 серп. Чуклөс ізаспыркөдан

жык вöлі кістны сіјос вескыда мешöкө. Вартан машина лөсöдöма һом көлөсө вылө, медым кокһыда поһис вештавны местаыс-местаö. Вартан машинајас ыждаһас вöч-сöһны кык пöлөс-60 см. куһта барабанöһ да 70 см. куһ-

57 серп. „Краснаја Звезда“ заводһын вöчöм жыны-
выјö сложнöј вартан машина.

таöһ. Тащöм машинајасöһ ужалöһны вöвјасöһ. Ичöтжык машинаö колö 6 вöв, ыжыджыкö—8. Колö шуны, мыј уна вöлөн öтпырјö ужалігөн абу сещöм бур, кыңи секі вöвјасыслөн уна вошö мшнöј вын. Сы восна буржык

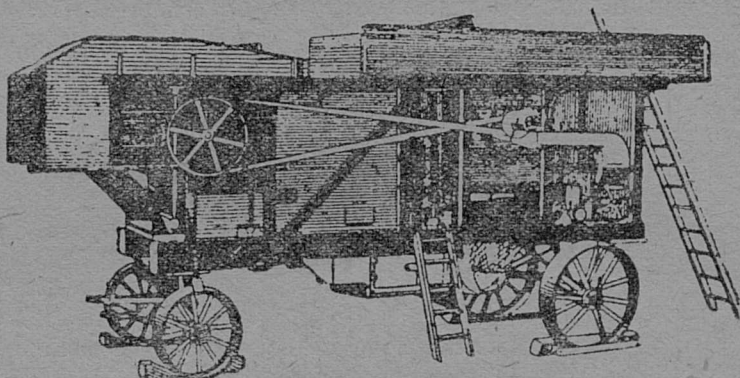
58 серп. Коннöј привод.

двигательсö вежны ичöтжык двигательөн да ужавны ещажык вöлөн.

Вöлөн ужалан вартан машинајас (58-d серпас). Вöлөн ужалан машинајас колхозјасын пондасын вежсыны сложнöј вартан машинајасöһ, кодöс бергöдлö трактор мбö электрічесскöј мотор. Но öһі колхозјасын кынңи уна-на ем вшму ужалан важ көлујјас, машинајас, сенжö і вöла вартан машинајас, да најөн вöдйтчыны öһі быт-на лöö. Оз поһ быд колхозлы нафөйтчыны трактора вартан машина вылө. Сің-жö тöлөдчан, іңас шыран да мукод машинајас јылыс, колö тані вшталыштны кымын-кö кывјөн.

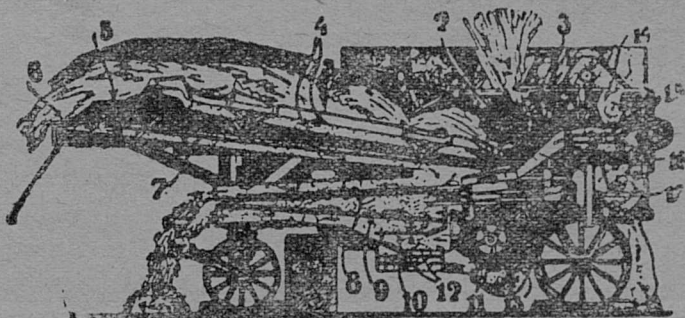
Медбур вöла машинаöһ колö лыдфыны сещöмөс көһі приводыслөн первој көлөсәа пыщкас емөс пшјас,

а коническөй піңа көмөсөсү сулалөны мөд парас.
Секі коньдыжык бергөдлыны машинасо дај піңјасыс
чорыдыжа кутчыгөны да омөлжыка жугласөоны.

59 серп. Сложёй јеврејскөй молотілка.

Тащом модаа бергөдланјас (приводјас) вөчавлісны
„Краснаја Звезда“ ыма заводу. Вөла приводсө лөсө-
дөны (сачітөны) шылыд щөщыд местаө. Лөсөдөмсө

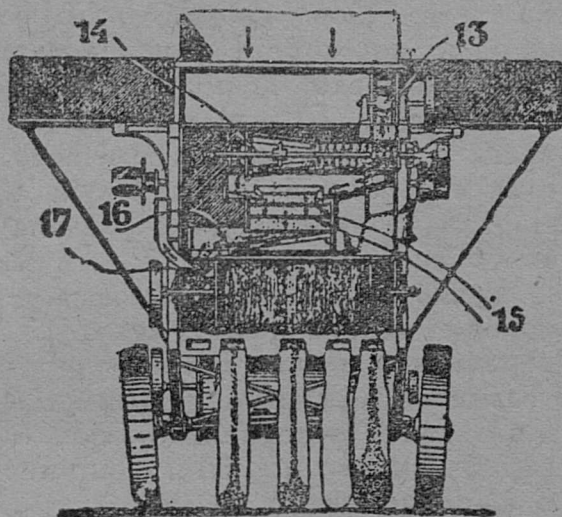
60 серп. Сложёй молотілка шөрвундасөдыс візөдөмөн.
Лыдпәсјасыс пө көдөны: 1—көлта пукталан воронка,
2—вартан барабан, 3—барабан увт, 4—іңаспыркөдан,
5—сөдтөда іңаспыркөдан, 6—вөскөдлан решета, 7—
гөрувса пөв, 8—грехот, 9—ісковтан доска, 10—јікі
грехот, 11—вөкүтәлатор, 12—пөж, (вөзөсө візөд
61 серпасыс)

пөзө прөверітны доддалан пөщ сертыыс. Приводсан
воө штангіјас, а сөгга ыжыд махөвөј көмөсө, көді-ын
өтлаасө паскыд тасмаөн вартан машинаыскөд.

Сложёй вартан машинајас вөчсөны кык пөләс:
јевропаса да амерікаса машинајас. Міјан өнөз тані вөлі-

араас.
тјасыс

ны јевропаса вартан машинајас. Өткымын заводјасын сїјөс вөчәлөны јона бура, бөстәм көт „Серп і Молот“ ыма завод Харковын. Өнї мїјан заводітїс паскавны амерїкаса вартан машинајас да најөс регыд мыстї кутасны вөчны асланым заводјасын. Сложнөј вартан машинајасөн лөсыд ужавны гырыс колхозјасын. Вїәөдлам воқө, кыјї сїјө вөчөма. 59-d серпас вылын јевропаса сложнөј

існн
лөгө-
өмсө

61 серп. Сложнөј молотїаквалөн шөрвундас. Лыдпасјасыс петкөдлөны: 13—елеватор, 14—шас-талка, 15—грохот, 16—пөж, 17—сортірујтан.

машина петкөдлөма ставнас, а 60 да 61-d серпас вы-
лын—шөрі жынјалөмөн пышкөссө. Вартан машина лөзө
туссө өтшөщ сортірујтөмөн. Машиналөн барабаныс вөчсө
білнөј (пөперөг тасјасөн). Тасјасыс пуктыссөны шупөдтуј-
јасөн (ріфленнөј). Барабанлөн кузтаыс өвлө 0,6—1,2 мет-
рөз. Кор барабан куз, секї комтасө өтпырїө сөталөны
кыкаөн. Ізассө-кө колө бөстны зоңөн, барабанас ком-
таыс сүјсө пөперөг ногөн, секї сїјө оз орјас. Баран пөвсө
вөчөма кык торјыс—зірјөн да тупкөны барабанлыс
жынсаңыс унжык кыщөвсө, Барабан пөвсө лөсөдлөны
кујім вїңтөн, наөн-жө торјөн лөсөдлөны пыран да петан
көстјассө. Сїјөс вїәөдны бөкјасас ем өшінјас.

снн
кнн

лөс:
лі-

Воқө барабан бөрын лөө шөкыд пїңјаса ізас куталаи
(лїбө фартук). Сїјө пїңјаснас увлаң өшалө. Барабаныс
петан ізасыс крукассө сөтчө да усө ізаспыркөдан вылө.

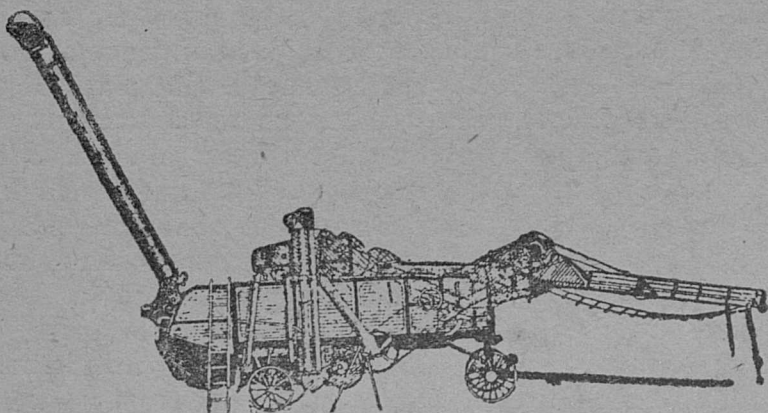
Ізаспыркөдан овло клавішнөй, һол мбө вт клавішыс, јонжыкасө вөчсө һол клавішөн. Мед ізаспыркөдан ужаліс өткода, клавішјас пуктысөһы кык кусыһавал былө. Медым тусыс зікөз верміс торјавны ізас діныс, лөсөдөма торја ыжыд пож, шусө гырыс пожјөн. Ізаспыркөдан пыр тусыс да жүгјогыс летчөһны скатнөй пөв былө, кодөс лөсөдөма барабанлаһыс горулөн. Скатнөй пөв понөд тусыс кіссө грохот былө, сетчө-жө кіссө барбанпөв рөщетајас костөд вескыда петан тусыс. Грохотыс унжыкысө овло шупөдјасөн да скатнөй доскалаһыс һывкмөсөн. Сы пыр тусыс да посһі бусыс летчө увлаһ, а посһі ізасыс жүгјыс петө ортсө. Грохот улө пуктөма мөд скатнөй пөв, код куһа жүг сора тусыс мунө мөдарлаһ да усө төлөдчан машина первојја пож былө. Төлөдчан машинаын ем кык пушкан, вылысса пушканыс пушкө грохот улө, а улыссаыс—төлөдчан пожјасас. Тазікөн грохотыс шөщ-жө кугас төлавын бусыс да жүгсорыс мыјтөмкө мында петһы.

Мед вылысса төлөдчан пож вылын бусыс зікөз торјалө, сы вөсна сіјө шусө бусторјөдан пожјөн. Мөд пож вылын торјалө вартчытөм шеп: којмөд пожсаһ летчө мича тус да сыпыр-жө кіссө посһі јог.

Весасөм тус мунө пөла жөлөбті елеваторлаһ. Сесаһ көшјасөн гумовтчөһны да кәјөһны вывлаһ. Елеваторсаһ туссө поәө лезһны кыклаө. Кор туссө колө чірсны (id мбө шобдi), секі сіјөс лезөһны сы былө лөсөдөм барабанчік пыр, шусө шесталкаөһ (61-d серпас) мбө чірсанөн. Шесталка вөчөма уна пөләс піһыс, кодјасөс крепітөма вһнт модаөһ чөрс былө, да пөлыһөн пукталөм планокјасыс. Најөһыс артмө конусовөј барабанчік (ічөтк барабан) Чірсан пырыс летчгөн тусыс зыртчысө планокас да піһјасас. Барабан понасаніһны тусыс петө воронкаөд да усө төлөдчан мөд пож былө. Кодөс оз ков чірснысө (су), секі чірсан барабанчікас пыран роәсө тупкөһны пөданөн да тусыс вескыда мунө мөд төлөдчан пожјас былө. Тајө төлөдчан пожјас вылын тусыс зікөз торјалө мукөд сікас јогыс. Сетыс туссө поәө лезһны бара кыклаті. Кор оз ков сортырујтһы сіјө вескыда летчө (61-d серпас) шујга вывса сурјас пыр.

Кор колө сортујтһы—сіјөс лезөһны сортырујтчан цімһдр пыр. Сортырујтчан цімһдрсө вөчөма проволока кышјасыс, цімһдр пыщкас лөсөдөма помтөм вһнт. Ту-

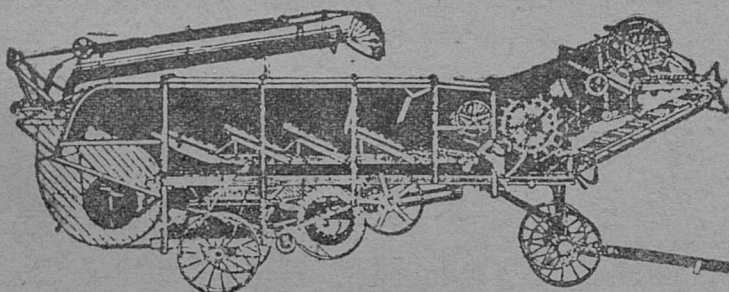
еыс кіссө ціміндр пыщкас да јөткыссө віңтөн. Проволо-
кајас костыс вөчсө унаног, мед воңынсө векнід костјас
шөрланьыс паскыджыка, ціміндр понас-һын лооны гырыс-
код роңјас. Кор тусыс мунө ціміндрөд, векнй -роңјасөд
четчалөны поснй тусјас. Ціміндр шөрөд мунөны шөр-
код тусјас, а медгырысыс петө ціміндр понөд. Петөм

62 серп. Американскөј молотілка.

тусыс вескалө көшө, кысаң кіссөны мешөкө. Тащөм
ногөн лоө кујім пөлөс сорт.

Јевропаса вартан машина ыжда сертыс өтй часөн
вермө вартны 100-300 кэг-өң. Машина дорас ужалысја-
сыс колөны 20-25 мортөң.

63 серп. Амер. молотілкадөн шөрвундасыс.

Амерікаса вартан машина. Амерікаса вартан маши-
на Јевропаса вартан машинаыс торјалө, амерікаса ма-
шинаыслөн төлөдчаныс сөмын өтй да сіјөн. Мөд төлөд-
чаныс пуктыссө сөмын коліјас дырјі, сортырујтчаныс оз-
жө пуктыссы. Барабанө колта сеталөм, сің-жө жуг тор-
јөдөм-і вөчыссө ачысөн—автоматическй. Вартан маши-

наыс зоһнас көртис, сөмын өткымынлаті вөчөма пуыс

62-d серпас вылын петкөдлөма ставнас вартан машинасө, а 63-d серпас вылын торјөдөмөн пышкөссө. Барабанас колтајасыс мунө полотно куға. Полотно вылө шыблалөны раҗавтөм колтајассө. Најөс первој вөһја-сөдыс вундалө пуртјас. Воҗын торја барабанчик колта-сө куғмөс ногыс лөсөдлө ыжыд барабанас пырігкежлө.

Вартан барабаныс вөчсысө щөкыд піңјасөн. Барабанпөвјыс өтө торја. Сы сајын решета. Барабан бөрын пуктысө бөттер, коді кутө іҗассө да лөзө іҗас пыркөдан вылө. Іҗаспыркөданыс щупөдөс, уна піңјаса, сіјөні бура пыркалө да петө іҗасыс. Іҗаспыркөдан бөрын пуктысө грохот, понасө веһтилаторсаһ төлалан поҗјөн, коді шусө жуг лөзан поҗјөн. Мөд гырыс поҗсаһ мунө вартчытөм шепјог, сіјө усө жөлөбө, кодөс торја виһтјас сетөны елеваторлы, кысан вымпөв мунө вартан барабанпыр. Улыссапоҗсаһвесалөм тус мунөсіҗ-жөмөд шөнекө, сөсаһ мөд елеваторө. Мөд елеватор лептө вывлаһ да сөсаһ кістө мешөкө. Америкаса вартан машинајасын унжыкыс елеваторөн тусыс лептысө јона вылө, сөссаһ кісө торја приборө, көні кісөм тусысачысөн мерајтчө да быд мерка торјөн лөзө торја дозјө, кысаһ вермө кіссыны повозкаө (телегаө, doдdө).

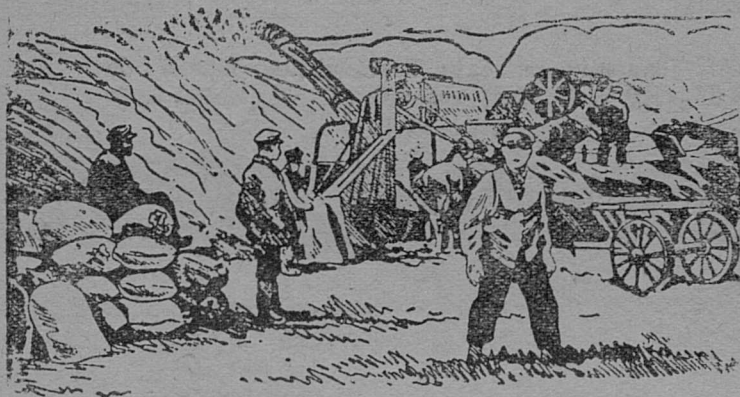
Вартан машина понө, іҗас пыркөдан да грохот сајө, пуктысө јон веһтилатор помас куғ трубаөн. Тајө веһтилаторыс кыскө іҗассө да жүгө да труба пырыс лөзө зорөдө. Трубаыс вөчсысө чінтан содтанаөн да өтарө мөдарө вешјаланөн. Сы вөсна іҗас зорөдсө сіјө вермө вөчны пыдөсөаһыс да вылыөзыс, аслас бергалөмөн іҗас-сө зорөд куғалаыс пуктө өтмындаөн.

Америкаса вартан машинајассө мөд сортірујтчан машина оз пуктыссы, буржык сортірујтны да весавны сы вылө вөчөм машинајасөн.

Америкаса вартан машинајас лөсыджыкөс сложнөј дорыс, татчө ещажык колө уҗалыс кі (64-d серпас), сіҗ-жө оз ков торја кужыс колтајас сетавны, сетавсө ачыс машинанас. Іҗас новлысјас сіҗ-жө оз ковны. Америкаса вартан машина унжык вартө Јевропаса машина дорыс. Но мөдарсаһ-кө виҗөдлыны, америкаса вартан машиналы колө јона бур двігатель. Торја-һын ыжыд вын колө веһтилаторө, коді нуөдө іҗассө труба пыр.

КОМБАЙН

Гырыс колхозјаслы да совхозјаслы бур сещөм машина, коді өтпырјө мувылын вундө і вартө. Тащөм машина шусө: вундан-вартан машина лібө кыңи шуоны Американын комбайн, (65-d серпас).

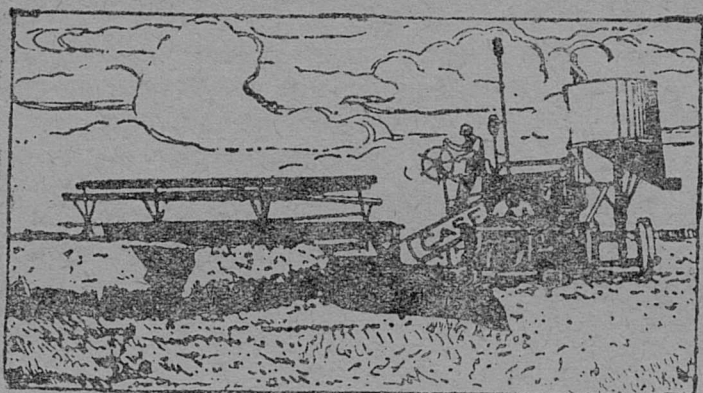

64 серп. Молотікалөн ужалөм; шугалаһас трубапыр петө жугыс да ізасыс.

Комбайн му вылас бостө сөмын туссө, а ізасыс да жугыс колө. Ізассө бөрвылас позө чукөртны куртан машинаөн, а жугсө ідравны оз шогмы. Ізас да жуг пыржык колөны мувынсөдан пыддыс. Комбайн оз быд местаын јона паскав, көні ізасыс нуждајтчөны, ужалөны прөстөј вундан машинаөн, сің-жө і мукөд рајонјасын, көні һаһыс оз удіт вонысө да вундөм бөрас му вылас колөны төлөдны.

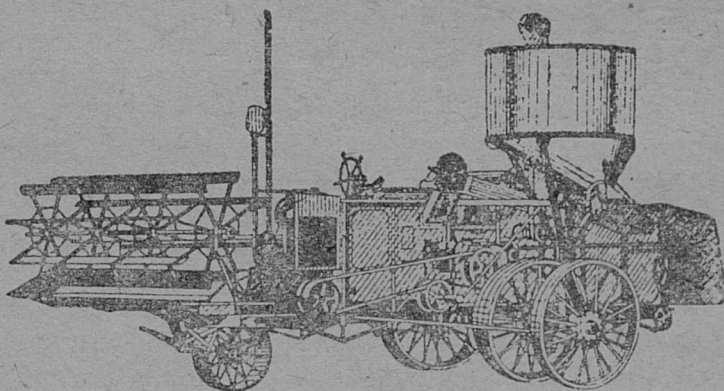
Комбайнөн һаһ ідралігөн тусыс лоө һуң (васлөја). Сы вөсна вартөм бөрын пыр-жө колө лөгөдны костыган. Комбайнөн јона өдјө позө ідравны һаһ да ужалігөн ещажык кіссө тусыс, сесса бара-жө оз ков торјөн вөһавлыны течны, вештавын, сујавны, сек бара јона вермө кіссыны тусыс.

66-d 67-d серпас вылын петкөдлөмө комбаји да кыџи сѣѣ ужалө. Вундигас сулалан іѣсасы пурт бердас

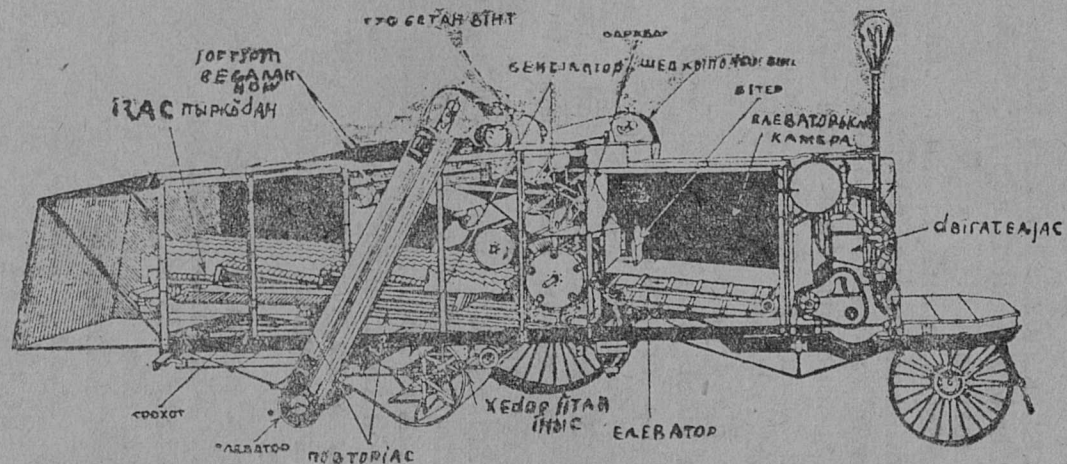
65 серп. Јона вына комбаји. Гожөмчөжнэс ідралө да вартө 350-400 га-дѣ. Тајөн ужалөм докыс сувтө 7 шѣт 6 ур гектарыс.

јуклөдлысө мотөвілөөн. Вундан аппаратсө лөсөдөмө сѣѣжө, кыџи-і мукөд вундан машинајасын. Вундөм іѣсасы

66 серп. Комбаји шујгалаһэс тыдалө мотөвілө да пурта аппаратыс, шөрас—молөтілка, вескыдлаһэс—тус чукөртан доз.

усө платформа плотно вылө, коді нуө најөс елеваторлаң. Елеваторсө вөчөмө прөстөјжыка колта вөңавлана машинаын дорыс, шөкыда овлывлө і өтөи плотноыс. Елеваторсаң шепјасыс усөны камераө, кытчө лөсөдөмө мөд елеватор, сѣѣ куталө да нуө барабанө. Елеватор дорас ем біттер, коді отсалө мунны іѣсасылы. Барабан

67 сөрп. Комбайн шөрвундасы. Векыдла помас дьигателыс.

бердө пуктысё мөд біттер, коді ізассө сујалө бара-
банас.

Комбајнлөн барабаныс вөчсө сешөм-жө, кушөм і
амерікаса вартан машінаын. Мукөд вартан јукөдјасыс
(частјасыс) сіз-жө ставыс өткодөс. Барабан сајө ізас
пыркөдан вылө лөсөдчысё біттер. Комбајнын ізаспыр-
көдансө вөчөны сізі, кызөн ізасыс ез вермы тырны уна
пөлөс местајасті ветлөмла, кызі вермас тырны прөстөј
нога вөчөм ізаспыркөданјас.

Сы вөсна комбајнө ізаспыркөдан местаө унжыкыс-
сө пуктөны понтөм полотнојас, вөчөма пу планокјасыс,
а полотно вылө пуктысё кымынкө біттер. Грохот да
улысса төлөдчан вөчөма өткодө вартан машінакөд, сіз-
жө лөсөдөма кык елеватор: өткікыс шепјасы, мөдыс
тусјасы. Мөд елеваторсаң тусыс летчө сортирујтан
ціліндрө, көні торјалө јог көјдысыс. Јог көјдыс мунө
торја жөлөбөд да кіссө мешөкө, сіјөс колө нуны боко
да берөдны, мед не јогөстны мусө.

Весалөм тус кіссө торја бакө, кытыс вочасөн нов-
лөны вөлөн, а мукөдлаын торја жөлөбөд кіссө муө.

Комбајнлөн став ужалан јукөдыс заводітө ужавны
20 вөв вына двігателөн, кодөс сувтөдөма вартан во-
зылын главнөј рама вылө. Комбајнсө му куза новлөд-
лыны јітөны тракторө. Сетөн ужалысјасыс колөны өтї
тракторіст да мехаңк, коді візөдө комбајн уж бөрсө
да лөсөдлө рычагөн пурт аппаратыслыс дорыш ногсө.
Кор ізассө му вылыс оз чукөртны, комбајн мышкө ізас
петанінө лөсөдөны вертушка, сіјө шыблалө ізассө оз му
пасталаыс өткодө.

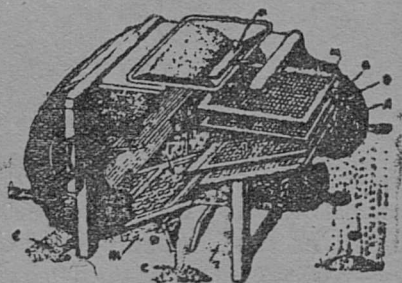
Комбајн 5 метр, паста візнуігөн лунтырөн вермө
ідравны 16 га. Ічөтжык комбајнјаслөн, кодјаслөн өт-
чыдјөн нуан покостыс 2,75 м., вермөны ідравны 9 га.
Тащөм комбајнјасыслөн торја двігателыс абу—сіјөс
бөстөны тракторсыс коленчатөј вал пыр. Комбајнјас
јылыс тыржыка вісталөм позас адзыны торја нґгаыс
„Тракторјас да Комбајнјас“ јылыс, роч вылыс вужөдө-
ма комі кыв вылө да вузассө кыжнөј магаңнјасын.

Н А Н ВЕСАЛАН МАШИНАЛАС

Нан весалан машинажас торјалоны кык группа вы-
лө: төлөдчан машинажас, кодјас весалөнн бус-јогыс да
сортирујтчан машинажас, кодјас сортирујгоны көјдыс да
торјөдөны јогыс.

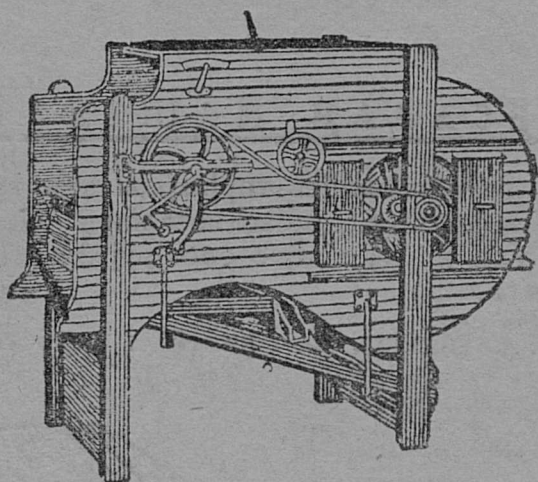
Төлөдчан машинажас. Кор вартөны прөстөј вартан
машинаөн, секі тусыс петө бус сорөн, шепјог да лыа
сорөн. Секі сјјөс лоө лез-
ны төлөдчан машина пыр.
Төлөдчан машиналөн
(68-d серпас) ем кык гыр-
ыс пожја стан: вылыс да
улысса. Веңвилаторөн пө-
тө вылысса гырыс пожја
стан вылө. Вөрөксө војдөр
кігталөны јашцікө, сесса
сјјө летчө пожјас вылө.
Вылысса станын кыкпож-
јыс еша ез овы. Вылысса
пожсаң петө ізас да жуг,
мөдсаң петө шеп да уө
торја жөлөбө. Војө став
тусыс кіссө мөд пож ро-
јасөд да вескалө улысса
пожјө, код пыр пожнассө
јог көјдыс да лыаыс. Тө-
лөдчан машинаын пожјасыс вөрөшітчөны пөперөг ногыс, м-
бө кузмөс ногыс. Кузмөс ногыс ужалігөн тусыс петө өдјө
да оз вермы бура төлавны јогыс. Пөперег ногыс тусыс
петө нөжјөжык да буржыка төлалө јогыс.

Кушөм машинаын пожјасыс ужалөны кушта ногыс,
шусө „Кызсө төлөдан“ машинаөн, кушөмын пөперөг нс-
гыс—„мічаөз төлөдан“ машинаөн.

68 сери. „Крестанка“ кыма тө-
лөдчан машина шөрөдыс вундө-
мөн. Шыпасјасыс петкөдлөны:
А—вездөр пожјыс, Б—мөд пож-
јыс, І—көјмөд пөлөпа пож,
д—нөлөдд пож, Е—төлөдчөны тусыс,
Ж—вөскі јогјас, Р—леток, код
куша летчө мөд серта тус. С—мөд
серта тусыс, Т—пөскі тус серас,
Ф—ізаса серас.

Вөрөксө лезёны первој кызсө төлөдөн машина пыр,
а сесса мічаоң төлөдөн машина пыр. Төлөдчән маши-
нао поңјасыс вөчсёны кыёмөн моз. Уна сікаса, гырыг

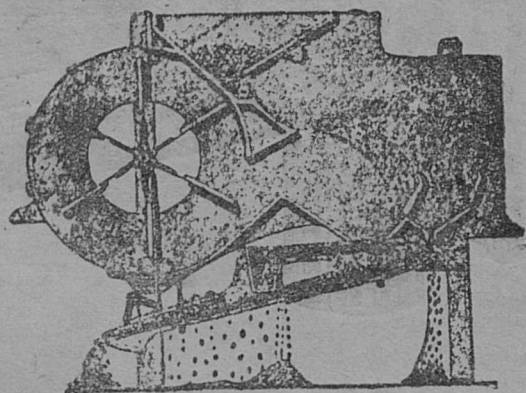
69 серп. Сортыровка „Тріумф“

да поснї, роңјасён. Ужалігөн поңјассө лөгөдёны јона
пёлыңён лібө омөљыка, колём сертыыс. Кор вөрөкыс
уьса'өм секі поңјассө пуктёны јонжыка пөлөңён, а кос-
кө—омөљыка. Кызсө төлөдөн машина ужалө өдјөнжык
мөд сікас дорыс. Емөс пріводён ужалан машинајас, најө
өтї часён төлөдёны 3 тонна, кїөн бергөдлөмөн 1-2 тонна.

СОРТИРОВКАЈАС

Сортировкајас емӧс уна еікас, но мi тӧдмасам сӧмын кодӧн јонжыка ужалӧны да унжыка паскалӧма.

Сортировка весвылын шусӧ, кодi торјӧдлӧ кӧјдыссӧ торја сортјасӧ вентиляторӧн. Ташӧм сортировкајас мi-јан вӧчалӧны немечјас сортировка „Триумф“ тiп сертi (69-d да 70-d серпас).

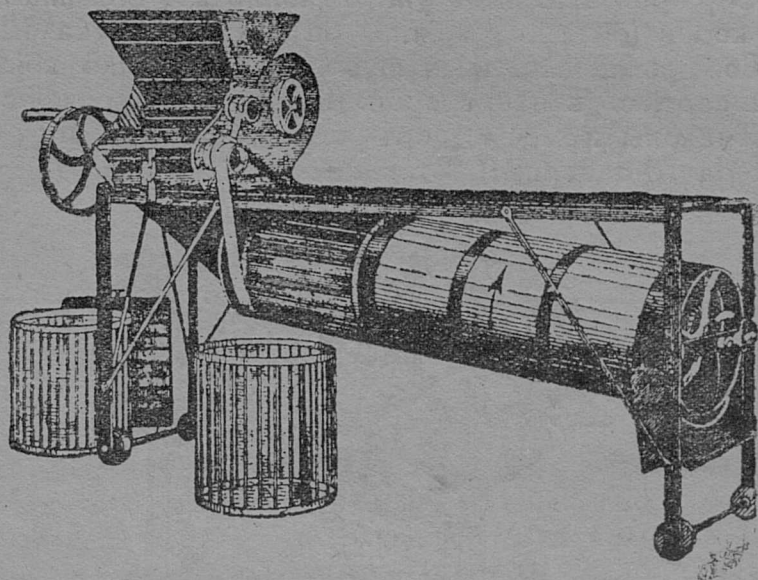

70 серп. „Триумф“ шӧрӧдыс вундӧмӧн.

Ужалiгӧн кӧјдыссӧ первој кiстӧны јашшiкас, сесаӧ вӧлеју летчӧ камераӧ. Камераас ем вештасана кык вежӧс. Сӧкыджык ныр кӧјдысыс летчӧ первојја вежӧс воӧас да сес петӧ ныр кӧјдыс (первој сорт). Первојја да мӧдӧд вежӧсјас костӧ усӧ поснiд мӧд сорта кӧјдыс. Первој сорта кӧјдыс усӧ улысса пож вылӧ. Вылысса пож вывтi муӧ быд пӧлӧс тусыс да колӧны сӧмын да лејтчӧны бокӧ гырыс јогыс. Сесса первој сорта кӧјдысыс летчӧ мӧд поснiжык роӧа пож вылӧ, код пыр петӧны поснiдiк колӧм јогыс.

Вежӧсјассӧ вешталӧмӧн позӧ чукӧртны первојја мiбӧ мӧдӧд сортсӧ унжык. Јона ӧдјӧ бергалiгӧн вермӧ уна вужны первој сорта кӧјдысыс мӧдӧд сорта кӧјдыс пышкӧ. Сортировкалыс воропсӧ шӧркӧд-дема ужалiгӧн колӧ бергӧдны асгӧгӧрыс 40-45-ыс мiнутӧн. Секi часӧн пондас весавны 2 т. гӧгӧр.

Триерјас. Триерөн шусө цимндрическөй сортировка. Сылөн вылыс вевтөма көрт мистөн, коді рождөдлөма пышкөслааныс да сижө шусө „јачејкајасөн“. Триер ужалө со кызі: көшсааныс көјдысыс летчө цимндр пышкө. Цимндрсө бергөдлөны. Посиджык көјдысыс колө јачејкајасас; а куажыкыс мытчысалас ортсө, цимндр

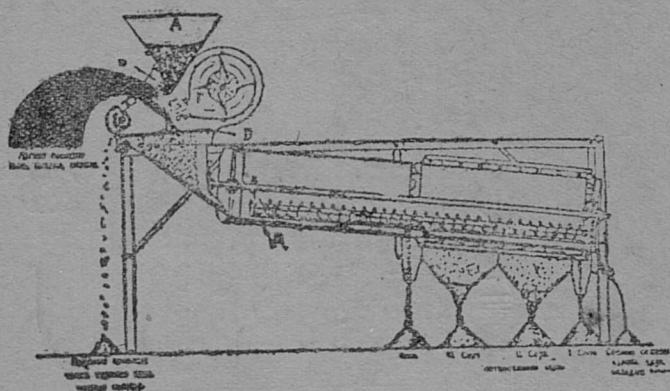
71 серп. Триер-куколеотборник.

пышкөдыс уулааныс, мунө жөлөб. Сылөн вылыс бокыс матын көјдысјас мытчыган ројјасыслы. Жөлөбсааныс да сижө ројјасас инмөны проволока нөрјас. Цимндрыс бергалігөн сижө нөрјасыс нертчөны (инмалөны) ројјасас да кыскалөны мытчысалөм көјдысјассө. Јачејкајасын пукалыс посні көјдысыс мунөны војө да кајөны вылө да невылөз кыпалөм бөрын ғыалөны жөлөбө. Сижө жөлөбөдыс мунө помтөм виңт да петкөдө көјдыссө ортсө.

Куажык көјдысыс, кодјас петасны јачејкајасыс, кутас мунны цимндр пөлөн да петны ортсө, мөдлаті. Тази лөсөдөма да ужалө прөстөј триер. Тазөн сижө став көјдыссө торјөдө кык пелө, кык пөлөс сорт вылө. Триернас су да шобді көјдысјасыс торјөдөны кукол көјдысјас. Сулөн да шобділөн көјдысыс кујтанас 5-10 мм. а куколлөн көјдысыс лөө 3-4 мм. Триер јачејкајасыс ројјассө 5 мм. паста лөсөдөмөн најөс зев кокнида

поѣ торјодны. Ташом тріерјасыс шусоны куколеот-
борныкјасон (71-d серпас).

Мед буржыка да унжык сорт вылө сортируйтны
көйдысө, ем кык циміндра тріерјас (72-d серпас). Пер-
војја циміндра јачејкајасыс гырыгөс, мөдас посніөс.
Сы кынзи мөдөд циміндр помас ортсысаңыс пуктөма
циміндріческөј решетајас, көні ем кык пөлөс роҗас.

72 серп. Кыквеса тріер шөрдөйс вундөмөн. А—көш,
Б—туе вешталаи валік, В—пож, Г—вентілятор.
д—тріера циміндр.

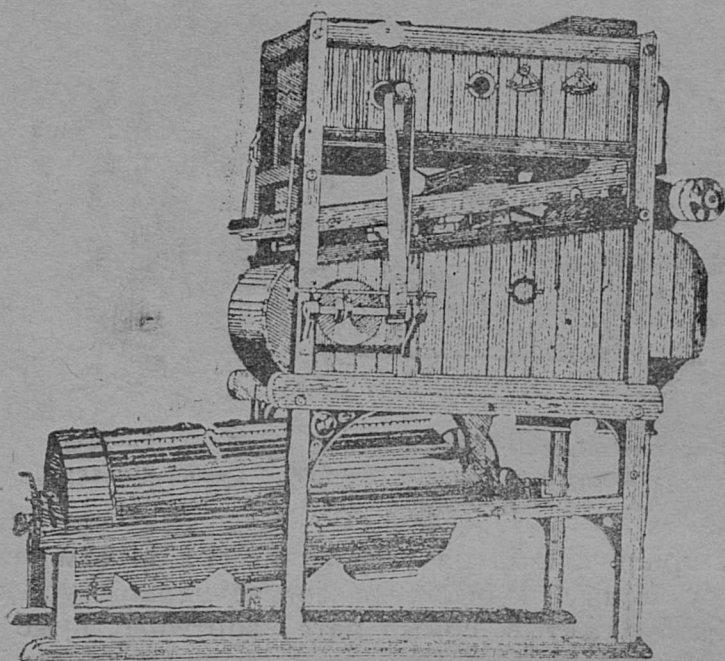
Ташом тріер вөчөма да ужалө со кызи: бостам весавны
јогыс су көйдыс. Тусыс став јогнас первој усө ыжыд
јачејкајасө да сетыс сөмын петө зөртусјас, суыс став
мукөд јогнас мунө воҗө—мөд циміндрө, посніджык
роҗасаө. Татыс петөны жынја тусјас, куколјас да мукөд
пөлөс посні јог. Міча суыс петө мөдөд циміндр помөдыс
да усө ортсыса пож вылө. Тані суыс торјалө кујім сорт
вылө. Көјмөд сортыс (медомөлыс) петө поснідјк роҗ-
јасөд, мөдөд сорт— гырысжыкөд, а первојја сортыс
петө пож помөдыс. Первојја вөчөм тріерјасон вөлі ве-
салөны да сортируйтны 2 т. мында кымын луннас, но
бура, а өнја вөчөм тріерјас нөшта-на буржыкөс—кык
мында весалөны да сортируйтны.

Мед бостны да көңны бура весалөм көйдысөн, колө
первој лезны „Триумф“ сортировка пыр, а сы бөрын
мед помөң-һин бостны ныр көйдысө, нөшта колө лезны
кык циміндра Тріер пыр.

Шөбді көйдыс весавны ем торја сортировка, коді
шусө „трешоткаөн“. Сылөн ем кык пож. Первојја пож-

пырыс мунö быд пöлөс јогыс, а мөд пырыс-нын мунö шобдi кöјдысыс.

Клевер весавны ем бара торја сортировка, шусö „кускута“. Сенi сiз-жö ем пож, код пыр петö јогыс, а клеверлөн кöјдысыс колö былö. Тајојас кыңај ем i мукöд уна пöлөс сортировкајас. Уна сiкаса кöјдысјас весавны.

73 серп. Кöјдысыс весавсö кык машина пыр.

Кöјдыс весалан установкајас. Бөрја кадын совхозјасын да колхозјасын лоiны уна пöлөс кöјдыс весалан да сортирујтан машинајас, кодјасöс суюма öтi рама пышкö да ужалöны öтпырјö ставыс. Ужалiгөн, лөгөдöма-да öтамөдсö нiöтi оз падмөдны, оз аугны. Тащöм öтувја, öтi рама пiын ужалан машинајас јона паскалöма немечјаслөн. Регыд мысгi лөгөдчöны вöчны сещöмсö мiјан заводјасын-i.

Öтi сещöм установка петкөдлöма 73-d серпас вылын.

Кöјдыс весалан установкаон поçö öтi дукоң весавны да сортирујтны сурс тонна һаң, сы понда зев јона колö сещöмсö лөгөдны быд гырыс колхозлы.

ВІЗМУ УЖАЛАН МАШИНА-
ЯСЛӨН ДА ОРУДІЈӨЈАС-
ЛӨН ПРОИЗВОДІТЕЛЬНОСТ

Кор колхозын ләгәдәны җаваплылыгы, донъялы лун уң, јуклыгы заңныјас бригадасы, секі бура колә төдманы, унаө верманы уңавны машинасы. Сы куңа мијан колә бура төдманы, кызі колә төдмәдны быд машиналыгы җаваплылыгы.

Машиналон производительностон шуго ужлон лык,
мында вермо вочны оти часон, мбб лунон. Ужаланлун
лыдыго 10 час.

Производительность быд машиналөн лыддыгё уна ног. Му вылын ужалан машинажаслөн производительность артавсё плöщад серти, кымын гектар төрсё, көжас, мбö вунрае. Производительность вартан машиналөн, сортировкалөн да мукöд сецöм машинажаслөн артавсё вес серти, кымын килограмм мбö тонна вöчас, час лыдöн мбö лун лыдöн.

Му ыялын ужалан машинаҗаслыг да орудийҗаслыг
производительность ыддысö таҗ: вождөр колö төдмавны,
унаö бостö машина паста ногыс öтчыд мунөмөн, шуам-
көт плугөн гөригөн, көзигөн, ышкигөн паскыда-ö мунө
полосаыс да с. в. Сегге колö төдны машиналыг да
орудийҗолыг öдсö, öдыс лоö вөв сажын, мибö трактор
сажын, кодөн ужалоны.

Кор төдәм паста бостом машиналыс да бергаломлыс
ödsö, поё лыдыны производительност 10 часа ужалан
луныс таём ногон: бостны паста ног муномсö. мунан
öd вылас, kodös вочö öти секундын, секі лоö плöщад,
kodös машина ужалö öти секундөн. Кор пастасö лоö
мерајтöма метрөн, мунан ödsö сјажö петкөдлöма метрөн,
сјö кутас лыдыныссыны квадратнöј метр вылö вужöдöм
плöщадөн. Тајö плöщад лоö ужалöма öти секундөн.
Кор колö төдны, унаö ужалöма öти минутын, секі пло-

щадлыг ыждадун өктөны (х) 60 былө. Медым төдны унао лоо ужалома 1 часын, колө өктыны (х) нөшта 60, былө. Тащом ногон лоо час лыд производительнос-машиналон лбө орусчюлөн, кодос петкодлома кв. метр рөн. Ковмас-кө тајө площадсө вуждны гектар былө, секі квадратној метра лыдпассө јукөны 10.000 кв. метр былө. Медым бостны производительнос 10 часа ужалан луныг, секі гектар лыдсө бостөны 10-ыг.

Тащом арталомыс вөчсысө быд машиналы да медым быдыс вылногон да вылпов не артавны, колө төдны со кушом ног: мед төдмавны производительнос 10 часа ужалан луныг гектар лыдөн, колө мунөм паста-таысыг метра лыдсө өктыны (х) мунан өд вылас метра лыдөн-жө да лоом лыдпассө өктыны 3,6 лыдпас былө.

Шуам көт, колө артавны производительнос вөла ышкан машиналыс, секі вөчөны со кызі: мунөм паста, шуам 1,3 м. вөвлөн мунөмыс 1 м. секундын, өктөм бө-рын лоо 1,3 нөшта өктыны 3,6 былө, секі ставыс лоо 4,7 на луныг. Лбө тајі $1,2 \times 1 \times 3,6 = 4,7$ га.

Ковмас-кө артавны производительнос тракторөн кыскалан өт ышкан машиналыс, арталөны тащом ногон: мерајтөны өтчыдјөн мунан пастасө, коді, шуам, лоо 2,4 м. паста. Тракторыс өті секундон мунө 1,25 м. 3,6 былө өктөмөн 10 часа ужалан луныг производительнос-тыс лоо 10,8 га. 15-30 вөла вына тракторјас „Формол“ да „Интернационал“ өтпырјөн кыскөны кык машина да налөн производительнос-тыс лоо бурещ 21,6 га.

Медым төдны өті мөд машиналыс производительнос-сө, машинајасысыг мунанпастасө, колө бостны 1 м. Тајсө коккыдзык лыддынысө. Медга-нын тајисө коккыд-зык артавны, кор өті трактор бердө јитчысө уна маши-најас. Шуам, кымынкө піңајас, көчан машинајас да с. в. Колө сөмын төдны мунан өдсө да сјјос өктыны 3,6 лыд-пас былө. Секі петасны тащом лыдпасјас: вөвлөн мунан өдыс шуам 1 м. секундын, сјқкө 1 м. паста быд маши-налон производительнос-тыс лоо 3,6 га луныг; бостам-кө тракторлыс мунан өдсө 1,25 м. секундын, паста-1 м. секі производительнос-тыс луныг лоо 4, 5 га.

Мед вөчны шукөз арталөм, колө шукөз (точноја) төдны тракторлыс мунан өдсө. Быд тракторлөн ветлан өдыс абу өткод, торјалөны кык, а мукөдыс і кујім, нога мунан өдјас былө.

Т Р А К Т О Р Ј А С М У Н А Н Ö d **Ј Ы Л Ы Г Т А Б Л И Ц А**

Метр секунд да кілометр-час лыдпасјасөн.

Мунан öd.	„Фордзон“		„Интернационал“		„Формол“		„Катерпиллер“	
	М. с.	Км. ч.	М. с.	Км. ч.	М. с.	Км. ч.	М. с.	Км. ч.
1-ja öd	0,7	2,5	0,3	1,2	0,2	0,9	0,2	0,8
2-d öd	1,3	4,6	1,6	5,7	1,3	4,8	1,2	4,2
3-d öd	3	10,6	—	—	1,8	6,3	1,6	5,7

Тайö таблица серти позö вайöдны öткодалан таблица виэму ужалан машинајаслы да орудіјöяслыс лунса производітелност былö. Тракторлыс і вöвјаслыс мунан öдсö бестöма öткодöс.

Вöла да трактора ужалан машинајаслыс производітелност арталан таблица

Гектар былö 1 секундаөн метра мунігөн.

Мувиужалан машинајас да орудіјöяс.	Вöлөн ужалан.	Тракторөн ужалан.
Öтi корпуса плуг	0,5-0,9	2
2 корпуса плуг	1,4	—
14-рада көзан машина	6	—
22 рада „ „	—	14
Ыцкан машина	4,5	8
Колта вöнавлана вундан машина	5	7-8
Комбайн	—	9-12-20-24

Кор та серти кутан артавны вöлөн ужалан машиналыс производітелностсö, колö чінтыны сес 20% мында кымын вöв сулөдöм да мукöд сещöмтор јурас, кызі ужыс мунö секі ічөтжык производітелностөн. Öшкөн ужалігөн колö чінтыны 25% мында кымын, сіјö нöжјöжык ветаöдлö ужалігөн вöв дорыс.

МАШИНАЈАС ГЫРЫС ОВМОСЈАСЛЫ

Кор тыдавны кутас машинајаслөн производителност, пыр-жө адзам, гырыс колхозјасө да совхозјасө оз тујны вөлөн ужалан важ көлујјас, а колёны ыжыджык машинајас, ыжыджык производителностөн. Вёла машинајас оз вермыны вежны гырыс тракторнөј вын: 1) уна вөв доддалөм абу выгөднө, өтвыв ужалгөн најө вештёны уна вын прөста да вөв вёзөм сувтө јона донөн тракторјас вылө вёзөм рөскөдјас серт; 2) вёла машинајас трактор бердө домавны погө корјасө-кө, абу трактор бердө пріспособітөма да регыджык кіссёны: жугавлөны, сесса уна машина крукалігөн крукалан чепјас лоёны јона грузнөјөс да сөкыдөс, вёла машинајас трактор дінө домавлөны сөмын нарошнө тракторө вөчөм машинајас вөтөз; 3) кор ужалёны векныда бостан машинаөн, ужыс сөдө омөлжыка, тасаң тыдалө, мыј өтвыв өлігөн ужалгөн колёны гырыс машинајас.

Міјан совет правітельство өні шуіс заводјаслы еновтчыны важ ічөтік машинајасөс да орудіјөјасөс өтка овмөсјаслы вөчөмыс да вужны гырыс, сложнөј машинајас вөчөмө, кушөмјас колёны өніја кадө гырыс овмөсјаслы. Тајө (1930-1931) воө шуөма сөдтыны ташөм машинајас:

1. Плугјас Англо-болгарскөј тїпа „ОК“
2. „ културнөј тїпа ВСН
3. „ кык корпуснөј тїпа НС да дТЛР
4. Лушїмнїкјас ЛТР
5. Піңа „Зїгзаг“ сөкыд тїпа.
6. „ пружїннөј 9 піңа.
7. „ фїскөвөј 12 пада.
8. Культиваторјас планет № 17,2
9. „ „ № 8.
10. „ пружїннөјјаса ПСЧ.
11. Көзан машинајас фїскөвөј 12 пада.

12. көңан машинајас сошњиковөј 13 „
13. „ унйверсамнөј 13 „
14. „ огороднөј „Сеңјор“
15. „ травјанөј Кроуна.
16. „ „ Сакко (вөла).
17. „ свекловичнөј комбйнерованнөј.
18. „ кукурузнөј.
19. „ хлопковөј.
20. „ тукөвөј.
21. „ снопөвјазалка.
22. Клевернөј теркі.
23. Подсолнечнөј теркі.
24. Нтарјасан.
25. Мырперјалан.
26. Пөтка вйғанйн вентар.
27. Шпалат.
28. Сад-огороднөј йнвентар.
29. Мемйоративнөј (вйз вөчан, нуркостан) йнвентар.
30. Вөлөн кйсталан машинајас.

Механйческөј тагөй йнвентарјас:

31. Плугјас 2-3 да 4 корпуснөј.
32. Лушймнйкй самыча.
33. Пйңајас фйскөвөј.
34. „ рычажнөј.
35. „ культиватор.
36. „ буккера.
37. Пйңа да көңан сошњиковөј 19 пада.
38. Көңан фйскөвөј 24 пада.
39. Вартан машина сложнөј 0900,1100.
40. Йзас шыран.
41. Комбайн.
42. Турун сйлосуйтны шыран машина.
43. Тракторнөј тележкајас.
44. Турун мйчкан-прессуйтан машинајас.

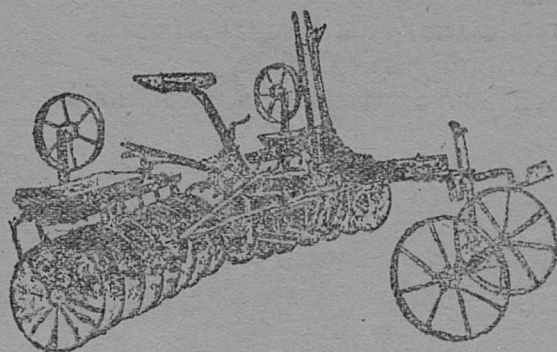
МАШИНАӨН ВӨДІТЧӨМ ДА НАЈӨС ВІҢӨМ

Машинајасөн вөдитчөм да најөс дөзөритөм јылыс колө бура төдны. Віґму ужалан машинајасөн оз вөдитчыны сещөма, кыҗи заводса машинајасөн. Віґмуужалан машинајас ужалөны вонас зев регыд, а мукөд кадсө сулалөны-дај, он-кө буржыка віґөд машина бөрса, сіҗө јонжыка важмас да шыкө прөста сулалігас сімөм вөснаыс. Лыдґыны-кө, дырө машина овлө уж вылын, тыдовчас: шөркода вөдитчөмын машина сулалө ужтөгыс 6-10 мында унжык ужалөм дорсыс. Плуг ужалө вонас 2 төлыс гөгөр, көзан машина төлысөнжынјөн, ыцкан машина 1 төлыс, вундан $\frac{1}{2}$ -1 төлыс, вартан машина 2 төлыс, сортируйтчан 2 төлыс, а мукөддырјі сөмын кымынкө лун да с. в.

Отка овмөсјасын машинајас ужвылын овлөны нөшта-на регыджык. Ыҗыд колхозын машина ужалө дыржык.

Гөма да шөркода олыс кр-на тајөс бура арталөны. Машинаөн ужавны котыртчөны да сіҗөн мездысөны кулакјас нартитөм улыс.

Крестанјн Цветков „Беднота газетын“ (јул 1929 в.) гіжө:

ВАРТАН МАШИНА

КОЛОСАЈАС ВЕЛО

Преображенскөй райкоопхлеб (Коперскөй округ. Вовыв Кавказ) ид көза кампаньё дырји вөчис зев бур опыт вёзму ужалан машинаясөн өтвыв ужалом куза.

Сіјө чукөртис лөгөдчөмөн (договорөн) 19 триер да организујтис кујим триернөй „колонна“.

Колоннаяс ужалисны техник да агроном индалом серти.

Көјдыс сортирујтом куза округвса плансө најө панјисны кујим пөв мынды. Öтi триерыс вело нагрукыс содис 15 пөв мында.

Преображенскөй райкоопхлеб тајi-жө вөчис һань ид-раалан кампаньё дырји-i, сіјө заводитис һань идравны да вартны гырыс көзајствоын моз.

Ыжыд овмөсын öтi вундан машина вундө 125-200 га көза, öтi колта вөһавланыс 250-600 га-өз, öтi вартан машинаыс 50-750 га-өз.

Машинајасыс лооны посны производственнөй өтувчөм-јаслөн да асшөрјөн олыс крестаналөн, кодјас оз вермыны тырмыз ужөдны машинајассө асланыс овмөсын-һи бокын-һи.

Абу машинајас бөреа бура вёзөдөм, сы вөсна машинажасыс јона жугавлөны да вооны шогмытөмөз.

Öнi Преображенскөй райкоопхлеб вөчө договорјас торја производственнөй объектиһеннөјаскөд, кресткомјаскөд вартан машинајас вело. Тајикөн лоө чукөртөма 35 вартан машина. Райкоопхлеб ассаһыс лөсөдө кымынкөзік выл вартан машинајас.

Тајө став вартан машинајасыс лоө организујтөма кујим вартан колонаө. Быд колоннаын лоө старшөй техник да агроном. Став машина лоө обеспечитөма ремонтөн.

Нагрукка машинајаслөн лоө вывти ыжыд. Уж кутас мунны кык сменаөн, 16 часөн сутки.

П Р І М Е Р Н Ъ І У Ж І Е Г О Р - Л Ы К С К Ъ І М Т С-лѐн

Јегорлык (донскѡј округ) Јегорлыкскѡј МТС Арма-
вирскѡј округын ужалѡ вывтѣ бура. Нѡл лунѡн 52 трак-
тор ужалгѡн станціја гѡріс 1000 га да сыммында-жѡ
кѡзіс. Гѡрд колоннајас сетісны збылвылѡ бур уж. Сѡд-
гѡдѡн тыртѡма кѡјдыс чукѡртан план, бур дісділїна
колхозныкјас костын пуктѡмѡн да бур брігадајасѡс
бѡрјѡмѡн тырмыз тыртѡма кѡза план.

Колхозныкјас коллектив правленїѡ да адмїністра-
ціја МТС кїпод улын петкѡдлісны ассыныс бѡлѡмыс
ужалѡмсѡ. Мувылын уж век пуѡ; кїнѡм оз мешаїт ужа-
лѡмыс. Весїг воїн ужалѡны.

Колхозныкјасѡс 50 керкаѡн јуклѡм пылді Јегорлык-
скѡј МТС став колхозѡ јуклѡ пыр ужалыс брігадајас
вылѡ, кодјас кутасны кыкутны став тувсов кѡза да пуктас
сертї. кѡн торја јѡзјас велаласны ѡтї пѡлѡс ужѡ.

Медбур совхозјас вылыс, станціја органїзуїтїс табор.
кѡнї емѡс уалан вагоныкјас, а сїз-жѡ і пуѡдѡм ва-
бакјас. Сенї-жѡ сеталѡны пѡс сојан да зѡнталѡны трак-
торјас.

Ордјисѡм брігадајаслѡн да колхозјаслѡн муѡ бура.
Лѡмтысанлѡн рѡскѡд чїніс 18 кг. гектар вылѡ.

Та кыңаї 1930 воса тувсов кампанњѡлѡн опыт
петкѡдлѡ, машинно-тракторнѡј станціјајаслы да гырыс-
колхозјаслы удаїтѡ лентыны машинајаслыс нагрузкасѡ
ѡвїк рајонсан, мѡд рајонѡ шыблалѡмѡн.

Централно-черноземнѡј областыс март тѡлысын,
кор областың тувсов гѡрѡм-кѡзѡм оз-на вѡлі мун трак-
торјасѡ крукавлан машинајас вѡлі шыбытѡма Крымѡ.
Кѡза помасѡм бѡрын Крымсан машинајасѡс торја по-
јездѡн ваїсны бѡр Централно-черноземнѡј областѡ,
самѡј кѡза заводїтїг кежлѡ. Тақїкѡн машинајас ѡтї воын
ужалїсны „кык тулыс“.

Апрел 1-д лунса „Кооперативнӧй жиӧнь“ гачетын гиӧӧны „Отӧк рајонсаӧ мӧдӧ тракторјасӧс шыблалӧи асӧӧ вештӧс.

Крымӧ мӧдӧдлан тракторјас вӧчӧсны асӧӧныс сетӧм уж: Джанкӧј рајонын најӧ гӧрӧсны 3199 гектар коскӧм, кӧӧӧсны 478 га, гӧрӧсны ежа 691 га, а рајонын Саккајас кӧӧӧсны 1.500 гектар. Тракторјасӧн мӧдӧдлӧм черноземнӧј област јона отсалӧс Крымса колхозныкјаслы, гӧль да шӧркӧдла олыс крестаналы нуӧдны тувсов кӧӧӧа“.

Отвылыс ужалӧм јона кыпӧдӧ нагрукасӧ машинајаслыс (сӧӧкӧ, тӧдӧмыс, донтӧммӧдӧ ужсӧ), кӧӧӧјас еа вермыны лоны торјӧн олыс крестана овмӧсјасын весӧгтӧ оз вермыны лоны заграӧӧчаса гырыс капӧталӧсчыс-кӧј овмӧсјасын.

БОРҖА КЫВ

Машина кутас дугдывтөг ужавны сөмын сек, кор сы борса лоё бура дөзөрйтөм, кор уж бөрын бура видлалөмөн вөчасны ремонт да вѣчасны кызі колө. Торја машинајас јылыс гѣжигөн мѣ петкөдлѣм кызі пуктыны да вѣзны, а сѣз-жө вѣставлѣм ремонт вөчөм јылыс. Быд колхозныклаы колө бура төдны да ужавны тајө индөдјас серті, вѣдөдны і мукөд колхозныкјас борса, мед сѣз-жө вөдѣтчѣсны бура.

Колө төдны, мыј колхозса мујас вылын дугдывтөг ужалыс гырыс машинајас јонмөдөны социалистическөј өвмөс, кучкөны кулаклы да сылы отсасыјаслы. Быд жугалөм да ужтөг сулалан машина, лок ногөн вөдѣтчөмыс орөдө колхозлыс кыпадөмсө, сөтө отсөг кулак агѣтацѣјалы. Сы вөсна сөвет власт өні когасө немучкѣа машинајасөн вөдѣтчысјаскөд.

Наркомѣм 1930 во апрел 12 луноа постановлѣннөын шусө: „Сојузнөј республикаса став Наркомѣмјаслы, колхозцентрјаслы, совхозцентрјаслы да совхоз трестјаслы

СССР Наркомѣм сведѣннөјас серті вѣзму ужалан машинајас колхозјаслөн зев јона портѣтчөмаөс да жугавлөмаөс, сы вөсна өткымын колхоз да совхозјасын производственнөј план оран выјын.

Унжык местаын машинајас портѣтчөмаөс накөд лока вөдѣтчөмла. Бурѣдисциплина пуктөм куза да машинајаскөд буржыка вөдѣтчөм куза өнөз кызі админѣстрацѣја сѣз-жө і став колхознөј общественность, вѣдөдѣсны чунпыр, сы вөсна өстаткѣ кадын кутѣс шөкыджыка портѣтчыны машинажасыс, тані кутѣсны-нын лоны вредѣтелјас.

Тајө тырмытөмторјассө колө өдјөжык бырөдны да воэө кежлө медглавнөј ужөн колө лысѣфыны машинајас дөзөрйтөм.

Та гөгөр колө бура вѣдөдны став колхозно-совхознөј общественностлы.

Техник-инженерјаслы јондыка та куџа нуџды сорий
јџз пџвсын. Ордјысџмџн лџсџдны бур дџсдџлма, бурџдны
дышјасџс да вредџтелјасџс. Машџнно-тракторнџј станџџја-
са да совхозса дџректорјаслы колџ: 1) бџрјыны ответст-
веннџј мортџс, кодџ ескџ буржыка кутџс вџзџдны машина-
јас бџрыс 2). Лџсџдны премџја кодџ буржыка вџзас
машџна порџтџчџмыс да жугавлџмыс.

3). Машџна-кџ жугџдасны нарошнџ, мџбџ мошнога
вџдџтџчџмџн, мыжајасџсџ сыс мыждыны март 28-д лунса
РСФСР Верховнџј суд пџенумџн шуџм серџ.

СССР-са НКЪ-ыс народнџј конџссарџс вџжыс
Калмаковџч.
Колхозцентрын јуралыс
ЈУРКџН.

Инв. № 4764.

КОМИ ГОСИЗДАТ ЛЕҢИС СО КУЩОМ ВЫЛ ҢИГАЈАС

В. З. ЈЕГИН—Странаос електрофицирујтан
Ленинској план.

Серпасјаса, 51 лб., донис 35 ур.

О. ДРОЖЖИН—Кущом бур сето електри-
чество овмөслы

Серпасјаса, 64 лб., донис 35 ур.

Кыкнан ыгаыс гижома гогөрвоана кокни кыв-
жон. Вежортма кущом ужјас вөчө електриче-
ство да кызи електрофицирујтчө Совет страна.

Колана быд лыдфысан керкаб, быд гөрд пе-
лөсө, бын вөрлөзан участокө.

А. ЛЫТВАК—ЗАВОДТОНЫ УЖАВНЫ ГИ-
ГАНТЈАС.

Серпасјаса, 37 лб., донис 15 ур.

БОЛШЕВИСТСКОЈ ГЛӨТ—РОЧ ВЫЛЫГ
ВУЖӨДИС ГЕМӨ БАТРАК.

Серпасјаса, 29 лб., 40 ур.

ИЛЈИНСКОЈ—ВОЛВЫВ ВІҢЈАС да ПОСКО-
ТИНА БУРМӨДОМ.

Серпасјаса, 37 лб., 30 ур.

Колана быд колхозлы, быд өтка олыс крестаналы.

А. ШРАНДТ—ЈАЈВӨЧАН ФАБРИКА.

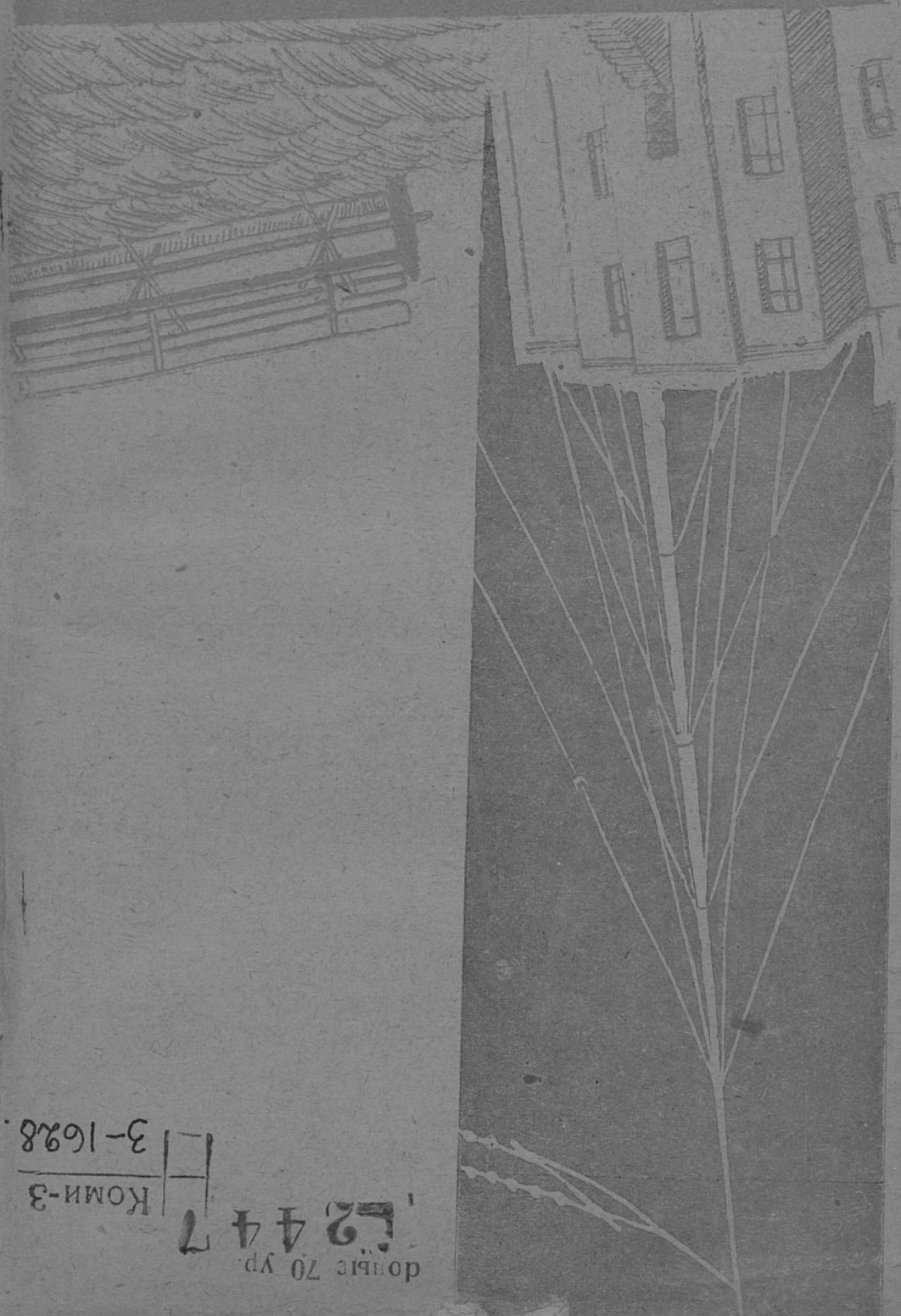
29 лб., 20 ур.

А. САВЧЕНКО-БЕЛСКОЈ—ТРАКТОРЈАС
да КОМБАИНЈАС.

Серпасјаса, 71 лб., 50 ур.

ЫГА ПОҢӨ СУҢӨДНЫ НАЛОЖЕННӨЈ
ПЛАТЕЖӨН.

Адрес: СЫКТЫВКАР, ИЗДАТЕЛЬСТВОЛӨН МА-
ГАЗИН.

3-1628.

КОМ-3

доп. 70 ур.
7 44 52